

“РУЖОВЫ ТУМАН”

Сяргей ДУБАВЕЦ: “Магчыма, яшчэ не сёння, а з якой-небудзь іншаю “перастройкай”, але беларускі народ абавязкова развітаецца з таталітарнай савецкай культурай, якая паўстагоддзя лічыцца ў нас культураю нацыянальнай. Так будзе, бо так адбылося ва ўсіх народаў, якія на нашых вачах вылузаліся з наменклатурнага камунізму. Але й сёння нам ужо дастаткова досведу, каб асэнсаваць гэтую з’яву”.

5

“У ЦІШЫ ЗАПАВЕТНАГА КРАЮ...”

Вершы Алеся БАДАКА

8

ДУША

Апавяданне Алега ЖДАНА

9

ТРЫ ПОСТАЦІ

Эсэ Марыі ПАНКОВАЙ

13

АДШУКАЦЬ МОЦАРТА Ў ХМАРКАХ...

Назіральна-асацыятыўныя нататкі мастака Андрэя РАДЗІЁНАВА з вандроўкі па Аўстрыі і спаткання з Зальцбургам — горадам Вольфганга Амадэя Моцарта.

14—15

ДА ЛЮБОВІ, ДАБРА І СВЯТЛА

Калядныя вершы з паэтычнай спадчыны Ларысы ГЕНІЮШ

16

Папулярны... прыгожа

Валерыю ІВАНОВУ — 50

Рана ці позна папулярныя песні страчваюць любоў сваіх паклоннікаў і нават пачынаюць раздражняць. Добра, калі толькі песні: бывае, што й іхнія творцы... А бывае... Бывае папулярнасць зусім іншая. Няздатная выклікаць адмоўныя эмоцыі. Вось як у Валерыя

Іванова: у ягонай папулярнасці ёсць штосьці абаяльнасціплае. Гэта яго вылучае. Прываблівае да яго. Здзіўляе: трэба ж умець такое — прыгожа быць папулярным! Пэўна, таксама талент.

(Працяг на стар. 2)

Вера і воля, або Тэкст пра нястрачаны аптымізм

Калі вы думаеце, што "спачатку было Слова", то вы памыляецеся. Спачатку была думка! А ўжо за ёй цягнулася слова, літара, пісьмо і далей — "па тэксту". У канцы ўсяго, самай апошняй, я мяркую, таксама будзе не слова ці тэкст, але — думка, такая ж нямая і цьмяная, як і першая. А гэтая цьмянасць, у якой нараджаецца ці знікае думка, і цешыць мой аптымізм, сілкуе надзеі на лепшае, нават у такой справе, як лёс беларушчыны.

Цяжка спрачацца з Валянцінам Акудовічам, калі ў артыкуле "Архіпелаг Беларусь" ("ЛіМ", N 47) ён гаворыць аб паміранні Тэкста, а прасцей — аб змяншэнні ўплыву друкаванага слова на нашае жыццё. Гэта факт відавочны. Але трэба памятаць, што першаснай заўсёды будзе чалавечая воля і думка-ідэя, якая крышталізуецца ў слова, а потым фіксуецца на камені, паперы, стужцы або экране. Тыя змены ў спосабе перадачы і захоўвання інфармацыі, а галоўнае — хуткасці яе апрацоўкі, якія мы назіраем сёння, безумоўна, мяняюць стан грамадства, але, па-першае — не так радыкальна, бо галоўнай крыніцай ідэй і рухавіком прагрэсу, як і раней, застаецца чалавек (ці дакладней — нацыянальная эліта); а па-другое — у сённяшніх беларускіх умовах гэты працэс можа зацягнуцца на доўгія гады па прычынах эканамічных, палітычных і духоўна-інтэлектуальных. Бо наш родны аўтарытарызм не проста паразітуе на індустрыяльна-люмпенскіх старзатыпах, але і адцягвае пачатак інфармацыйнай эры, ствараючы тым пэўны "запас часу" для падрыхтоўкі будучай эліты. Аднак традыцыйны ход фармавання еўрапейскіх нацый, характэрны для XVIII, XIX і пачатку XX ст., застаецца для нас актуальным: рамантычны перыяд (этнаграфія, міфалогія, паззія) тэарэтычна-навуковы (нацыянальная гістарыяграфія, асвета і адукацыя) — этап практычнай палітыкі (вызваленчы рух, рэвалюцыя, дзяржаўнае ўсталяванне) — эканамічна-культурны этап (росквіт вытворчасці, дабрабыту, культуры). Беларусь, як дрэнная вучаніца, што адстала ад праграмы, захацела раптам здаць усе іспыты экстрэмам і адразу перайці на "апошні курс". А ў выніку — атрымала "двойку", хаця, магчыма, і з плюсам. Плюс у тым, што пройдзены першы этап і значная частка другога, бо дасягненні нашай гістарыяграфіі за апошнія 10 год відавочныя, а вось з асветай і асабліва з адукацыяй — справы значна горшы. Праўду кажа сп. Акудовіч, што большасць сённяшніх свядомых беларусаў "паштучнага вырабу", але ж і якасць такой кустарнай, саматужнай работы даволі высокая. А галоўнае, што сёння нас ужо не некалькі дзесяткаў, як у 70—80-ыя гады, а многія тысячы, і калі лік пойдзе на дзесяткі тысяч, можна будзе казаць пра існаванне нацыянальнай эліты, здольнай да рэалізацыі сур'ёзных сацыяльных праектаў.

Такім чынам, напярэдадні кульмінацыйнага, трэцяга этапа, найпершай задачай ёсць стварэнне сапраўднай беларускай інтэлігенцыі, якая б стала для нашага разбуранага, здыгранага грамадства прыкладам высокай культуры і сучасных ведаў, генератарам новых ідэй і рухавіком сацыяльных рэформаў. Гісторыя сведчыць, што менавіта праз эліту, праз вышэйшыя пласты народа адбывалася і паланізацыя, і русіфікацыя Беларусі, таму эфектыўная рэбеларусізацыя павінна пачацца зверху, з творчай, навуковай, палітычнай і чыноўнай інтэлігенцыі.

Паміраюць і бурацца старыя сістэмы, памірае і Тэкст, як галоўны прынцып-гаспадар культуры, ідэалогіі, камунікацыі. І хаця "паміранне" можа быць вельмі доўгім, справа не ў ім, а ў якасці людзей і колькасці сярод нас "фанатаў" і аптымістаў. Бо аптыміст — гэта не толькі дужа малады ці кепска інфармаваны пэсіміст, а хутчэй чалавек, які мае больш веры і волі да перамогі. Калі ёсць вялікая мэта і жаданне яе дасягнуць, засвоіць камп'ютэрныя, тэлевізійныя, мас-медыйныя ды іншыя тэхналогіі можна лягчэй, чым навучыцца пісаць па-беларуску.

Такім чынам, асноўным, глыбінным фактарам застаецца вера і воля, таемная, непазнавальная крыніца якой нараджае думкі, жаданні, надзеі. А разумны пэсімізм — рэч, безумоўна, карысная як натуральны каталізатар мыслярства і саўдзельнік руху наперад. Ён не дае занадта высока ўзяцца, але і засцерагае ад магчымых падзенняў. Вялікі дзякуй яму за гэта. Аднак трэба рухацца далей...

Васіль АЎРАМЕНКА

г. Магілёў

Духоўнае адраджэнне — праз нацыянальную культуру

У светлы дзень Нараджэння Хрыстова, 7 студзеня, урад рэспублікі падрыхтаваў падарунак творчаму люду і ўсім жыхарам і гасцям нашай сталіцы. У Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета адбылося ўрачыстае духоўна-свецкае мерапрыемства, пра якое абвясціў на сустрэчы з творчай інтэлігенцыяй 29 снежня 1997 года Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь. Менавіта да Калядаў, вялікага хрысціянскага свята, якое сімвалізуе духоўнае адраджэнне чалавецтва, было прымеркавана ўшанаванне тых твораў, чыя дзейнасць, чый талент спрыяюць духоўнаму адраджэнню сучаснага грамадства. Прэміі, якія былі ўручаны ўжо другі раз, так і называюцца — "За духоўнае адраджэнне". І ўжо чацвёрты раз у рэспубліцы вызначаліся асобы, уганараваныя званнем "Чалавек года" за ўклад у развіццё айчынай культуры.

Ва ўрачыстасцях прынялі ўдзел Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка, мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, патрыяршы экзарх усяе Беларусі Філарэт, прадстаўнікі духоўнай і свецкай уладаў, лепшыя творчыя калектывы Беларусі. Прэзідэнт Рэспублікі павіншаваў прысутных са святам, расказаў пра палітыку ўрада ў адносінах да духоўнай культуры — гэта перш за ўсё яе ўсебаковая падтрымка, імкненне да таго, каб кожная сям'я мела магчымасць далучыцца да высокай культуры, прэваліраванне маральных, агульначалавечых і хрысціянскіх каштоўнасцяў. Назваў Прэзідэнт і імёны лаўрэатаў. Сёлета высокім званнем "Чалавек года" ўшанаваны пяць асобаў. Гэта Міхаіл Дрынеўскі, мастацкі кіраўнік Акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь, што з'яўляецца візітнай карткай нашай краіны; Таісія Міронава, кіраўнік хору хлопчыкаў пры Мінскім епархіяльным упраўленні Беларускай праваслаўнай царквы; Мікалай Кузьміч, мастак, які аднавіў найвялікшую святыню Беларусі, — Крыж святой прападобнай Ефрасіні Полацкай; народны артыст Беларусі, мастацкі кіраўнік Рускага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага Барыс Луцэнка і Міхаіл Расолаў, рускі пісьменнік, доктар юрыдычных навук, прафесар, які на ўласныя сродкі пабудоваў у роднай вёсцы на Гомельшчыне храм св. архістраціга Міхаіла. Як заўва-

жыў Прэзідэнт, усіх гэтых людзей аб'ядноўвае адно — любоў да нашай краіны, самаахвярнае служэнне маральным і хрысціянскім каштоўнасцям. На гэтай жа ўрачыстасці былі ўручаны медаль лаўрэатаў мінулага года — тады гэтыя медаль з выявай першаасветніка Францішка Скарыны яшчэ не былі вырабленыя.

Са словам да прысутных звярнуўся Найсвяцейшы мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, патрыяршы экзарх усяе Беларусі Філарэт. Ён павіншаваў усіх са святам Ражства Хрыстова, а таксама асабіста павіншаваў Прэзідэнта Рэспублікі з тым, што яго пачынанні па адраджэнні духоўнай культуры краіны ўвасабляюцца ў канкрэтныя справы.

Былі ўручаны і прэміі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь "За духоўнае адраджэнне" ў розных намінацыях. У галіне музычнага мастацтва прэмію атрымаў народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, прафесар, кампазітар Дзмітрый Смольскі; у галіне тэатральнага мастацтва — заслужаная артыстка Беларусі, салістка Беларускай оперы Наталія Кастэнка, якая знаходзіцца цяпер на замежных гастролях і не змагла атрымаць высокую ўзнагароду асабіста. У галіне крытыкі і тэатразнаўства прэмію "За духоўнае адраджэнне" атрымаў рэктар Беларускай акадэміі мастацтваў, доктар мастацтвазнаўства Рычард Смольскі. У галіне выяўленчага мастацтва лаўрэатам стаў старшыня Беларускага Саюза мастакоў Геннадзь Буралкін. У галіне эстраднага мастацтва — мастацкі кіраўнік і дырыжор Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь, на-

родны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Міхаіл Фінберг; у галіне народнай творчасці — кіраўнік Саюза народных майстроў Яўген Сахута; у галіне літаратуры — дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура", лаўрэат Дзяржаўнай прэміі пісьменнік Георгій Марчук. У галіне архітэктуры прэмія "За духоўнае адраджэнне" ўручана Аляксею Андрэюку, у галіне кінамастацтва — рэжысёру-пастановаўшчыку кінастудыі "Беларусьфільм" Юрыю Марухіну.

Прысутным была праланавана цікавая канцэртная праграма. У ёй бралі ўдзел салісты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы і балета, Дзяржаўны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам М. Фінберга і яго салісты, ансамбль "Свята" пад кіраўніцтвам Васіля Купрыяненкі, узорны дзіцячы калектыў з Наваполацка "Камарыкі", Акадэмічны народны хор Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам Міхаіла Дрынеўскага, лепшыя прадстаўнікі творчай моладзі.

Напрыканцы ўрачыстасці прагучаў завет святой апякункі Беларусі, святой прападобнай Ефрасіні Полацкай. Словы прападобнай Ефрасіні, што заклікаюць да жыцця і духоўнай дзейнасці згодна заветам Ісуса Хрыста, у любові да Бога і да бліжніх сваіх, прагучалі як лагічнае завяршэнне каляднай вечарыны.

Н.К.

На здымку: А. Лукашэнка вініцуе з прысуджэннем прэміі "За духоўнае адраджэнне" мастака М. Кузьміча.

Фота БелТА

Папулярны... прыгожа

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

Талент у яго — песенны. Пявучыя мелодыі — існасць усіх твораў Валерыя Іванова. Нездарма яны часта "дзяжурасць" у радыёэфіры: або запаяваюць двухмінутныя паўзы паміж перадачамі, або гукаць фонам, даючы эмацыйную настройку ўдзельнікам праграмы, яе вядучым і слухачам. Далёка не кожны слухач ведае тыя п'есы паводле назваў, але ж ведае паводле шчырых лірычных мелодый. Цымбаламі праспяваны "Спеў дуброў"; эпічныя аповед народнага аркестра "Зямля бацькоў"; гарадскі "Рамантычны вальс"; лейтматыў ужо забытай кінастужкі "Ціхія троечнікі"; "Адажыю", "Блакiтны світанак", "Настроі", "Полька-жарт" — не пералічваць жа усё!

Больш грунтоўна, акадэмічныя партытуры Валерыя Іванова вядомыя досыць вузкаму колу спецыялістаў — такі ўжо ў нашым грамадстве лёс мастацтва. Хаця і непрафесійны меламаман, калі б ён меў магчымасць рэгулярна слухаць філарманічныя праграмы беларускіх кампазітараў, адначасна бы, відаць, сваёй увагай па-спеўнаму даходлівую творчасць Іванова: "Элегію аб чацвёртай бярозе" на вершы Максіма Танка — для

саліста, чыпальніка, хору ды аркестра; пазму "Прысвячэнне роднаму гораду"; сімфоніі; Канцэрт для трубы; фрэску-карціну "Салдацкае поле" і драматычную пазму "Сымон-музыка" для народна-інструментальнага складу...

Песенны талент — знак усёй разнажанравай творчасці Валерыя Іванова. Ці трэба казаць, якія го-жыя ў яго самі песні! Розныя песні: "Будзьце долгу верны" на словы Р. Гамзатава, "Засылай, мая обіда" на словы В. Піна, "Талаліны звон" на вершы П. Панчанкі, "Слатканне з даўняй вясной" на вершы Г. Бураўкіна, "Пахне чабор" на вершы П. Броўкі, "Я вярнуўся дадо-му" на словы Л. Пранчака... Песні пра міліцыю, пагранічнікаў, падводнікаў. Песні дзіцячыя і песні застольныя. Пра каханне, пра родны край. На вершы малавядомых "тэкставікоў" і такіх сур'ёзных твораў, як А. Грачанікаў, У. Някляеў, С. Грахоўскі, У. Карызна, А. Разанаў і А. Сыс.

Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі ЛКСМБ, ганараваны сярэбраным медалём імя А. Аляксандрава кампазітар Валерыя Іванова справіў нядаўна сваё 50-годдзе. І што пацвердзілі

радыё- ды тэлеперадачы) — з добрым творчым набыткам, у росквіце прафесіяналізму і папулярнасці.

Мне сёння ўспомнілася адна ўжо досыць даўняя размова. Здавалася б, нязначны выпадковы эпізод, а ўсё ж... Тады, пасля канцэрта, што ладзіўся з нагоды чарговага з'езда кампазітараў, мы апынуліся на трамвайным прыпынку побач — Юрыі Семаняка ды Я. Праграма канцэрта складалася з пэсень, і званы майстра гэтага жанру дазволілі сабе досыць з'едлівыя ацэнкі і нават абурэнні непераборлівацю некаторых калег у падыходзе да песенных тэкстаў. З маладых імёнаў Юрыі Уладзіміравіч вы-

Не з мітульгой, а з музыкай...

Здараецца іншым разам так, што дакладна памятаеш і час, і месца, дзе і калі спаткаўся ўпершыню з нейкім чалавекам, але ў штодзённым жыцці-быцці пра чалавека гэтага нават не згадваеш, проста вітаешся з ім пры выпадковай сустрэчы.

Дзе і калі пазнаёміўся я з Валерыем Івановым — не помню; ён здаецца, прысутнічае ў маім лёсе,

лучыў толькі адно: Валерыя Іваноў. Ухваліў яго за некан'юктурнасць на эстрадзе, адзначыў шыры лірычны дар, мастацкі густ.

Безумоўна, штосьці збліжала гэтыя таленты: нездарма ж В. Іваноў напісаў у свой час аркестравы парафраз на тэмы папулярных пэсень Ю. Семанякі.

І хаця талент — гэта заўсёды непаўторнасць, і хаця "песеннай школы" ўвогуле няма — проста нараджаюцца песеннікі ад Бога, можна лічыць Валерыя Іванова прадаўжальнікам лепшых традыцый беларускай прафесійнай песеннай культуры. Таленавітым пераемнікам прыгожага. Адметным у сваёй даходлівай, пранікнёнай, цёплай размове са слухачом. Сур'ёзным і... неагрэсіўным у сваёй папулярнасці.

С. БЕРАСЦЕНЬ

калі так можна сказаць, паўсюль і заўсёды. Такое адчуваеш у адносінах зусім не да многіх людзей. Мяркую, што гэта ўласцівасць сяброўства.

Я ўдзячны Валерыю Іванову за сяброўства дастойнае, пазначанае не мітульгой, а музыкай, і віншую сябра з юбілеем.

Уладзімір НЯКЛЯЕЎ

"Трыумфальныя" Каляды

Адна з прэстыжных расійскіх незалежных прэміяў "Трыумф" уручана на Каляды беларускай пісьменніцы. Гэтая прэмія прысуджаецца толькі тым асобам, чыя творчая дзейнасць, чый талент заслужылі ім трывалую папулярнасць і сапраўдную славу. Сёлета гэтую прэмію ў галіне літаратуры атрымала Святлана Алексіевіч. Вядомы рускі крытык Зоя Багуслаўская, якая ўручала лаўрэатам узнагароды, слухна заўважыла, што творчасць Святланы Алексіевіч узабагаціла не толькі беларускую, але і ўсю сусветную літаратуру. Творы пісьменніцы шырока перакладаюцца і выдаюцца ва ўсім свеце. Апошнім часам шырока розгалас набыла яе кніга "Чарнобыльская малітва", у якой аналізуецца падзеі і наступствы чарнобыльскай аварыі, ядзернага апакаліпсісу XX стагоддзя. Наколькі прэстыжнай з'яўляецца гэтая незалежная прэмія, сведчаць хаця б імёны яе лаўрэатаў. Сёлета сярод іх, акрамя Святланы Алексіевіч, такія асобы, як мастацкі кіраўнік знакамітага Расійскага Дзяржаўнага ансамбля песні і танца Ігар Маісееў і легендарны рок-музыкант Барыс Грабеншчыкоў, а да Святланы Алексіевіч прэмію ў галіне літаратуры атрымала Бала Ахмадуліна.

Н.К.

Гэта і ёсць нашае люстэрка

Усякі народ варты свайго ўрада. Не бывае ўлады выпадковай — аб гэтым ясна сказана ў Пасланні да Рымлянаў, пра гэта відавочна сведчыць сусветная гісторыя. А Лукашэнка пажадала мець сваім першым прэзідэнтам пераважна большасць насельніцтва Беларусі. Гэта магло адбыцца толькі таму, што большасць пазнала ў ім саміх сябе. Але і тыя, хто дэ-юрэ галасавалі "супраць", дэ-факта прагаласавалі "за". Бо яшчэ да гэтага вырашальнага моманту выбару свайго лёсу большасць насельніцтва Беларусі меншасць ніяк не паўплывала на гэты выбар, а шмат у чым і садзейнічала яму! Таму мы абавязаны зараз сказаць, што А. Лукашэнка — гэта сапраўды не а ш прэзідэнт. Надыйшоў час нарэшце прыпыніцца, задумацца, якую мэту мае з'яўленне на палітычнай сцэне такога героя. Бо калі мы прызнаем, што гісторыя — гэта не бессэнсоўны броўнаўскі рух, а мае свой глыбокі ўнутраны сэнс, то як можам дапусціць думку, што з'яўленне яго не мае ніякай мэты? (Тут маецца, вядома ж, на ўвазе не мэта А. Лукашэнкі, а мэта адносна яго.)

Дык вось — А. Лукашэнка

з'явіўся для таго, каб беларусы змаглі нарэшце ўбачыць саміх сябе! І не проста ўбачыць, а ўглядацца і прыслухоўвацца гадамі, і пазнаваць сябе, і зразумець, нарэшце, я к і я м ы! Бо як заўважыў год таму ў "ЛіМе" В. Быкаў, такога народа, які стварылі пісьменнікі і паэты за 80 год савецкай улады, не існуе наогул. Велічны вобраз народа аказаўся лубком, які быў крыж-накрыж перакрэслены выбарамі ды рэфэрэндумаў. Нашы пігмаліёны атрымалі такі нечаканы сюрпрыз ад свайго ажыўшага стварэння, што многія былі ў шоку. Першы прэзідэнт сканцэнтраван у сабе нейкія вельмі тыповыя рысы нашага характару. Не будзем зараз ацэньваць, што гэта за рысы з боку звычайнага альбо эстэтычнага. Знойдзем мужнасць прызнаць — гэта на ш ы рысы н а ш а г а характару! Лукашэнка як бы "явіў" і агучыў нас перад усім светам. Зараз усе ведаюць, як мы гаворым, якія нашы думкі і памкненні. Дык чаму ж тады, як цэлы свет убачыў нас, мы самі сябе ўбачыць не хочам?..

У. ПЯТРОЎСКІ
г. Маларыта

Лаўрэаты прэміі "ЛіМа"

Па традыцыі напярэдадні Калядаў лімаўцы назвалі аўтараў лепшых публікацый за мінулы год. Намінацый, як і раней, было пяць, а прэтэндэнтаў, як і заўсёды, значна болей. Без залішняй сціпласці можна сказаць, што адметных публікацый у леташнім "ЛіМе" набралася б на добры альманах-гадавік. У рэшце рэшт, уліваючы ўмову, што лімаўская прэмія можа быць прысуджана толькі аднойчы, лаўрэатамі названы:

- на паэзіі — Данута БІЧЭЛЬ-ЗАБІЕТАВА за нізкі вершаў "Трымацца толькі любоўю..." (N 18, 2 мая) і "Гэта мой лёс..." (N 40, 3 кастрычніка);

- на крытыцы — Мікола ВІЧ за артыкулы "Прыказы — гэта... або Вандроўка па дарозе, якой няма" (N 16, 18 красавіка) і "Гульня ў бірулькі, або Страсці па пятай графе ў беларускім паэтычным пашпарце" (N 45, 7 лістапада);

- на прозе — Раіса БАРАБІКОВА за апавяданні "Каханне дысідэнта" (N 19, 9 мая) і "Ты, я і Валодзя" (N 42, 17 кастрычніка);

- на публіцыстыцы — Аляксей ПБОК-ПБКОЎСКІ за артыкулы "І не ўвядзі нас у спакусу..." (N 25, 20 чэрвеня), "Вяртанне ў Эдэм" (N 45, 7 лістапада);

- фотамастак Віктар СТРАЛЧОЎСКІ — за творчы падыход і высокі прафесіяналізм у працы над лімаўскім фоталетапісам мастацкага жыцця.

"Здаровы кансерватызм — гэта зусім не заганна"

Новае прызначэнне — рэктарам Беларускай акадэміі мастацтваў — вымагала сустрэчы з Рычардам СМОЛЬСКІМ, доктарам мастацтвазнаўства, старшынёй Саюза літаратурна-мастацкіх крытыкаў Беларусі. Пытанні да яго прасілася шмат. Рэктар адказаў ці не на самыя набалелыя.

— Рычард Баляслававіч, паводле старога і распаўсюджанага меркавання, рэктар-мастак спрыяе мастакам, а пры рэктары — тэатральным дзеячам — усе выгоды, маўляў, на баку акцёраў ды рэжысёраў. Да якой ступені гэтае меркаванне праўдзівое?

— Ні да якой. Усе без выключэння мае папярэднікі дбалі пра гарманічнае развіццё ўсіх факультэтаў. Іншая рэч — прафесійная прыналежнасць, прафесійныя зацікаўленні рэктара. Мо яны часам маглі даць падставу памеркаваць, што камусьці ўвагі больш, што да кагосяці яна пільнейшая? Але — толькі самым павярхоўным назіральнікам. Я разумею, што спараджае гэтае меркаванне: ці апраўдана злучэнне пад адным дахам розных відаў мастацтва? Не апраўдана. Яно штучнае і не дужа плоднае. Яно не надта спрыяе агульнай творчай атмасферы на занятках (я не кажу ўжо пра адрознасць метадыкаў навучання ды пра адрознасць псіхалогіі творчасці): скажам, падрыхтоўка графіка або скульптара аніяк не нагадвае падрыхтоўку рэжысёра тэлебачання. А падрыхтоўка рэжысёра тэлебачання толькі ў агульных рысах нагадвае падрыхтоўку рэжысёра тэатра... Так што ў самым пэўным, самым вызначаным часе дзяржава Беларусь мецьме дзве акадэміі: мастацкую (дзе і будзе вырашацца процьма спецыфічных пытанняў, звязаных з падрыхтоўкай адпаведных спецыялістаў) ды акадэмію тэатра, кіно і тэлебачання. Больш за тое. Я ўпэўнены, што наш падзел будзе плённым і не

прымусіць чакаць сябе доўга. Але ў бліжэйшыя гады мы будзем жыць разам, пад дахам Беларускай акадэміі мастацтваў. Па волі часу, напэўна, яна ператварэцца ў вядучую навуковую, навучальную і творчую ўстанову, дзе рыхтуюцца кадры для ўсіх прафесійных відаў творчасці (за выключэннем хіба музычнай ды танцавальнай). Задачы — найскладанія, абумоўленыя рэчаіснасцю і абставінамі, дыктатам часу — часу дзевяностых гадоў, калі Беларусь зрабілася незалежнай краінай. Мы мусім сёння рыхтаваць творчых спецыялістаў самі і яшчэ раз — самі... Вядучыя і вядомыя цэнтры іх падрыхтоўкі (Масква, Санкт-Пецярбург) нам цяпер не спрыяюць. На момант нашай размовы БАМ мае тры факультэты: тэатральны, мастацкі і дызайнерскі. У 1998 годзе маем намер адкрыць факультэт кіно і тэлебачання, гэты маленькі беларускі ВПК, які будзе рыхтаваць кадры для вялікага і малага экрану. Пералік прафесій вельмі шырокі — ад рэжысёраў да рэдактараў, ад гукааператараў да прадаюсераў. Ці знойдуць яны працу? Вось прыклад: у хуткім часе адкрыецца другі канал Беларускага тэлебачання. Эфір, эфірны час трэба запаўняць. Пажадана запаўняць добрымі праграмамі. У якасці гэтых праграм шмат што мусіць вырашыць спецыялісты, якіх будзе рыхтаваць і ўжо рыхтуе акадэмія. Дарэчы, хутка створым навучальную тэлестудыю, — з аднаго боку падрыхтоўка спецыялістаў на кінафакультэце будзе ажыццяўляцца на падставе "Беларусьфільма" і Беларускага тэле-

бачання (з імі мецьме дамоўленасці), з другога — на ўласнай базе, на ўласнай вучэбнай тэлестудыі, якая вырашыць дзве задачы: дасць магчымасць студэнтам практыкавацца (навуца прафесіі) і рабіць праграмы на продаж (бо няможна скідаць з рахункаў рынкавыя дачыненні).

— Няшмат хто з рэктараў Беларускай акадэміі мастацтваў сам быў колісь ейным студэнтам. З сярэдзіны на сабе ведае вартасці й загану выкладання, навучання, арганізацыі...

— Гэта асобная і вялікая праблема: узровень, якасць выкладання ў акадэміі. Я сфармулюю гранічна каротка: статус акадэміі мы атрымалі не так даўно і нам павінен больш за што іншае рупіць акадэмічны ўзровень выкладання! А да майго прыходу, дарэчы, БАМ не мела ніводнага доктара мастацтвазнаўства. Якая гаворка можа ісці пра навуковыя распрацоўкі без удзелу спецыялістаў пэўнай і высокай кваліфікацыі? А ў нас вельмі мала і кандыдатаў навук. Праўда, да выкладання ў БАМ актыўна далучыліся самі

творцы, — вядучыя беларускія мастакі, рэжысёры; гэтым можна патлумачыць брэк навукоўцаў, але хіба да нейкай ступені. Ніякага супрацьстаяння адно аднаму не павіна ўзнікаць, бо, навучаючы студэнтаў, навукоўцы ды практыкі мусіць гарманічна пераймаць адно аднаго, забяспечваючы ўсе магчымыя патрабаванні. Навука ў спалучэнні з творчасцю, — гэта ў ідэале глеба ды падстава, якая падмые, якасна падмые ўзровень падрыхтоўкі ў акадэміі. Заўважу, што мастакоўская школа Беларусі высокая, мае глыбокія карані, трывалыя падмуркі, у былым Саюзе яна высокая цанілася. У ёй вёў рэй здаровы кансерватызм, а гэта зусім не заганна, бо што мастаку, што акцёру, дарэчы, трэба напачатку даць школу, забяспечыць прафесійныя падставы для творчых амбіцый. Надзея на тое, што ў акадэміі працягне развівацца навука, грунтуецца на магчымасці прыцягнуць сілы вядучых навукоўцаў (напрыклад, Беларускай акадэміі навук). Аптымізму надае і стварэнне ў БАМ адпаведнае базы. Невялікімі накладамі мы зможам выдаваць (хоць бы для акадэмічнага карыстання) падручнікі, хрэстаматыі, навуковыя распрацоўкі па мастацтвазнаўстве, тэатразнаўстве, кіназнаўстве...

— Па шчырасці, дык дзіўна не пачуць ніводнай скаргі на дрэннае фінансаванне, благое забеспячэнне...

— Я не буду скардзіцца і на будаўнічыя праблемы, а БАМ мусіць разбудоўвацца. Мая сённяшняя ўпэўненасць у будучым акадэміі грунтуецца на сустрэчы з Прэзідэнтам Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам, які паабяцаў у самы бліжэйшы час пазнаёміцца са справамі БАМ асабіста, наведаць нас і дапамагчы. Прэзідэнт падкрэсліў сваю зацікаўленасць

падрыхтоўкаю студэнтаў, — ад таго, якія веды, якую свядомасць, якое стаўленне да грамадства і краіны мы закладзем у творцу, будзе залежаць наш агульны беларускі шлях... Хораша ладзяцца і дачыненні з Міністэрствам культуры; зацікаўленасць міністэрства — гэта ўжо нейкая гарантыя таго, што лёсы нашых выхаванцаў уладкуюцца, спраўдзяцца...

— Беларусь цярдзела і цярдзіць да сёння, асабліва засмучае надта нізкі ўзровень нашага жыцця. Ці не зацісне яго таленты, ці не забракне акадэміі ў самым хуткім часе кандыдатаў у навучэнцы — асобаў?

— Я са скрухаю адкажу, што эпоха, калі мастацкая, творчая інтэлігенцыя выходзіла як эліта грамадства, мінула. Досвед, якога мы набраліся праз адкрытыя межы, сведчыць пра іншае стаўленне да мастацтва, пра іншую ягоную ролю ў грамадстве, пра адпаведнае гэтай ролі самапачуванне. Прагматызм ды ўжытковасць вядуць рэй. Я не буду казырыцца нашай духоўнасцю, як рысай, як дарам вельмі й вельмі прыцягальным. Агульны ўзровень зацікаўленасці творчасцю, творчымі прафесіямі падае. У свой час, нагадаю, нямецкія спецыялісты сведчылі: у іх тэатральныя ды кінашколы запаленыя напалову (іншая рэч — школ там больш). Ніякага ажыятажу вакол прафесіі мастака або артыста і не ўяўляецца. Немцы, французы, англічане захапляліся нашымі велізарнымі конкурсамі. Колішнімі, падкрэсліваю. Бо цяпер — іншая рэальнасць, іншы свет. Хоць на духоўнасць нам проста не выпадае забыцца, трэба мець на ўвазе рэчаіснасць. Праўда, я перакананы: якім бы тэхнагенным, камп'ютэрызаваным, якім бы прагматычным і да т.п. не ставала грамадства, чалавечы імкненне ствараць ніколі не знікне. Заўжды будуць людзі, якія здзіўяць свет. У любых умовах, пры любых пераменах мы стараемся якраз для іх...

З Рычардам СМОЛЬСКІМ размаўляла Жана ЛАШКЕВІЧ
Фота Аляксея МАЦЮША

Прэмія імя А. Капусціна

У мэтах увекавечання памяці празаіка і публіцыста Аляксандра Капусціна (1924—1996) Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Жлобінскі гарвыканкам устанавілі штогоднюю літаратурную прэмію яго імя. Узнагароджвацца прэміяй (10 мінімальнага зарплата) будуць літаратары Гомельшчыны, творы якіх апавядаюць пра родную зямлю і яе працаўнікоў, пра характэрныя тых мясцін, што завуцца бацькоўскім кутам.

Грошы выдзяляе Жлобінскі гарвыканкам. Лаўрэатам прэміі могуць быць як члены Саюза пісьменнікаў, так і маладыя аўтары, якія працуюць у жанры прозы і публіцыстыкі.

Матэрыялы на конкурс дасылаць на адрас:
246003, Гомель, Цялегіна 17,
аддзяленне СП Беларусі.

"Купава"

Арыгінальныя вырабы з саломкі і лязы Віцебскай фабрыкі мастацкіх вырабаў "Купава" карыстаюцца попытам не толькі ў жыхароў рэспублікі, а і за яе межамі. Не знаходзяць сабе роўных і трыкатажныя вырабы, якія выпускаюцца тут малымі серыямі.

На здымку: работніцы фабрыкі Тацяна Стусь і Святлана Гайдукіца з вырабамі прадпрыемства.

Фота Аляксандра ХІТРАВА, БЕЛТА

Колеры і арнаменты Украіны

У зале Галерэі нацыянальнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ўпершыню ў рэспубліцы адкрыта выстава "Украінская вышыўка", наладжаная Рэспубліканскім цэнтрам нацыянальных культур і Асацыяцыяй украінцаў Беларусі "Ватра". Больш за 20 майстэрстваў, прадстаўніц украінскіх культурна-асветніцкіх таварыстваў з Брэста, Гродна, Маладзечна, Мінска і іншых мясцін, паказваюць сваё майстэрства. На выставе паказаны і старадаўнія ўкраінскія вышыўкі 20—30-ых гадоў з Чарнігаўшчыны, Львоўшчыны, Цярнопальшчыны, Днепрапятроўшчыны.

Выстава арганізавана ў рамках падрыхтоўкі да II Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур.

У яе адкрыцці прынялі ўдзел старшыня Дзяржкамтэта па пытаннях рэлігій і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь А. Білык, другі сакратар Пасольства Украіны ў РБ А. Муляр, дырэктар Рэспубліканскага цэнтру нацыянальных культур В. Мацюшэнка, дацэнт кафедры сусветнай літаратуры Брэсцкага дзяржпедуніверсітэта, старшыня украінскага навукова-педагагічнага саюза "Берагіня" Л. Дарошка. Адкрыў выставу прэзідэнт Асацыяцыі украінцаў Беларусі В. Гутюскі, з уступным словам выступіла Г. Станкевіч — віцэ-прэзідэнт Асацыяцыі, старшыня журы выставы.

Удзельніцаў выставы і гасцей вітаў канцэртны калектыў Цэнтру украінскай песні "Січ".

Н. КАЗАНСКАЯ

ДУША

Пошукі палітыкі, якой не было...

Беларусь — адна з нешматлікіх постсавецкіх дзяржаў, не маючых значных этнічных і рэлігійных праблемаў. Ці захавецца гэты стан ў будучыні і якія захады да таго могуць зрабіць урад — абмеркаванне гэтых пытанняў адбылося на нядаўнім пасяджэнні калегіі Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцяў.

Паводле прадстаўленай на калегіі статыстыкі, рэлігійная сітуацыя ў канцы года мела наступны выгляд: колькасць зарэгістраваных рэлігійных супольнасцяў склала 2237 — на 117 больш, чым летась, і ў 2,6 разы больш, чым ў 1988-м годзе, калі дзяржава пачала пераглядаць сваё стаўленне да пытання свабоды сумлення, што дало магчымасць за апошнія дзевяць гадоў зарэгістраваць свае статуты 2149 рэлігійным аб'яднанням. Сёння ў краіне існуе шэраг агульнаканфесійных арганізацый: 34 рэлігійныя аб'яднанні з уласнымі цэнтрамі, 16 мужчынскіх і жаночых кляшараў, 9 брацтваў і 4 сястрынствы, 13 місій і 9 духоўных навучальных устаноў. Колькасць веравызнанняў і канфесій за згаданы час павялічылася з 8 да 26, а цэнтральныя і мясцовыя органы дзяржаўнага кіраўніцтва перадалі ім шэраг вольных і вызваленых культурных пабудов, аказалі дапамогу ў набыцці і прыстасаванні для патрэб вернікаў камунальных будынкаў. За апошнія гады рэлігійным суполкам было перададзена 1527 культурных будынкаў і яшчэ 174 будуюцца.

Разам з тым занепакоенасць Камітэта выклікае дзейнасць у Магілёўскай, Віцебскай, Гомельскай і Брэсцкай абласцях шэрагу незарэгістраваных рэлігійных арганізацый і місій. На думку прадстаўнікоў урада, апарат Дзяржкамтэта не аказвае дастатковай дапамогі мясцовым уладам ў пытаннях выканання заканадаўства аб

рэлігіях і цэрквах, у выніку чаго ў сталіцы і абласных цэнтрах не вядзецца дастатковай працы дзеля спынення дзейнасці дэструктыўных сектаў. Пытанне адсутнасці ў нацыянальным заканадаўстве тэрміна "дэструктыўная секта" і патрабаванняў барацьбы з ёй на калегіі не абмяркоўвалася.

Увагу прысутных прыцягнулі і праблемы, што вынікаюць з асаблівасцяў нацыянальна-культурнага складу насельніцтва дзяржавы. Было адзначана, што ў 1997 годзе ствараліся і ўдасканальваліся асновы сістэмы дзяржаўнага развіцця нацыянальных супольнасцяў краіны і рэгулявання міжнацыянальных стасункаў, а таксама кантактаў з беларусамі замежжа. Нягледзячы на тое, была адзначана наяўнасць асобных праблем у стасунках паміж часткаю нацыянальных аб'яднанняў і мясцовымі ўладамі.

Прычынамі адсутнасці поўнага вырашэння праблем нацыянальнага жыцця былі названы слабае інфармацыйнае і навуковае забеспячэнне дзяржаўнай нацыянальнай палітыкі, нязначнасць сродкаў, вылучаных дзяржавай на патрэбы нацыянальных супольнасцяў, адсутнасць моцнай, забяспечанай і добра падрыхтаванай сістэмы дзяржаўнага кіравання нацыянальнай палітыкай, якая мае быць актыўнай і навукова абгрунтаванай.

Апошняй часткай пасяджэння стала абмеркаванне вынікаў рэалізацыі дзяржаўнай праграмы "Беларусы ў свеце". Разам

са станоўчымі вынікамі яе рэалізацыі быў адзначаны недастатковы характар і ўзровень сувязяў з суайчыннікамі за мяжою.

Калегіяй быў прыняты шэраг рашэнняў, якімі ў сваёй далейшай дзейнасці будзе кіравацца Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцяў. У прыватнасці, вырашана падрыхтаваць шэраг паправак да Закона аб свабодзе веравызнання і рэлігійных арганізацыях, а таксама новую рэдакцыю Палажэння аб парадку запрашэння і дзейнасці замежных святароў на тэрыторыі краіны. У сферы нацыянальнай палітыкі вырашана ўзгадніць і зацвердзіць канцэпцыю нацыянальна-культурнага развіцця этнічных супольнасцяў Беларусі ды падрыхтаваць канцэпцыю дзяржаўнай нацыянальнай палітыкі, якой, як можна зразумець, дагэтуль проста не існавала. Што да нашых суайчыннікаў за мяжою, дык ім у рашэннях калегіі была нададзена асабліва ўвага. Новымі заданнямі Дзяржкамтэта сталі забеспячэнне ляльнасці беларусаў замежжа да ўнутранай і знешняй палітыкі Беларусі ды выкарыстанне магчымасцяў іх аб'яднанняў для інфармавання сусветнай супольнасці аб падзеях у нашай краіне.

Апошняй урадавай ініцыятывай, скіраванай на падтрымку развіцця нацыянальных меншасцяў Беларусі, арганізацый беларусаў замежжа, а таксама на духоўна-маральнае адроджэнне грамадства, стала зацверджэнне палажэння аб Ганаровай грамаце Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцяў. Ёю будуць адзначацца фізічныя і юрыдычныя асобы краю і замежжа, чыя дзейнасць будзе адпавядаць крытэрыям, вызначаным кіраўніцтвам Дзяржкамтэта.

У. П.

ФРАГМЕНТЫ

Думкі і азарэнні

Шры Аўрабінда пражыў доўгае і незвычайнае жыццё. Атрымаўшы адукацыю ў Англіі і вярнуўшыся на радзіму, ён стаў адным з пачынальнікаў нацыянальна-вызваленчага руху ў Індыі. Разам з тым свет ведае яго як мысляра і філосафа, заснавальніка так званай супраментальнай ёгі — цэлай сістэмы дасканалення свядомасці чалавека, яго духоўнай эвалюцыі. "Чалавек — пераходная істота, — пісаў вялікі гуру. — Яго станаўленне не завершана". Асаблівасць светапогляду Шры Аўрабінда ў тым, што ў жыцці ён займаў актыўную пазіцыю і не лічыў выйсцем уцёкі ад рэчаіснасці. Прапануем вам у гэтым ўрыўку з яго работ.

- Бываюць часіны, калі Дух жыве сярод людзей і дыханнем Гасподнім поўняцца воды нашага быцця; ёсць і другія часы, калі ён адступае, прадастаўляючы людзей іх уласнай сіле або слабасці. У першыя з названых нават сціплыя намаганні даюць вялікія плады і карэнным чынам змяняюць лёс; у другія — і значныя высілкі не прыносяць плёну. Але ж, папраўдзе, другія могуць падрыхтоўваць першыя, могуць быць тым ахвярным дымком, што, уздымаючыся да нябёсаў, выклікае лівень шчадросаў Гасподніх.
- Тое, што не па сілах мне зараз, — адно ўказанне на нешта такое, што стане маёй справай у будучым. Усведамленне немагчымасці ёсць пачатак усялякай магчымасці. Менавіта таму, што гэты часовы сусвет быў і парадоксам, і чымсьці немагчымым, Вечнае сатварыла яго са сваёй існасці.
- Перш за ўсё ўсведамляй сябе знутры, затым думай і дзейнічай. Любая жывая думка — гэта свет у яго прыгатаванні, любое рэальнае дзеянне — гэта праўленая думка. Матэрыяльны свет існуе толькі таму, што аднойчы ў боскай самасвядомасці пачала сваю гульню нейкая Ідэя.
- Напачатку чалавек шукае навобмацак і нават не ўсведамляе таго, што шукае ён сваё боскае "я", бо шлях яго бярэ пачатак у змроку матэрыяльнай Прыроды, і нават калі ён пачынае бачыць, яго яшчэ доўга слепіць святло, што ў ім разгараецца...
- Увесь свет прагне свабоды, і ўсё ж кожная істота любіць аковы свае; у гэтым — найпершы парадокс і найскладанейшы вузел нашай прыроды.
- Чалавек любіць абмежаванасць фізічнай істоты сваёй, аднак ён набывае свабоду свайго бязмежнага розуму і сваёй бессмяротнай душы. І штосьці ў ім здзіўным чынам імкнецца да гэтых кантрастаў; жаданы для яго ментальнай сутнасці. Не толькі нектар, але і атрута прыцягваюць нашу цікаўнасць.
- Дасягнуўшы бязмежнага адзінства ў сабе, аддаць сябе свету — вось найвышэйшая свабода і абсалютная ўлада.
- Душы, пазбаўленыя парыванняў, ёсць Божыя памылкі; Прырода ж рада ім, ёй падабаецца мношчы іх лік, бо яны забяспечваюць устойлівасць яе існавання і прадоўжваюць яе ўладу.
- Дзе б ні бачыў ты вялікае завяршэнне, ведай: гэта прыкмета вялікага пачынання. Як бы ні палохала твой розум суцэльнае, жорсткае разбурэнне, суцяшай сябе тым, што за ім немінуча прыйдзе вялікая і магутная стваральнасць.

- Чаму Бог так бязлітасна пасылае свайму свету ўдар за ўдарам, топча і месіць яго, быццам цеста, чаму так часта кідае яго ў крывавае купель і выпрабуйвае палымем пякельным? Таму што чалавецтва ў масе сваёй падобна на цвёрды, непатадлівы, невысакародны метал, інакш яго немагчыма ні расплавіць, ні надаць яму форму; які матэрыял, такі і метады...
- Дух — ісціна нашага быцця; розум, жыццё і цела як недасканалыя ёсць маскі яго; у ідэале яны павінны былі б стаць формамі яго выяўлення.
- Калі пераўзйдзем чалавечае, зробімся Чалавекам. Была падмогай Жывёла, цяпер жа яна — перашкода.
- Кожная з рэлігій дапамагала чалавецтву. Паганства падарыла чалавеку болей прыгажосці, узвысіла яго жыццё, расшырыла яго межы, спарадзіла прагу дасканаласці; хрысціянства дало яму бачанне боскай любові і міласэрнасці; будызм указаў яму шлях да большай мудрасці, мяккасардчнасці, чысціні; іудаізм і іслам — шлях рэлігійнай вернасці ў дзеянні і шчырай адданасці Богу; індуйзм адкрыў перад ім найшырэйшыя і найглыбейшыя магчымасці духу. Калі б усе гэтыя бачанні Бога маглі ахапіць адно адное і злучыцца адно з адным, адбылося б штосьці надзвычайнае. Аднак жа ўласцівыя кожнай веры інтэлектуальныя догмы і згаізм перашкаджаюць гэтаму.
- Рэлігіі выратавалі мноства душаў, але ніводная з іх дасюль так і не здолела духоўна перамяніць чалавецтва. Для гэтага патрабуюцца не культ і не сімвал веры, а беспералыннае і ўсеабдымнае намаганне, імкненне да духоўнай эвалюцыі.

"Ружовы туман"

РАЗДЗЕЛ З ГІСТОРЫІ ТАТАЛІТАРЫЗМУ

Магчыма, яшчэ не сёння, а з якой-небудзь іншаю "перастройкай", але беларускі народ абавязкова развітаецца з таталітарнай савецкай культурай, якая паўстагоддзя лічыцца ў нас культурай нацыянальнай. Так будзе, бо так адбылося ва ўсіх народаў, якія на нашых вачах вылузаліся з наменклатурнага камунізму. Але й сёння нам ужо дастаткова досведу, каб асэнсаваць гэтую з'яву.

Беларуская савецкая культура па сутнасці сваёй не мела нічога агульнага з нашай нацыянальнай культурай, заснаванай на глыбокіх традыцыях, падпарадкаванай нацыянальным інтарэсам і скіраванай да найвялікшага нацыянальнага мары — незалежнасці. Гэта быў яе сатанісцкі антыпод, які забіў і заглушыў беларушчыну, заняўшы ёй месца месца. Ілжывая вартасць уласна савецкіх твораў вытлумачалася ілжываю ідэалогіяй, хоць самі гэтыя творы не рабілі нам гонару ў шырокім свеце. Падступны амаралізм партыйнае палітыкі выяўляўся ў тым, што сацрэалістычная хлусня падавалася менавіта як беларушчына і менавіта як да беларушчыны, да яе выхоўвалася **любоў**. Ніякім іншым спосабам убіць гэта ўсё ў галовы людзей было немагчыма. І таму быў абраны самы каварны метад. Пры гэтым добрыя дзве траціны твораў беларускае культуры давалося замоўчаць.

Што праўда, і ў гэтым каварстве людзі часта распазнавалі фальш. І тады з'яўляліся іранічныя трындэжкі пра тое, што "Пятрусь Броўка піша лоўка" або пра тое, што "Добра трымаўся юнак на дапросе, усё раскажаў — і што знаў, што не знаў. Ворат жандар дакурыў папаросу і камсамольскую руку пажаў"...

Але што заўтра мы мусім рабіць з усёй гэтай неабдымнай спадчынай сацрэалізму? Зразумела, мы не станем адмаўляць і хаваць яе так, як яна сама ў свой час адмовіла і схавала сапраўдную беларушчыну. Але мы мусім аднесці яе да адпаведнага ёй раздзелу іншае дысцыпліны — "Гісторыі таталітарызму ў Беларусі".

Сёння ў Вільні спрачаюцца вакол ідэі музея таталітарнае скульптуры. Адна прапануюць паставіць усіх ленаў і сталінаў у двары былога КДБ, у будынку якога размясціўся суд. Іншыя супраць. Іх галоўны аргумент такі: як людзі будуць даваць у судзе паказанні, бачачы ў вакне Лёніна?

У гэткай палеміцы найважнейшай выявілася якраз тое, што сацрэалістычныя шэдэўры паводле ўздзеяння на чалавека — гэта не культура і з іх не можа вырасці новы, нармальны культурны кантэкст. Зразумела, фармальныя культурныя знаходкі могуць сустракацца і ў прадметах сатанісцкага культу, чым па сутнасці і была беларуская савецкая культура.

"Думаю, што многія з нас, савецкіх літаратараў, людзей партыйных, мараш калі-небудзь напісаць вобраз Уладзіміра Ільіча Лёніна, кожны ў сваім жанры."

Іван Шамякін

...Як можна даваць паказанні ў судзе, бачачы ў вакне каменнага Лёніна? — уражана пытаюцца ў Вільні. Суд судом. Але як можна жыць, штодня сустракаючы каменны і бронзавыя ленаў проста на вуліцы і на пляцы? Як не збыцца эпохаў? Як выйсці з гэтага, паводле Васіля Быкава, ружовага туману?

Магчыма, Быкаў стаў тым пісьменнікам, які першы выйшаў з ружовага туману. Фігуральна кажучы, з Коласам беларуская літаратура увайшла ў гэтую хмару, надоўга згубі-

лася ў ёй, а з Быкавым выйшла. Яшчэ не ўся. Надта цяжка ёй гэта даецца.

Натуральнае пытанне — а што ж рабіць з тымі сотнямі літаратараў і дзесяткамі класікаў, якія цалкам упісаліся ў савецкі перыяд? Выбіраць з іхнае творчасці тое, дзе не згадваюцца дыктатары? Але гэта немагчыма. Бо флюідамі таталітарызму прасякнутыя нават кнігі тых аўтараў, на якіх учора гадаваліся сённяшнія незалежнікі і дэмакраты. Не сакрэт, што ў савецкія часы нават паэма "Лёнін думае пра Беларусь" магла выклікаць нацыяналістычныя пачуцці.

Пакінуць усё на водкуп чытачу? А школьныя праграмы, дзе й цяпер поўна чалавечных бальшавікоў, якія вяршаць свае акты справадлівасці — раскулачванне, выкрыццё шпіёнаў і сабатажнікаў, хвацкія расстрэлы?..

На золале — ўзняты Кастрычніка сцяг, Прасторы бязмежныя, ясныя, Да сонца шырокі праложаны шлях, Багатыя нівы калгасныя...

Максім Танк

Пакінуць усё на водкуп рынку? Але з выдаленнем савецкага кантэксту многія матывацыі ўчынкаў ды й проста рэалі становяцца незразумелымі сучаснаму чытачу. Рынак адкідае гэтую літаратуру. А як быць з яе відавочным амаралізмам, няшчырасцю або перавярнутым разуменнем свету?

Камуністы — гэта слова, як са сталі, Камуністы — гэта слова, як з агню. Марк і Энгельс нам імя такое далі Сто гадоў таму назад упершыню.

Аркадзь Куляшоў

Эстэтычна гэта сапраўды не літаратура, а прадметы сатанісцкага культу. І зусім неабавязкова, каб там пісалася пра сацыяльны чыстыкі. Калісьці Анатоль Сідарэвіч сказаў мне па сакрэце, што далі б яму волю, ён бы з дзевяці тамоў Броўкі выбраў некалькі дзесяткаў "крэпкіх" вершаў і атрымаўся прыстойны зборнік. Але ён казаў мне тое гадоў пятнаццаць назад. Сёння, думаю, трэба было б зноў адбіраць — ужо з таго выбранага зборніка. Заўтра — з сённяшняга. І так — да нуля.

Калі мы разумеем гэта, дык навошта займацца гэтымі пераборкамі?..

Дык хто мы? Десныры ці хлусняры? Я добра жыў: Пакутаў і спагадаў, Я веру Лёніну З дзіцячых пары...

Няхай агнём бязлітасным гарыць Свет бюракраты, махлярю і гадаў.

Пімен Панчанка

Амаралізм у генах, у крыві гэтага антымастацтва. Вы можаце чытаць пра вясковыя сантыменты або сцэны кахання, захапляцца лёгкасцю п'яра, празрыстасцю апісання, але пры гэтым атрымліваць тыя самыя метастазы сатанізму. Бо оды Сталіну, чэкістам і партыі — гэта не маскіроўка або недаразуменне гэтых пісьменнікаў. Гэта іх шчыры стан душы, нават у момант замілавання прыродай. Гэта ружовы туман.

Апаненты звычайна кажуць, што адбор прывядзе да збяднення літаратуры. Але гэта збядненне для тых, хто суме па савецкай іерархіі. Адсюль непапулярнасць літаратуры, яе разбэрсанасць, нявыстраенасць і неканвертабельнасць. Яна, поўная "дарагіх усім" іменаў, нікому непатрэбная. Прычым творцы ружовага туману пераблытаня ў ёй з сапраўднымі класікамі і разбураюць тую сапраўдную іерархію, якая мусіць выбудоўвацца сёння.

У самай апошняй анталогіі беларускай паэзіі, якая выйшла ў 93-м годзе цытаваныя вышэй вершы выдрукаваны ў адным томе з творамі Геніюш. Вершы забітых чаргуюцца з вершамі алявальнікаў забойства. Няма ніякай іерархіі.

Збядненне літаратуры — міф. Калі яно і ёсць, то выяўляецца ў замоўчванні або стрымліванні рэальных шэдэўраў. Ніхто не будзе сёння чытаць усяго Коласа, але дасавецкі Колас складаецца з патэнцыйных бестселераў. Колькі ні выдаюць "Вянок" Багдана-віча ў адным шэрагу з кнігамі савецкіх паэтаў, а "Вянка" не купіць. Гэты, дарэчы, галоўны бестселер беларускай літаратуры XX ст. проста не выдаецца адпаведнымі накладамі. Як і шмат чаго іншага.

Абсалютна чысты пісьменнік Максім Гарэцкі, ніяк не падпалы ружовому туману. Пасля ягонага расстрэлу цэлы перыяд беларуская літаратура хавалася на эміграцыі, да выдатных твораў якой наша крытыка толькі падступаецца. Нічога не вылушчыў з кнігі Броўкі, Глебкі і нават яшчэ блізкіх Мележа, Танка... Там паўсюль ёсць або няпраўда, або метастазы сатанізму, ачалавечвання бесчалавечнасці. Разумею, што сказанае надта не супадае са стэрэатыпамі згаданых твораў, але раю перачытаць іхнія кнігі. Калі вы самі выбраліся з савецкага кантэксту, з ружовага туману, вам гарантаванае суцэльнае расчараванне.

Сёння пакутліва выбіраецца адтуль і Янка Брыль, для якога гэты найважнейшы акт прыпадае на час, калі пісьменнік ужо стаў жывым класікам.

Калі казаць пра маладзейшых літаратараў, то іх выбар таксама вырашаецца сёння. Нехта з іх ніколі не пісаў пра самага чалавечнага чалавека, а нехта, магчыма, толькі збіраецца гэта зрабіць. Няўняснасць сітуацыі і панаванне рэжыму, які дэкларуе вяртанне СССР, слабейшых уведзіць у спакусу. Менавіта таму для гісторыка літаратуры сёння вельмі добра відзець пачатак хваробы — уваходжанне ў зону каламуці, але яшчэ такі мала выразны канец — выхад з гэтае зоны.

У Савецкай Беларусі былі свае спосабы "перацэнкі каштоўнасцяў". Вымаліся, напрыклад, усе вершы Купалы, прысвечаныя Сталіну. Але тут ніхто не казаў пра збядненне Купалы. І каго гэта сёння хвалюе, акрамя п'яці спецнавукоўцаў. Паводле гэткае логікі, цяпер мы мусім выняць Лёніна з ягонымі паплетнікамі, кампартыю з яе роляю, прычым выняць як з тэксту, так і з кантэксту. Але такая "зачыстка" — гэта таксама метад таталітарнага рэжыму. У нашым жа выпадку даводзіцца сцвярджаць, што ўся беларуская савецкая літаратура — гэта не раздзел беларускай літаратуры, а раздзел іншае дысцыпліны. Мы мусім не выбіраць, а зрабіць свой адзіны маральны выбар. Развесці па розных кнігах.

Яшчэ адзін міф беларускай савецкай літаратуры — гэта яе эстэтычныя здабыткі. "Пахне чабор", "Сцяг брыгады", "Атланты і карыятады"... Але перачытайце гэтыя творы сёння. Зразумела, што ў свой час, калі існавала адпаведная сітуацыя для ўспрымання такой эстэтыкі, гэтыя творы па-свойму выдатна дапаўнялі "Марш энтузіястаў" і Пастанову аб далейшым паліяшэнні палітыка-выхавальчай работы. Але сёння гэтага кантэксту няма ці, дакладней, амаль няма. І ўжо нічога не вытлумачвае тыя або іншыя пачуцці Броўкі, або Пысіна, або Панчанкі. Выраз "Лёнін думае пра Беларусь" успрымаецца як крывавае фатальнае таўро на нашай гісторыі XX ст.

Сяргей ДУБАВЕЦ

Польшча хоча сябраваць з усходнім суседам. Але пад парасонам НАТА

Расія нязменна цікавіцца Польшчай, але і палякі не застаюцца ў даўгу. Пра гэта гаварыў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Польшча ў Расійскай Федэрацыі Анджэй Залуцкі ў эксклюзіўным інтэрв'ю "Літаратурнай газетэ" (N 38). На пытанне карэспандэнта, ці так ужо радыя палякі незалежнасці, якую яны атрымалі пасля распаду сацыялістычнага лагера, Анджэй Залуцкі не без гонару адказаў, што пачуццё любві да свабоды ўвогуле тыповае для сьведомасці палякаў. "Да гэтага нас прывучыла гісторыя, — патлумачыў ён. — Наша краіна размясцілася ў такім рэгіёне на карце Еўропы, які заўсёды быў транзітным для ваенных паходаў з Захаду на Усход і з Усходу на Запад. Так, былі ў нас перыяды незалежнасці, але былі і такія, калі Польшчы ўвогуле не існавала на карце. Былі гады, калі на польскай зямлі нават размаўляць па-польску забаранялася. Польская нацыянальная культура тады дзейнічала ў падполлі. Зразумела, гэта наклала свой адбітак на псіхалогію палякаў. Краіну агароджалі чужыя платы — прускі, аўстрыйскі, расійскі, а потым гітлераўскі, а потым савецкі. У перыяды падзелаў Польшчы народ падвргаўся то германізацыі, то русіфікацыі. А ўсё ж мы нязменна заставаліся палякамі". Анджэй Залуцкі лічыць, што ў гэтым перш за ўсё дапамог касцёл. Менавіта ён адыграў агромністую ролю ў абароне нацыянальнай культуры. Ён дапамагаў захоўваць традыцыі, вобраз мыслення, родную мову.

"А яшчэ, — падкрэсліў польскі дыпламат, — у гэтым зберажэнні адыграла вялікую ролю традыцыйная польская сям'я, якой у нас надаюць вырашальную ролю ў нацыянальнай самасьведомасці. А ўсім найперш — жанчына. Са старажытных калыханкамі ў вушы дзетак уваходзілі наша мова і наша самабытнасць".

На пытанне, ці ўзікае зараз перад насельніцтвам краіны, якая пасля вайны фактычна была сатэлітам Савецкага Саюза, праблема ўваходжання ў еўрапейскі вобраз мыслення, менталітэт, а таксама чаму Польшча гэтак імкнецца ў Паўночна-Атлантычны саюз (НАТА), няўжо па-ранейшаму баіцца традыцыйных імперскіх амбіцый Расіі, польскі дыпламат адказаў, што ягоная краіна ўвогуле была звязаная з Захам здаўна. Часам нават каралёў мела агульных. А падзелы Польшчы ў дадатак яшчэ і нязменна пашыралі польскую эміграцыю — у Францыі, ЗША, Канадзе. Няма палякаў пакінулі радзіму пасля таго, як у краіне запанавалі прасавецкі рэжым, але ж і тады духоўныя сувязі не парываліся. Што да боязі суседа на Усходзе, заўважыў Анджэй Залуцкі, то сапраўды, гэта ў сьведомасці палякаў існуе. Старэйшыя пакаленні добра памятаюць, як камандавала Масква. Савецкія танкі пастаянна знаходзіліся на зямлі "брацкай Польшчы"... Зараз іншым разам гавораць пра русафікацыю ў Польшчы, працягвае ён, так, яна сустракаецца... Вядома ж, палякі не маглі спакойна бачыць па тэлевізары кадры дымных руін Грознага. Думалі: а гэтак жа могуць і ў нас!

Што да НАТА, сказаў Анджэй Залуцкі, то не трэба думаць, што тут нейкая прыхаваная агрэсіўнасць, у Польшчы ўвогуле цывільны міністр абароны, а парламент строга кантралюе фінансавыя сродкі на армію. Знаходзячыся ў сістэме Варшаўскага дагавора, Савета Эканамічнай Узаемадапамогі, Польшча падобных дэмакратычных захадаў не магла сабе дазволіць і блізка. А НАТА — адзіная еўрапейская структура, якая можа даць рэальную гарантыю і нацыянальнай бяспекі, і многіх іншых магчымасцей для развіцця краіны на сучаснай цывілізацыйнай аснове, зазначыў польскі пасол у Расіі. У той жа час ён падкрэсліў вялікую каштоўнасць культурнага і навуковага абмену Польшчы з Расіяй. Трэба ўстанаўліваць і новыя кантакты дзейчаў культуры, журналістаў, пісьменнікаў. Даве ж суседнія культуры здавён узабагалі адна адну. Навошта жад гэтага адмаўляцца? Тое ж і эканамічны сувязі: яны павінны стаць больш шырокімі, упэўнены польскі пасол.

Падрыхтаваў У. А.

Ліст у рэдакцыю

"Ці не занадта гэта..."

У "ЛіМе" за 31 кастрычніка была змешчана рэцэнзія Алы Сямёнавай на кнігу Яна Чыквіна "Блізкія і далёкія". У гэтай рэцэнзіі згадаецца і мая сціплая асоба. Справа ў тым, што паважаны рэцэнзент не можа пагадзіцца з ацэнкай майго літаратурнага даробку, дадзенай Чыквіным у ягонай кнізе "Блізкія і далёкія". Рэцэнзента непакоіць (цытую): "...высокая ацэнка Яна Чыквіна: "непераўздыдзены". Адрозніе ж хачу зазначыць: нідзе, паўтараю, нідзе ў сваім артыкуле пра маю паэзію Ян Чыквін не каартаваў тэрмінам "непераўздыдзены". Гэты тэрмін прыпісала яму спадарыня рэцэнзент. Мала таго,

рэцэнзенту захацелася высветліць прычыны, якія маглі штурхнуць Чыквіна на такую "высокую" ацэнку, і тут пайшлі слава спекулятыўнага характару: можа, на Чыквіна падзейнічала мая "жыццёстойкасць", можа, мая "вернасць беларускаму слову", можа, нарэшце мая "асабістая абаяльнасць", але (цытую): "...хоць памры, не магу знайсці тэкстуальнага пацвярджэння таму месцу на беларускім Парнасе, куды настойліва ўносяць яго (г. зн. мяне) калегі-літаратары". У іншым месцы рэцэнзіі Сямёнавай мы чытаем і такое: "Масей Сяднёў — літаратар, да якога проста цягнуцца журналісты і даследчыкі".

Што мяне дзівіць, дык гэта нераўнадушнасць рэцэнзенткі да мае сціплай асобы, непераборлівае выкарыстоўванне такіх моўных сродкаў, як "хоць памры, не магу знайсці...", "уносяць", "цягнуцца", дзівіць нейкае пагардлівае ці што стаўленне да сваіх жа калегаў — "журналістаў" і "даследчыкаў", быццам тыя і на самай справе не могуць разабрацца, што да чаго.

Ці не занадта гэта, Спідарыня Сямёнава?

М. СЯДНЁЎ

1997, Глен Коў, ЗША

"Над Дняпром,
Дзясной
і Сожам"

Пад такой назвай на гомельскай зямлі адбылося літаратурнае свята. Яно з'яўляецца сімвалам дружбы паміж суседзямі — жыхарамі палескага краю. У Гомель прыехалі пісьменнікі з Бранска Мікалай Пасноў і Уладзімір Селязнёў, з Чарнігава — Станіслаў Рэп'ях, Пётр Куцэнка і Мікола Малы. У свяце ўдзельнічалі мінчане Алесь Письмянкоў і Анатоль Эзкаў, а таксама гомельскія літаратары.

Свята пачалося вечарам у ГДУ імя Ф. Скарыны. Пісьменнікі сустрэліся з кіраўніцтвам вобласці, а потым выступалі ў школах і працоўных калектывах Рэчыцы і Добруша. Наведалі яны і радзіму Івана Шамякіна — вёску Карма Добрушкага раёна.

Да свята падрыхтавала літаратурны выпуск абласная газета "Гомельская праўда".

Н.К.

"Мастацтва",
N 12

Чакае свайго часу кніга пра выдатнага тэатральнага дзеяча К. Саннікава. Укладальнік яе А. Станюта ў артыкуле "Чалавек тэатра", якім адкрываецца апошні леташні нумар часопіса "Мастацтва", выкарыстаў старонкі гутаркі з былымі вучнямі К. Саннікава, а цяпер знакамітымі рэжысёрамі Б. Луцэнкам і В. Раеўскім, Т. Арлова ("Тры рэжысёры на выбраныя спектаклі") дзеліцца ўражаннямі ад такіх п'янавак, як "Крываяя Мэры" Д. Бойкі на Малой сцэне Нацыянальнага тэатра імя Я. Купалы, "Цяжкія людзі, або Жаніх з Іерусаліма" Іосіфа-Бар-Іосіфа на сцэне Акадэмічнага Рускага тэатра імя М. Горькага і "Брат мой Сымон" У. Рудавы ў Тэатры-лабараторыі "Вольная сцэна". Штрыхі да творчага партрэта віяланчэліста А. Алоўнікава прапанаваў Л. Ляшчэвіч ("Музыкант — гэта бясконца здольнасць удасканальвацца"). Н. Галаўніцкая ("Быць камертонам музычнага мастацтва") гутарыць з Г. Праватаравым пра сусветна вядомага Д. Шастаковіча. Д. Падбярэзскі ("Вялікі славянскі базар") запрашае вярнуцца на адно з найбольш шырока разрэкламаваных мерапрыемстваў мінулага года. П. Васілеўскі ("Patria eterna" — "Радзімая вечная") разважае пра творчасць мастакоў суполкі "Пагоня". У дзевятым нумары "Мастацтва" расказвалася пра здымкі на кінастудыі "Беларусьфільм" 13-серыйнага тэлесерыялу "Зала чакання". Тады слова было дадзена рэжысёру Д. Астрахану і сцэнарысту А. Данілаву, цяпер — акцёрам ("Другое дню мыльнай оперы"). Гутарку з імі зрабіў Ю. Барысевіч і А. Дзмітрыеў. Т. Габрусь ("Сэрца Палесся") запрашае ў старажытны Пінск, якому споўнілася 900 гадоў. Апублікавана заканчэнне даследавання У. Конана "Славянская міфалогія ў кантэксце беларускай культуры".

Фіналіст "Зорнай
ростані"

Фіналістам II адборачнага тура конкурсу "Зорная ростань" у Лідзе стаў віцебскі школьнік, вучань 11 класа Ягор Чуб. Ён — лаўрэат "Тэлебома" і конкурсу "Песні юнацтва нашых бацькоў".

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

"...Нараджаюцца
не ў кожнае стагоддзе"

Перафразуючы вядомае выказанне Фёдора Цютава пра Аляксандра Пушкіна, адносна нашага М. Багдановіча можна сказаць: "Беларусі першая любоў". І тым растлумачыць такую цікавасць да яго кароткага жыцця і неумірчай творчасці. Цікавасць чытацкую найперш, але і даследчыцкую — таксама. Калі сабраць разам кнігі, налісаняныя пра М. Багдановіча, атрымаецца ладны стос. У розны час пра яго пісалі М. Барсток, А. Бачыла, Р. Бярозкін, Н. Ватацы, М. Грынчык, І. Замцін, А. Кабаковіч, М. Ларчанка, А. Лойка, С. Майхровіч, Я. Міклэшэўскі, М. Стральцоў — усіх і не пералічыш. Не кажучы ўжо пра аўтараў асобных даследчыцкіх і літаратурна-крытычных артыкулаў.

Асоба М. Багдановіча па-ранейшаму прыцягвае новых даследчыкаў. Пацвярджанне таму і кніга народнага пісьменніка Беларусі Івана Навуменкі "Максім Багдановіч", якая летась пабачыла свет у выдавецтве "Беларуская навука". Не лішне нагадаць, што Іван Якаўлевіч апошнім часам паслядоўна, мэтанакіравана падступаецца да постаці славянскіх творцаў, сапраўднага гонару нашай. Прынамсі, раней выйшлі яго кнігі пра Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і Змітрака Бядулю. Прытым І. Навуменка не проста прачытвае мастакоўскую спадчыну лэўнага аўтара з пазіцыі сённяшняга дня, а і, як правіла, звяртае ўвагу на моманты, якія папярэднімі даследчыкамі не закраналіся, а калі і закраналіся, дык мімаходзь. У прыватнасці, у кнізе пра Змітрака Бядулю шмат акцэнтаў зроблена на ранній творчасці гэтага майстра нацыянальнай прозы і пераканаўча паказана, наколькі моцныя ў ёй элементы імпрэсіянізму.

Гэтым жа шляхам І. Навуменка ідзе і ў новай працы. Ці не ў самым пачатку кнігі ён зазначае: "Гаворачы пра Багдановіча, мы ўвесь час як бы падцягваем ягоную творчасць, як і творчасць Купалы, Коласа, падрэалізм. Але гэтым самым збядняем беларускую пазію. Бо быў у ёй рамантызм, значны

пласт якога ўтрымлівае ў сабе творчасць Купалы, істотныя праявы імпрэсіянізму і знаходзім у Бядулі, вэлюмам імпрэсіянізму і сімвалізму як бы ахінута пазію Багдановіча". І тут жа даследчык, уважліва перачытваючы пазію М. Багдановіча, намацавае, кажучы яго словамі, шляхі-пуцявіны, што вялі М. Багдановіча да згаданых плыняў.

Перад намі не проста даследчыцкая праца, а праца-роздум, глыбіня аналізу ў якой спалучаецца з пошукам аўтарам ісціны, а ісціна, як вядома, не бывае ў гэтым, скандэсанавым выглядзе. Яна часам знаходзіцца на перакрываванні розных думак, меркаванняў, а ў дадзеным выпадку шлях да яе — гэта і шлях да спасціжэння ўсяго М. Багдановіча як аднаго з найвыдатнейшых беларускіх паэтаў. А М. Багдановіч быў, ёсць і застаецца М. Багдановічам найперш таму, што гэта паэт БЕЛАРУСКІ. І пра гэта І. Навуменка згадвае неадночы: "...сярод тагачасных пісьменнікаў, уключаючы Янку Купалу і Якуба Коласа, не было другога літаратара, які б лепш, глыбей, чым Багдановіч, ведаў гісторыю роднага краю, працэс складання беларускай пісьменнасці са старажытных часоў да сучасных пісьменнікаў дзён", "...можна без перабольшвання сказаць, што на пачатку веку не шмат было людзей, якія мелі такія ўніверсальныя веды пра Беларусь, як меў іх Максім Багдановіч. І не толькі беларусамі цікавіўся, а ўсімі славянамі, асабліва тымі, што стаялі на парозе Адраджэння".

Беларускасць М. Багдановіча, як відочна, ва ўсім ім, ва ўсёй ягонай душы. І тут не правамоцна М. Багдановіча-паэта аддзяляць ад М. Багдановіча-даследчыка, літаратуразнаўца. Падобнай думкі і прытрымліваецца І. Навуменка, а згаданыя высновы ў яго з'явіліся пасля уважлівага знаёмства з трохтомным зборам твораў паэта і пасля перачытвання такіх артыкулаў М. Багдановіча, як "Глыбы і слаі", "Кароткая гісторыя беларускай пісьменнасці", "За сто лет"... А напрыканцы

кнігі знайшлося месца і іншай выснове, якая, магчыма, каму-небудзь падасца ў нечым катэгарычнай, аднак, відаць, правільней усё ж прыслухацца да меркавання такога аўтарытэта, якім з'яўляецца І. Навуменка: "Скажам колькі слоў пра Багдановіча-крытыка. Лепшага, чым ён, не было ў беларускай літаратуры ні ў дарэвалюцыйную пару, ні нават у савецкі час. Маецца на ўвазе выключная эрудыраванасць, зацікаўленасць у прадмеце гаворкі, тонкі эстэтычны густ. Пра літаратуру пісаў не паважаны прафесар, які, па выразу Льва Талстога, спісваў у шытак цытаты са ста кніг, а кроўна зацікаўлены ў развіцці літаратуры чалавек, што бачыў у ёй сэнс уласнага жыцця". І далей таксама немалаважнае: "За спіной Багдановіча была вялікая школа: руская пазію, яе "сярэбраны век" — Фет, Цютаў, нарэшце, пазію сімвалістаў — Блок, Брусав. Праз гэтую досыць пярэстую паласу Багдановіч прыходзіць да Пушкіна, да яго простага і адначасна шматслайнага верша. Як крытык, Багдановіч у першую чаргу глядзіць не на тое, пра што піша паэт, а як піша. На якасць, на паэтычнасць, на тайну пазіі".

Максім Багдановіч — паэт беларускі, але ён жа, калі глядзець шырэй, творца, літаратар — еўрапейскага ўзроўню. І ў гэтым у нацыянальнай пазіі яму не было роўных. Але, арыентуючыся на еўрапейскі, на сусветны ўзровень, ён, як адданы сын Бацькаўшчыны ("...творчасць Багдановіча была прыведзена ў рух вялікай, па-грамадску значнай ідэяй. Ідэяй Беларусі"), канечне ж, дбаў не толькі аб тым, каб самому пісаць годна, як пішуць у свеце іншыя. І пра нацыянальную літаратуру клапаціўся пры гэтым. Не мог не клапаціцца. А ў тых жа сімвалістаў было чаму павучыцца. І М. Багдановіч вучыўся ў іх віртуознасці верша, яго музычнасці. Ды толькі відочна і іншае: "Пазію сімвалістаў была для яго прыступкай, падняўшыся на якую ён лепей бачыў патрэбы беларускай

З трывогай за чалавечнасць

У кароценькай прадмове аўтар так вызначае свае тэмы, сваіх герояў:

"Школа, вучні і настаўнікі, бацькі і дзеці... Яны — асноўныя героі большасці з прапанаваных апавяданняў. І яшчэ адна тема ідзе побач, час ад часу перасякаючыся з галоўнай: вёска, бацькоўская зямля... Нельга гаварыць пра гэта без болю. У памяці вобразы спрацаваных жанчын, нашых старэйчых маці, для якіх да гэтага часу шэрыя аднастайныя хусткі, чорныя плюшавыя жакеты і гумовыя боты не перасталі быць нацыянальнай вопраткай".

Сапраўды, зборнік апавяданняў і мініяцюр Міколы Сянкевіча "Усё як было" — сустрэча з цікавымі героямі, глыбокімі і мудрымі людскімі характарамі. Аўтар расказвае нам пра наша жыццё, углядаецца, услухоўваецца ў яго. Праз большасць мініяцюр і апавяданняў праходзіць абаяльны вобраз настаўніка, сына сялянскай сям'і, інтэлігента ў першым пакаленні, вобраз, які аўтар без агаворак дазваляе лічыць аўтабіяграфічным. Гэты герой — наш сучаснік, вясковец у душы, які па волі абставін і лёсу стаў гараджанінам. Моцна трымаючыся роднай бацькоўскай зямлі, у якую трывала ўрос каранямі, ён не можа жыць, не думваючы: дзеля чаго наша існаванне, што будзе потым, калі нас не стане... Ці будуць наступныя пакаленні лепшымі, чым былі мы... Свой чалавечы неспакой і філасофска-творчы пошук М. Сянкевіч увасабляе ў вобразе інтэлігента-думанніка, як у М. Гарэцкага, у дапытлівым абліччы настаўніка, як у Я. Коласа, якому грамадства даручыла выхоўваць пакаленні для будучыні. Герой М. Сянкевіча не перастаў лічыць, што усё пачынаецца з дзяцінства. Таму для яго дзіцячы боль — найвялікшы. Безабаронна шчыраму, бясконца даверліваму маленству патрэбны наша дарослая любоў, клопат і дапамога. Гэта — перакананне аўтара. Расказваючы пра сваіх малых герояў, ён расказвае і пра нас, дарослых: не толькі пра нашу мудрасць, дабрыню, але і пра нашу адчужанасць, абьякавасць, эгаізм... Пра гэта — апавяданні "Сябры", "Цяжкі

выбар", "Лялька на дрэве", "Міхаська", "Верачка", "Таіса"...

Аўтар добра ведае псіхалогію дзяцей — сказаецца не толькі педагогічна, але і ўласны бацькоўскі вопыт. Таму вобразы яго герояў — хлопчыкаў і дзяўчынак — такія пераканальныя, жывыя. Празіку ўдаецца знайсці тралную дэталь, гаваркі штрыхі, узнавіць адметную жыццёвую сітуацыю.

Шчымымі абразок "Чужая брытва", герою якога шасцігадоваму Алёшу не доліла зведаць бацькоўскай апекі і пяшчоты, крапае да слёз. Хлапчана цягне да чужых сямейных мужчын, з якімі апынуўся ў бальнічнай палатцы. Алёша не ведае, што такое брытва. "Я даў Алёшу патрымаць брытву ў руках, дазволіў папстрыкаць выключальнікам. І салёны камяк міжволі падкаціўся да горла: як гэта горка, як гэта крыўдна, ненармальна, калі шасцігадоваму хлопчыку бяруць у рукі чужую, не татаву брытву".

Аўтабіяграфізмам вызначаецца вобраз героя-апавядальніка ў абразках і апавяданнях "Вечар настаўніка", "Адпавядае пры ўмове", "Юбілей", "Дзякуй, Сцяпанавіч", "Мае таполі", "Віна", "Кніжнік"...

Мы і дзеці... Блаславаёнае маленства, шчырае, непасрэднае, — таму і шчаслівае... Чалавечая сталасць у большасці выпадкаў пераходзіць у жыццёвую стомленасць, абьякавасць. Над гэтым і многім іншым разважае ў сваёй кнізе М. Сянкевіч. Яму ўдаецца ў істотных, вызначальных абрысах сказаць і пра наша зменлівае на палітычныя сухавей жыццё: "Прызвычаліся мы не заўважаючы партрэтаў. А дзеці... Добра, што яны хоць нас заўважаюць, вітаюцца..." ("Партрэт").

Абвостраны драматызм сучаснага жыцця, роздум аб недаравальна, незаслужана прыніжаным становішчы інтэлігенцыі, настаўніцтва ў нашым грамадстве па-мастацку да-сканала ўвасоблены ў вобразе сталай настаўніцы Ларысы Сяргеёўны з апавядання "Страшна заставацца..." Ім істотна далаўняецца мастацкі вобраз настаўніка-шукальніка, гуманіста-рамантыка ў прозе М. Сянкевіча. Старая настаўніца пачынае ўсведамляць, што яна абкрадзена людзьмі і грамадствам, абідзена лёсам. Дзяржава вельмі запазычылася ёй. Самаахярная праца Ларысы Сяргеёўны наўрад ці мела сэнс, хоць яна шчыра і старанна выхоўвала заказаныя школе дзяр-

жавай мараль і этыку ў многіх пакаленняў. Толькі зараз да былой настаўніцы прыходзіць глыбокі запознены одум: ці правільна яна рабіла, ці варта было шчыраваць, каб дажываць свой век у адчужанасці, жабрацтве, самоце, непатрэбнай ні ўласным дзецям, ні вучням. Як напаяўся домленны пратэст і помста ўспрымаюцца дзівакаватыя, надарэчныя ўчынкi гераніі: у вясковым магазіне яна паціху крадзе слоік з кансервамі, халат, дамашнія тапкі, марынаваныя буракі. Старая настаўніца разважае, апраўдваючы сябе: "Дык яны ўсе павінны гэтую марскую капуту насяці мне на кватэру і дзякаваць..." Хто гэта — "усе яны"? Найперш — дзяржава як увасабленне вялікага злодзея і зладзейскіх адносін да сваіх шчырых працаўнікоў. "Заблылася дзяржава, абаронцаў якой яна выхоўвала, заблылася грамадства, па высокім маральным кодэксе якога яна рыхтавала іх жыць".

Цынзізм і абьякавасць да чалавека працы згадваюцца мне, калі чытаю абразкі і апавяданні М. Сянкевіча пра вясковых працаўніц, любімых гераней аўтара, вобразы якіх у пераважнай большасці ён "спісваў" са сваёй матулі ("Юбілей", "Шклянкі мёду", "Гасцінец", "Віна"). Гераніі гэтых твораў сагрэты аўтарскім спачуваннем, балючым пацудым віны перад немаладымі жанкамі, на спрацаваных, трывушчых руках і плячах якіх трымаецца сённяшняе вёска. Стомленыя, зняможаныя фізічна, часта абдзеленыя лёсам, яны, аднак, багатыя прыгожымі душамі. Нястомная працаўніца, захавальніца хаты, гаспадаркі, адноснага вясковага дабрабыту і народнай маралі і этыкі, жанчына-маці, сялянка апаэтызавана і ў вершах М. Сянкевіча.

З маленства так вадзілася:
У працы — не адступіць...
Усё жыццё круцілася,
Цяпер суставы круціць.

Ноч — на таку, да раіцы...
Світанне стрэне ў полі...
Былае адкайкаецца
У руках пясчэрным болем.

І зноў жа, разважаючы аб цяжкай жаночай долі, аб становішчы сучасніцы-сялянкі ў нашым грамадстве, празаік не баіцца выказацца ад уласнага "я". Зацікаўлена, эма-

Мікола СЯНКЕВІЧ. "Усё як было". Мініяцюры і апавяданні. "Бібліятэка часопіса "Малодосць", 1997.

пазіі, што яшчэ не ўмела ці недастаткова ўмела выдзяляць свет асобы, тонкія нюансы чалавечых перажыванняў, характа прырорды, злучанасці чалавечай душы са светам прырорды". Прыступка ж, якой бы значнай яна ні была — неабходна да пары да часу. Каб узяцца вышэй, каб зрабіць пэўны крок, а калі ён пройдзены, патрэба ў ёй адпадае. Таму М. Багдановіч сімвалістам не стаў: "Гэта замяніла аддацца роднай "беларусці" з яе цярозым народным поглядам на свет".

Сачыць за ходам развага І. Навуменкі — адно задавальненне. Ён не з тых літаратуразнаўцаў, якія будуць такія моўныя канструкцыі, што толькі на першы погляд падаюцца прывабнымі, а на самай справе хутка высвятляецца, што яны лёгкі "развальваюцца". Бо зроблены з нетрывалага матэрыялу. Бо мала свайго, вынашанага, належным чынам абдуманага, асэнсаванага, а ўсё ўзята напавяр. Вытыркаецца каструбавацэ фразы, не ўспрымаецца ўяўная глыбіня, якая пры уважлівым унікненні ў сэнс сказанага паўстае не чым іншым, як звычайным наборам "правільных", з прэтэнзіяй на "мудрасць", высоў. У І. Навуменкі ўсё паўстае заканамерным вынікам пераасэнсавання і яшчэ больш удумлівага перачытвання творчасці М. Багдановіча, якая, у чым лёгка заўважыць з кнігі, яму падабаецца і як звычайнаму чытачу.

А яшчэ, што важна ў кнізе, — жаданне ў гаворцы не прапусціць нічога важнага (а хіба ў дачыненні да такой маштабнай АСО-ББІ, як М. Багдановіч, можа быць нешта другаснае, не вартае ўвагі?), што тычыцца жыцця М. Багдановіча і яго творчасці. Зрабіць жа гэта было не так і проста — памер кнігі невялікі, крыху больш за восем улікова-выдавецкіх аркушаў. Аднак І. Навуменку ўдалося належным чынам парававаць пра розныя аспекты жыцця Максіма-Кніжніка, тактоўна падысці і да такой праблемы, як пытанне асабістага шчасця "бальнога, бяспрыкладнага паэта". І, вядома ж, па-новаму пагаварыць пра творы, цыклы, якія даўно сталі хрэстаматычнымі, а таксама пра тыя, якія прэтэндуць на гэтую ролю, але чамусці знаходзяцца як бы "збоку" таго галоўнага, што напісана М. Багдановічам.

Перад намі манаграфічнае даследаванне, таму і ўспрымаць кнігу трэба цэласна. Тым не менш, не магу не вылучыць тое месца ў ёй, дзе гаворка ідзе пра знакамітую багдановічэўскую "Пагоню". У І. Навуменкі па

сутнасці атрымалася эсэ пра адзін твор. Пра твор, які на сённяшні дзень прыхільнікамі Адраджэння ўспрымаецца ў мастакоўскай спадчыне М. Багдановіча адным з галоўных. Канечне ж, не без падстаў на гэта, бо менавіта ў "Пагоні" нацыянальная ідэя знайшла сваё надзіва яркае выражэнне. "Пагоня" — верш-гімн. І з адпаведным гуманам. Невыпадкова І. Навуменка адносіць яго да "паэтычнай публіцыстыкі" М. Багдановіча. Але не гэта асноўнае ў яго даследчыцкіх развагах, а асэнсаванне самога духу твора, вывятленне ўсіх аспектаў аўтарскай думкі, пакладзенай у аснову. І да меркаванняў І. Навуменкі зноў нельга не прыслухацца, бо яны дазваляюць пазбавіцца вузкага, аднабаковага разумення і ўспрымання гэтага, безумоўна, важнага ў мастацкай спадчыне М. Багдановіча твора.

Не абшыў даследчык увагай і стасункаў паэта з бацькам. А, як вядома, яны былі складанымі. Тым не менш не магу цалкам пагадзіцца з высновамі І. Навуменкі. Як на маю думку, ён у сувязі з гэтым празмерна катэгорычна ў ацэнках: "Адам Юр'евіч не верыў па-сапраўднаму ні ў беларускую справу, ні ў адраджэнне роднага краю", ці: "...не заўважыў Адам Юр'евіч у родным сыне вялікага паэта". Яно так, ды не ў нечым і... не так. А этнаграфічная дзейнасць А. Багдановіча? Хіба яна не працавала на гэтую самую беларускую справу, на адраджэнне роднага краю? А тое, што, калі ішла грамадзянская вайна, Адам Ягоравіч паклапаціўся, каб зберагчы рукапісы свайго сына — хіба не разуменне ім, што значаць яны для беларускай літаратуры!

Сваю чарговую працу Іван Якаўлевіч завяршае такім падагульненнем: "Талент паэта, як кажуць, ад Бога. "Божую іскру" знаходзім у большасці твораў Багдановіча. Бо ён Майстар, паэт, якія нараджаюцца не ў кожным стагоддзі".

Будзем радавацца, ганарыцца, вечна памятаць, што ў нас ёсць такі паэт, як Максім Багдановіч!"

З чым нельга не пагадзіцца. Як нельга яшчэ раз не выказаць задавальнення ад з'яўлення кнігі "Максім Багдановіч". Дарэчы, наколькі вядома, Іван Якаўлевіч цяпер падступаецца да яшчэ аднаго класіка нацыянальнай літаратуры — Кузьмы Чорнага. Застаецца толькі пажадаць у гэтай працы яму поспеху.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

цыянальная аўтарская прысутнасць успрымаецца як наяўнасць у творах яшчэ аднаго героя — героя-апалядальніка, праз занепакоеную, далікатную і зычлівую душу якога прапушчаны лёсы і падзеі. "Даўно карцела напісаць пра гэта, ды ўсё адкладваў — асцерагаўся, што атрымаецца саладкавая вясковая ідылія. І ўсё ж час ад часу перад вачыма паўставаў воблік немаладой вясковай жанчыны, маці Васіля, майго найлепшага сябра. Бы ўважліва ўяўляў яе пакурчаны ад працы пальцы, згадаў словы непрывыклых да выступленняў на людзях вясковай жанчыны у дзень яе нараджэння, цудоўны настрой душэўнага яднання і разумення..." ("Юбілей").

Герой-апалядальнік М. Сянкевіча спагадлівы да людзей, яму балюча і сорамна за ўсё нялюдскае (апаляданне "Віна").

Са светлым сумам згадваецца ў кнізе першае каханне ("Марына"). Жанчына заўсёды была, застаецца і будзе носьбітам душэўнай светласці, уважлівага сямейнага утульнасці і ўладкаванасці, спадзяваннем на ішчасце. Таму аўтару і сорамна, і балюча бачыць маладую, але ўжо абьякавую жанчыну, якая жыве "ад загула да загула". І як мерка яе чалавечай існасці — раўнадушша да дацці ("Таіса"). Аўтару "...горка, невыносна крыўдна... за гэтую нашу спрадвечную беднасць, за гэтую ўбогасць.

Зусім інакш павінны жыць нашы людзі!" Апошні працываган аўтарскі радок — не больш як дэкларацыя. Як павінны жыць мы, сучаснікі? Празаік толькі спрабуе знайсці адказ на гэтае пытанне.

Перагортваючы старонку за старонкай, зноў і зноў адчуваеш патрэбу і нагоду гаварыць аб асобе апалядальніка. Ён прамаўляе ад імя свайго пакалення вясковай хлопцаў, што займелі прыстойную адукацыю і з'ехалі ў горад. Аднак невядома — ім пашчасціла ці не. "...Без бацькі, без талкі" атрымалі "харомы" — трохпакаеўныя кватэры. Добра ці не, але яны ў адрозненне ад сваіх бацькоў не зведаюць прыніжэння ад мясцовага брыгадзіра, у якога "каня дапрасіцца — жыць не захочаш". Ад імя гэтага вясковага пакалення гараджан аўтар у сваіх творах нібы просіць прабачэння ў вёскі і яе рупліўцаў, такіх, як дзед Апанас ("На ўваходзінах"). "Было адчуванне віны перад чалавекам, які столькі часу імкнуўся да вартага жыцця. А яно, жыццё, мінае і спадзяецца на лепшае няма сіл і няма ўжо калі".

Трапна і слушна гучыць думка М. Сянкевіча: якім па-чалавечы неўладкаваным, адчужаным з'яўляецца гэта гарадское жыццё бы-

лых родзічаў-аднавяскоўцаў... Імі ўжо страчана адчуванне каранёў — роду, кроўнага сваяцтва. У тым жа абразку "На ўваходзінах" пра гэта сказана лапідарна, але ёміста, змястоўна і з балючай іроніяй. "Разыходзячыся, напалузнаемія стрыечныя браты і сёстры мянялі адрасамі і тэлефонамі, каб пасля ніколі не напісаць і не пазваніць..."

Душа немітуслівага чалавека, гатовага бараніць ад гвалту старога і малага, адчуваецца за кожнай старонкай зборніка "Усё як было". Яна, гэтая душа, шукае паратунак, пакутуе, захлынаецца ад несправядлівасці, марнасці жыццёвых высілкаў: "Ці не так і мы на павадку чужых інтарсаў, чужой дурноты, на павадку дробязных клопатаў пра кашулю і хлеб на кожны дзень. І як гэта кепска адчуваць сябе на павадку любой даўжыні, хто б яго ні трымаў."

Як гэта невыносна — быць на павадку!.. Вельмі часта вобразы герояў М. Сянкевіча падсвечаны далікатнай іроніяй, тонкім гумарам. Каларытнымі, адметнымі народнымі характарамі — тыповымі і выключнымі адначасова — героі М. Сянкевіча ўяўляюцца сучаснымі спадкаемцамі ніжнебайдуноўцаў Я. Брыля. Гэта — Шчыры Рыгор ("Манё! Дождж!"), Іван Максімавіч ("Універсітэты Івана Максімавіча"), героі твораў "На фальклорнай практыцы", "Юбілей" і інш.

Прага гарманічнага суіснавання асобы з людзьмі, з прыродай, сусветам, мужчыны з жанчынай вызначае першую, але даволі сталую кнігу М. Сянкевіча. Прыемна ўражае мова твораў, густоўная, ашчадная, сціслая, дзе кожнае слова, кожнае выслоўе ўжыта дарэчы, да месца. За кожнай старонкай паўстаюць людскія лёсы, звычкі, уклад жыцця, наша народная мараль і этыка з заканамернасцямі і парадоксамі праяў беларускага нацыянальнага характару ("Гасціннасць", "Мясцовая слаўтасць", "Язык у трубакку", "Хоць крыху начальнік").

Хочацца верыць, што гэта добры знак: з'яўленне ў нашым друку мініяцюр і апалядання Міколы Сянкевіча заўважыў і высока ацаніў сам Майстар — Янка Брыль. У нататках "З людзьмі і сам-насам" ("Полымя", 1996г., N 5) пра апаляданне свайго маладшага калегі "Страшна заставацца...", якое друкавалася ў "Звяздзе", знакаміты празаік пісаў: "Не ведаю, хто гэта, а вобразы маладой прадаўшчыцы сельмага і старой самотнай настаўніцы бачацца жывымі, а сам аўтар — чалавекам з душой і думкай".

Зоя МЕЛЬНИКАВА

Гармонія між сабой і сусветам

Кніжкі (артыкулы, нататкі, эсэ, рэцэнзіі) літаратуразнаўцы, пісьменніка Алеся Бельскага ведаюць многія чытачы — школьнікі, настаўнікі, спецыялісты-філолагі. Эфект нечаканасці ходу думкі, яе неардынарных паваротаў заўсёды прысутнічаў у працах А. Бельскага. Апошняя па часе — кніжка "Жывая мова краявідаў. Пейзаж у беларускай паэзіі" — не стала выключэннем з агульнага правіла. Аўтар зноў арыгінальным і непаўторным, зноў нечага шукае, спасцігае, чым прымушае і чытача шукаць, спасцігаць, думаць. Даследчык даводзіць чытачу масавую і чытачу-спецыялісту, што пейзаж — гэта, гаворачы словамі незабыўнага Кузьмы Чорнага, "цэлы свет", у якім адбіваецца чалавечы лёс, заключаецца "эстэтыка прыгожага, чудаўнага, драматычнага і іншых праяў чалавечага духа". Даследчык пры дапамозе і статыстычных выкладаў (не паленаваўся падлічыць, што ў 10320 тысячах твораў звыш 150 паэтаў пейзаж вясны сустракаецца 978, восені — 908, зімы — 615 разоў) і канкрэтнага аналізу асобных твораў аб прыродзе Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, сучасных аўтараў пераканана даводзіць, што пейзажная лірыка даўно склалася як самастойны жанр (мы б сказалі — жанравастылявая плынь). Пейзаж стаў магутным сродкам філасофскай ацэнкі жыцця, набыў "сінтэтычны характар", і грэх лічыць пейзажную лірыку, як гэта рабілася ў 30-я гады і пасляваеннае дзесяцігоддзе, нейкай пабочнай з'явай, даважам да грамадска-публіцыстычных выказванняў паэтаў пра жыццё і чалавека ў ім. У кніжцы, прапанаванай чытачу, імпаўне і яшчэ адна глыбокая думка — пра нацыянальна-беларускі характар нашага пейзажнага мастацтва слова, выяўленне ў ім "свядомасці народа", здольнага раскрыць свае патаемныя пачуцці і настроі на ўлонні прыроды.

У канцэпцыі пейзажу, прапанаванай Алесем Бельскім, на першае месца ставіцца эстэтычны крытэрыі. Невыпадковы ў сувязі з гэтым выхад аўтара кнігі на параўнальны аналіз слоўнага, выяўленчага і музычнага мастацтваў. Шэраг тонкіх, яркіх назіранняў рассыпаны ў раздзелах "Пейзаж у паэзіі і жывалісе", "Пейзаж у паэзіі і музыцы", з якіх можна даведацца, што нашы паэты былі адначасова і мастакамі-жывалісцамі, і музыкам, шанавалі фарбы і гукі так, як шануюць іх калегі з сумежных відаў эстэтычнай творчасці. Асабліва імпаўнеюць мне старонкі пра жываліснасць і музычнасць Коласавых і Купалавых пейзажаў.

У многіх выпадках А. Бельскі ўзімае і канкрэтныя, да канца так і не высветленыя праблемы, прыадчыняе заслону над такімі паняццямі, як "гарадскі пейзаж" і "пейзаж экзатычны", з непрыкаванай скрухай піша пра адлюстраванне нашай літаратурай апалянага атаманнага выбухам чарнобыльскага пейзажу. Хіба можна застацца раўнадушным, напрыклад, вось да гэтых балючых і чульчых слоў аўтара: "Пейзажны жываліс на тэму Чарнобыля адлюстроўвае тую глыбокую мяжу адчужанасці, якая пралегла паміж чалавекам і прыродай. Паэзія, якая заўсёды светла, узнёсла апялае неба і дождж, раку і сонца, на гэты раз выявіла экалагічны сінд-

ром сучаснага чалавека, што зведаў "страх неба роднага і роднае зямлі". Вельмі добра, што ў дадзеным канкрэтным выпадку цытуюцца творы не толькі знакамітых беларускіх аўтараў, а і маладзёўшых, што ўвага даследчыка скіраваная да тых твораў, што вымушаны былі зведаць боль вяртання да забруджанага "выйсця крыніц", да дому, апалянага сполахамі радыяактыўнага агню. Сярод іх — Мікола Мятліці, Яўгенія Янішчыц, Леанід Дранько-Майсюк, Міхась Рудкоўскі і многія іншыя. Можна, як ніхто, менавіта Яўгенія Янішчыц востра, балюча, адной з першых у нашай нацыянальнай літаратуры адчула, што чалавек не ўмацоўвае сувязь паміж сабой і прыродай, а парушае гармонію паміж сабой і сусветам, і пайшла ад нас, устрыожаная да бязмежнасці, наскрозь працятая неўміручым болям. Той жа боль-клопат пра тое, каб захавалася гармонія ўзаемаадносін паміж чалавекам і прыродай, і ў сэрцы самога даследчыка пейзажнай лірыкі, а таму асобныя старонкі яго кнігі ўспрымаюцца падчас як боль спакутанай па радасці душы. Нераўнадушша аўтара ўражае. І тут ён набліжаецца да манеры пісьма да Уладзіміра Калесніка — чалавека, настаўніка, навукоўца, юбілей якога нядаўна адзначаўся.

Адметная класіфікацыя пейзажнай лірыкі ў кнізе Бельскага. Цалкам заканамерна вылучыць у асобныя ідэяна-тэматычныя групы і вясковы, і урбаністычны (гарадскі), і незвычайны, дзівосны (экзатычны) пейзаж, разважачь пра стылявую адметнасць кожнага з іх. Імпаўне чытачам і аргументаваная, пінтэлігентная далікатная палеміка з іншымі даследчыкамі пейзажнай творчасці. У сувязі з гэтым варта спалучаць хоць бы на палеміку даследчыка з Генадзем Шупенькам наконт вартасцей прыродапісальнай паэзіі Рыгора Барадуліна. Аўтар кнігі надае ўвагу новым імёнам, у тым ліку — імёнам паэтаў-эмігрантаў. Адны з самых цікавых у кнізе — старонкі пра лірыку Наталлі Арсеневай і Масея Сяднёва.

Думаецца, што можна было б зрабіць больш шырокім, аб'ёмным, а значыцца, — больш грунтоўным раздзел пра экзатычную лірыку за кошт назіранняў над марыністыкай Эмітрака Астапенкі, згаданага вышэй М. Сяднёва. Можна было б паспрабаваць заняцца падлікам ужывання колераў, іх частотнасці ў розных пластах пейзажнай лірыкі ці ў творчасці асобных паэтаў. Так, напрыклад, жоўты колер — колер пераважна ў даваеннай лірыцы Н. Арсеневай, а ў першыя месяцы пасля вайны, у час вандроўкі да чужых берагоў ён канчаткова выцясянецца шэрым. М. Сяднёў-марыніст спалучае блакітны, сіні і чорны колеры і толькі зрэдка карыстаецца белым і зялёным. Можна было б... Але і зробленага А. Бельскім дастаткова для таго, каб вынесці канчатковы вердыкт: у яго асобе мы маем даследчыка — не халоднага і бяспрыснага "акадэміста", а зацікаўленага, шматгранна мыслячага. Працы ж, падобныя той, пра якую мы расказваем чытачам, закладваюць падмуркі новага, сінтэтычнага літаратуразнаўства.

Мікола МІШЧАНЧУК

Ідучы ад жыцця

Герой аповесці Івана Пяшко "Сцэнарый сямідзесяціх" (яна стала дзесятай кніжкай "Бібліятэкі часопіса "Маладосць" за мінулы год) — вясковы настаўнік Іван Птушко. Як можна здагадацца нават па гэтым прозвішчы, у творы відочныя аўтабіяграфічныя моманты. Больш таго, гэты персанаж спрабуе свае сілы ў кінамастатве, а сам І. Пяшко ў свой час скончыў Вышэйшыя сцэнарныя курсы ў Маскве.

Увогуле, І. Пяшко — чалавек немалады. Нарадзіўся ў 1941 годзе ў вёсцы Лішчыцы Гродзенскага раёна, вучыўся ў Скідзельскай сярэдняй школе, у прафесійна-тэхнічным вучылішчы ў Гродне, служыў у арміі, скончыў гістарычны факультэт Гродзенскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. Ды і не адну прафесію змяніў: працаваў электрамонтажнікам, быў настаўнікам Каменскай сярэдняй школы Шчучынскага раёна, дырэктарам Грамавіцкай васьмігодкі, парторгам саўгаса. Цяпер ён — намеснік рэдактара шчучынскай раённай газеты "Дзяніца". Друкаваўся ў перыядычным друку, аўтар кніг прозы "Чырвоная клубніца" і "Марго з Казарэзэ". І ў сваёй новай аповесці І. Пяшко ідзе ад жыцця, стварае праўдзівы вобраз аднаго з тых, хто настойліва, пераадолюючы няўдачы, шукае ў ім сваё месца.

У серыі "Паэты Пухавішчыны"

Выходзіць гэтая невялікая бібліятэка ў горадзе Мар'іна Горка. Аўтарамі яе з'яўляюцца ўраджэнцы тутэйшых мясцін. Нядаўна ў серыі пабачыў свет зборнік вершаў Уладзіміра Рунцэвіча "Голас чалавека на зямлі". Аўтар родам з вёскі Дайнава, працуе рабочым ільновазавода, а паэзіяй захапляецца даўно, прымае актыўны ўдзел у рабоце літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі раённай газеты. Друкаваўся не толькі на яе старонках, а і ў "Чырвонай змензе", "Мінскай праўдзе", а таксама ў "ЛіМе". У. Рунцэвіч быў удзельнікам семінара маладых літаратараў Міншчыны. Прадставіла У. Рунцэвіча чытачу пухавіцкая паэтка Вольга Савасцюк, у якой, дарэчы, залетася ў гэтай жа серыі выйшла кніжка "Сустрэча".

На паклон да песняра

Яны, відаць, тут не былі ніколі. І, вядома ж, наведання ў гэты святы куток беларускай сталіцы сталася для кожнага падзеяй, асабліва ў юбілейны год народнага пазта. Юныя творцы са школ Мінскага раёна, што ўваходзяць у літаратурную суполку "Купалінка", парашылі сваё чарговае пасяджэнне правесці ў Коласавым доме. А гэтак распарадзіўся іх аплукн Мікола Чарняўскі, які носіць высокі сан прэзідэнта згуртавання.

Напачатку госці азнаёміліся з экспазіцыяй музея з дапамогаю загадкаў аддзела Марыі Далідовіч. Затым у былой Коласавай гасцёўні слухалі купалінцы голас вялікага песняра з магнітафоннай стужкі. Пачыталі свае вершы, замалёўкі аўтары. Не ўсе, зразумела. Бо налічвае суполка нешта каля 40 чалавек. Пачыталі творы і настаўніцы, а таксама Мікола Чарняўскі, сакратар суполкі Эльвіра Ярчак. Выступіў з гумарэскамі і старшым навуковым супрацоўнікам музея Іван Курбека.

На заканчэнне злёту ўсе з асалодаю паслухалі магнітафонны запіс песні "Мой родны кут" у выкананні Данчыка.

Наталля ЖЫГАДЛА

"Роднае слова", N 12

Адзначаючы 60-годдзе У. Гніламёдава, часопіс змяшчае яго артыкул "На шляху да "Брамы неўміручасці", у якім разглядаецца творчасць К. Крапівы і яе роля ў беларускай літаратуры. А ў сувязі з 75-годдзем А. Васілевіч і 70-годдзем М. Яфімавай прапануецца дыялог юбіляраў "Няхай не пакідае нас надзея!". Да 50-годдзя А. Разанава прымеркаваны артыкул Е. Лявонавай "Палову жыцця падаюся ў свет, палову — варочаюся са свету...", а таксама версты юбіляра. І. Навуменка ("Заварожаны вясельны цішыней...") працягвае гаворку пра творчасць М. Багдановіча. Змешчаны артыкулы А. Майсейчыка "Адам Міцкевіч у мастацкім свеце Якуба Коласа", Г. Сінілы "...Ды сэрца разарвана папалам..." (пра Г. Гейна), М. Крыўко "Паронімы і сінонімы ў мове", А. Герцыка "Анарэ дэ Бальзак і яго навела "Габсек", працяг артыкула Т. Шамікінай "Культура Кітая". Часопіс прадаўжае рубрыку "Род блізка і далёкі". Можна пазнаёміцца з песнямі на вершы В. Шымука і чарговаю старонкай "Анталогіі беларускага раманса" (В. Скоробагатаў расказвае пра вакальны нацюр-элегію М. Равенскага "Менск"), удакладніць асобныя моманты біяграфіі Я. Барычэўскага дзякуючы матэрыялам, уведзеным ва ўжытак Р. Платонавым ("З працы ў Акадэміі зняць...", адгарнуць першыя старонкі "Календара знамянальных датаў і падзей на 1998 год" Я. Саламевіча, і ці не ўпершыню ў "Родным слове" з'явілася палеміка. У артыкуле І. Бурлык, М. Даніловіча, Н. Памецькі, П. Сцяцко "Ці няма ў артыкуле Паўла Шубы беларусафобства?" выказваецца нягода з меркаваннямі гэтага аўтара, выказанымі П. Шубам у артыкуле "Польскі ўплыў на мову беларускіх сродкаў масавай інфармацыі", змешчаным у дзесятым нумары "Роднага слова" за 1997 год.

"Беларускі гістарычны часопіс", N 4

Апошні ў мінулым годзе нумар штоквартальніка адкрываецца артыкулам В. Кушнера "І з'езд настаўнікаў Беларусі". Змешчана заканчэнне матэрыялу В. Шматава "Спадчына, якую трэба ратаваць" — гаворка ідзе аб багаццях народнай творчасці, што патрабуюць асабліва ўважлівага да сябе стаўлення. І. Ігнаценка па-новаму асэнсоўвае падзеі 80-гадовай даўнасці — "Кастрычніцкая рэвалюцыя на Беларусі". У раздзеле "Усеагульная гісторыя" прапануецца артыкул У. Быкава "Эканамічныя прычыны феадальнай раздробленасці Старажытнай Русі" і Р. Лялько "Праблемы заключэння польска-савецкага саюза ў 1938—1939 гг.". Выкарыстоўваючы розныя гістарычныя крыніцы, Э. Іофе ("Колькі ж яўрэяў загінула на беларускай зямлі ў 1941—1945 гг.") дае сваё вытлумачэнне гэтай трагедыі. Зацікавіць аматараў нацыянальнай даўніны і такія матэрыялы, як "Дваранства на Беларусі ў канцы XVIII — першай палове XIX стст." Г. Туміловіч, "Царкоўны раскол і стараверы на Беларусі ў другой палове XVII — першай палове XIX стст." А. Гарбацкага, "З гісторыі Гомельскага парку А. Бабковіч, "Чыстка і кансервацыя" музейных і калекцыйных дробных металічных экспанатаў" Ш. Бекцінева. Змешчаны шэраг метадычных парадаў выкладчыкам гісторыі.

"У цішы заповітнага краю..."

Аблокі

Да згоды было нам далёка,
І ты, уздыхнуўшы, сышла,
А мне падарыла аблокі,
Сказаўшы:
"Каб памяць жыла!"

Не новая гэта насмешка!
Ды толькі — з чаго выбіраць?!
І я за аблокамі пешкі
Па свеце пайшоў вандраваць.

Я ветра прасіў на каленях,
Каб воблакі моцна не гнаў.
І быў я замучаным цемем.
І ён мяне пашкадаваў.

Ішоў я па свеце, і трэба
Было мне так мала цяпер.
Ішоў, пазіраючы ў неба,
Шчаслівы, што помню цябе.

Планета малая на дзіва,
Той знае, хто ўсю абышоў.
Я ззаду пакінуў Радзіму,
А ўперадзе зноўку знайшоў.

Сышліся канец і пачатак
На краі апошняй вярсты.
І раптам з пакінутай хаты
Насустрэч мне выбегла ты.

І шчасця, і слёз не хавала,
Якім немалая цана.
"Ну, дзе прападаў ты?! — спытала. —
Я так сумавала адна!"

А ў небе, далёка-далёка, —
Было іх амаль не відно —
Плылі і знікалі аблокі,
Што ты мне дарыла даўно.

Падземныя воды

Прыпадзі да зямлі, каб суняць
Вечны сум і адпрэчыць нягоды,
І адчуць у цішы, як шумяць
Пад табою падземныя воды.

Прабываючыся праз пясок,
Кропля кропля пакутна шукае.

"Хвілінай зорнаю і чорнаю..."

Дзяцінства чыстая крыніца
Б'е скрозь зямлю і праз гады.
Я да яе іду напіцца
Маленства слодычнай вады.

Перада мной, як зіхаценні
Мінулых ветлівых часін,
Былога паўстаюць імгненні,
Дзяцінства мілага ўспамін.

Хоць памяць страціла нямала
На сцежках і шляхах жыцця,
Але пара дзяцінства стала
Часінаю без забыцця.

У краі, дзе буслоў нетаропкіх чарга
Па-над вольнаю плынію лунае,

Чуеш — гэта падземны паток.
А здаецца — зямля ажывае.

І цякуць тыя воды здаля
У падземных рэкі і моры.
Пад табою хіснецца зямля —
Гэта ім не хапае прастору.

Флейта

Стала атрутным віно,
Стала бясконцым расстанне.
Птушка разбіла акно,
І палілася змярканне.

І палілася ў пакой
Гукі чароўнае флейты.
Цяжка паблытаць з любоў
Інай мелодыяй гэту.

І ад яе ў цішыні
Стала навокал так светла!
Гэта зазаялі агні
Сцежкі ад раю да пекла.

Д'ябал падаў мне руку:
— Пойдзем ад краю да краю,
Пойдзем, чакае пакуль
Там цябе жонка чужая.

Толькі анёл мне шапнуў:
— Ты яго асцерагайся!
Лёгка крыламі махнуў —
Разам агні ўсе пагаслі.

Заповітныя словы

Я забыў заповітныя словы,
Што збліжвалі з табою заўжды.
Ты была
З краю свету гатова
Днём і ўночы вяртацца сюды —

У сырня, халодныя сцены,
На разбіты, старэнны парог,
Да скрыпучай і цвёрдай пасцелі,
Але хмельнай, нібыта мурог.

Тут даўно ўжо не тыя парогі,
І пасцелі, і сцены — даўно.
Тут парадак паўсюль цяпер строгі,
І тут п'юць дарагое віно.

Колькі з неба скацілася поўняў!
Колькі сонцаў нам памі ўзышло!
Я забыўся зусім, я не помню
Заповітных і шчырых тых слоў!

Закрычу табе праз далячыні:
— Я хачу цябе зноўку вярнуць!
Ды пачуюць другія жанчыны
І далёку вяртацца пачнуць.

Сустрэча

Як цябе зразумець мне, скажы,
Мой даверлівы, ціхі народзе.
Можна, я не разгледзеў мяжы
І не ў тым апынуўся стагоддзі?..

Я пайду, я пайду нацянькі
Невядомымі іншым шляхамі,
Нібы жыта, сівых вякі
Прад сабою развёўшы рукамі.

І назад панясуцца гады,
Пераблытаўшы лёгка ўсе даты.
І тады ўпершыню, вось тады
Я сустрэну далёкага брата.

— Ты куды, — я спытаю, — ідзеш,
Да крыві пазбіваўшы ўсе ногі?
Не дарэмна, відаць, у бядзе
Перасекліся нашы дарогі.

Скажы брат:
— Я стаміўся чакаць —
Па зямлі гэтай шчасце не ходзіць.
Паспрабую яго пашукаць
У далёкім —
дваццатым стагоддзі.

Бабулька

Хварэе цэлы месяц.
Стамілася чакаць —
Ні літасці, ні смерці
Не хоча Бог паслаць.

Баліць усё і ные.
А почу векавой
На небе ўсе святыя
Галосіць разам з ёй.

Задумнымі вачыма
Глядзіць —
Нібы праз дым,
І свет ёй,
Быццам здымак —
Нязменлівы зусім.

Арзінота

У цішы заповітнага краю
Я ні гора, ні шчасця не знаю.
— Як жывеш? — сам сябе запытаю.
— Як жыў? Нібы кнігу гартаю.

Ні падманых ні волі, ні раю,
А спакою ды веры шукаю.
Чуеш, крык падымаецца зноўку?
Перагорнем і гэту старонку...

Самота

Такіх зажураных вачэй
На белым свеце вельмі мала.
Я іх самоту сем начэй
Піў, каб вясёлаю ты стала.
Я ніў да самага відна,
А сам дарыў табе пляшчоту.
Але была маёй віна
Незразумелая самота.

— Да дна, — шаптала мне ўдава,
Навек забыўшы слова "годзе".
І захмялела галава,
Ды так, што хмель той не праходзіць.

...Хаджу па свеце сам не свой,
Парады слухаю цярдліва.
Ківаю сумна галавой.
А ты ўсміхаешся шчасліва.

Вёсны

Плывуць мае вёсны,
што воблакам сталі,
У сінюю далеч,
у шлях незваротны.

Я з імі палпыў бы
над краем журботным
Далёка-далёка —
каб крылы былі.

Адкрыўся б мне свет,
што не бачны з зямлі
Ні людзям, ні зверу —
нікому, ніколі.

І крыжам мой цень
слізгануў бы на полі,
Зямлю абдымаючы
перад расстаннем.

Пад гэту музыку празрыстую
Усё вакол гучыць святлей.

Хвілінай зорнаю і чорнаю,
У ясны час і ў час бяды
Іду з душою непакорнаю
Да светлай, да жывой вады.

Душы сваёй асэнсаванне
З нялёгкай вызначу задач:
Перажывеш выпрабаванні,
Пачуеш сэрца горкі плач.

І пойдуць доўгія гадзіны,
А іншым разам і гады,
Пакуль, судзіць сябе павінны,
Вядзеш ты гэтакія суды.

Яны і з болам, і з крыўёю,
Яны з пагардай да сябе
У сярбе стаць самім сабою
З самім сабою ў барацьбе.

Але ж у гэтай горкай цішы
Душа ўваскрэсне, і ў той час
Святло духоўнай боскай вышы
Адноўчы з'явіцца да нас.

Алег Аляксеевіч — родам са Смаленска, з сям'і настаўнікаў. Жыў і вучыўся ў Меціслаўі. Скончыўшы ў 1955 годзе дзесяцігодку, паступіў на гісторыка-геаграфічны факультэт Магілёўскага педінстытута. Атрымаўшы ў 1960 годзе дыплом аб вышэйшай адукацыі, не спыняўся ўладкоўвацца на спецыяльнасці, — працаваў слесарам, інжынерам-дыспетчарам на будаўніцтве Карагадзінскага металургічнага камбіната, на Брацкім лесапрамысловым комплексе. На гэты час прыпадае і пачатак творчай дзейнасці. Першае апавяданне А. Ждана "Санька, Туся і брыгадзір" было апублікавана ў 1963 годзе ў штотыднёвіку "Літаратурная Рэсія". У 1963 годзе пераехаў у Мінск і ўладкаваўся на працу на трактарны завод. Пасля быў старшым рэдактарам Беларускага тэлебачання, рэдактарам кінастудыі "Беларусьфільм". Завочна скончыў Літаратурны інстытут імя М. Горькага ў Маскве (1969), сцэнарнае аддзяленне Вышэйшых двухгадовых курсаў сцэнарыстаў і рэжысёраў (1978). Цяпер А. Ждан — рэдактар аддзела грамадскага жыцця часопіса "Нёман". Доўгі час пісаў на-рускую. У Мінску і Маскве выйшлі яго кнігі прозы "Во время прощания" (1975), "В гостях и дома" і "Знакомый" (абедзве ў 1977), "Черты и лица" (1985), "По обе стороны проходной" (1987), "Самостоятельная жизнь" (1990)... А. Ждан з'яўляецца аўтарам сцэнарыяў фільмаў "Сумленны, разумны, нежанаты" ("Мосфильм"), "Хочаце любіце, хочаце не" ("Беларусьфільм", разам з В. Чарных). Пасляхова выступае ў галіне драматургіі. Прынамсі, адна з яго п'ес "Калітка" адзначана прэміяй на конкурсе "Чалавек і час", які праводзіла летась Міністэрства культуры Беларусі, перакладае творы беларускіх пісьменнікаў на рускую мову. Апошнім часам А. Ждан і сам пачаў пісаць па-беларуску, што засведчылі, у прыватнасці, яго публікацыі ў часопісе "Польмя", штотыднёвіку "Літаратура і мастацтва".

З днём нараджэння, шануны Алег Аляксеевіч! Новых вам жыццёвых і творчых поспехаў!

Алег ЖДАН

ДУША

АПАВЯДАННЕ

У суботу раніцаю памёр Сымон Рыбачок... Гэта няпраўда, што душа чалавека адлятае з апошнім дыханнем ды гоісае потым немаведама дзе. Касамрэч яна тут жа, побач, а адлятае пасля пахавання. Душа Сымона знайшла сабе месца над вялікім фікусам у драўлянай кадлушцы, што стаіць на покуці святліцы, і адтуль пазіралі на людзей. Уся радня і сваякі, як заведзена, сядзелі ля труны з жалем на тварох, а жонка і цешча проста-такі бедавалі ды пакутавалі. Яна, душа, не надта давала веры іх жалю: абедзве яны моцна і дружна прыпаклілі Сымона, колькі жылі. А вось дачка, якая, папраўдзе, адна толькі і шкадавала яго, быццам не вельмі бедавала — адно ціха плакала. Прыемней за ўсё ёй, душы, было пазіраць на самога Сымона. Быў ён невысокі, плечы — як у падлетка, і труну яму збілі амаль дзіцячую. Ляжаў спакойна, бы паслухмяна — што ж зробіш, калі гэтак вырашыў лёс? — а нязручнасць, мажліва, адчуваў толькі ад новага касцюма, у які жонка з цешчай заціхнулі яго. Яму б ляжаць у сваім старым, лапленым, але ж дэплым, шведары, ды — не прынята, самага простага чалавека па завядзёнцы хаваюць, як вялікага начальніка. Вядома, начальнікі спадзяюцца, што і там будуць з пасадамі, у мяккім крэсле, ну а Сымону да гэтай пары ніколі нічога не сваяцкі, — тое ж будзе і там... Хаваць Сымона збіраліся сёння: зранку неслі кветкі, жалобныя стужкі, а на кухні суседкі гатавалі памінальны абед. Паколькі ягоная душа вызвалілася з цела нядаўна, жыла яна пакуль па ранейшых законах, — вось стала цікава, што яны там гатуюць, хаця сказаць, што быў Сымон вялікі амаатар смачна паесці, нельга. Еў тое, што давалі жонка з цешчай, а не давалі нічога — трываў. Выбраўшы момант, як дзверы адчыніліся, душа яго выплыла ў пярэдні пакойчык, а затым на кухню. У пакойчычку, праўда, яна затрымалася: менавіта тут, на жалезным ложку ля акна, прайшло яго, Сымонава, сямейнае жыццё. Цяпер ён прывольна ляжаў у светлым і вялікім пакоі, у святліцы — яго звалі гасцінай, а пры жыцці яго туды рэдка пускалі. Не, не праганялі, але ж... Нават тэлевізар ён глядзеў адсюль, трохі прачыніўшы дзверы. Цешча казала, што яе цягне на ваніты ад паху табакі, жонка — ад піва і віна. На кухні завялілася суседкі Алена, Каця і Маша. Алена ляпіла катлеты, Каця разлівала ў паўміскі халадзец, Маша гатавала куццю. Усё выглядала прыгожа, смачна, аднак аніякіх пахаў не адчуваўся. І не дзіва, паколькі — душа. Тут жа, пад сталом, стаяла вялікая сумка, а ў ёй пляшак дзесяць гарэлкі ды столькі ж віна. Для яе, душы, і віно, і гарэлка, нават піва — што для праваслаўнага мусульманскага намаза, а ўсё ж прыемна: не паскупілася жонка з цешчай, будзе на сталі і выпіць, і закусіць. І тут яна, Сымонава душа, успомніла пра былых прыяцеляў, Міхаса ды Антосю. Пара б ім ужо з'явіцца, пахаванне без прыяцеляў — ценя на жыццё чалавечая. І хаця яе цяпер чакала зусім іншае існаванне, не хацелася, каб людзі дрэнна думалі пра Сымонава жамночэ жыццё. Антось, вядома, прыйдзе, гэты ніколі не праміне халыву, а Міхас? Ды — што здарылася? "Глянь, глянь!" — раптам усклікнула Алена. — Што гэта? І, сарваўшы з галавы жалобную хустцінку, яна махнула там, дзе была Сымонава душа: мусібыць, яна ўсё ж мела нейкі колер ці што іншае. "Дзе, што, якое?" — спалохалася Каця і Маша. Ды

вось яно, вось! У дзверы вылецела! Залацістае!" — "Сонца гэта з-за воблака". — "Якое сонца? Я ж бачыла! У дзверы, потым..." Алена нават услед кінулася, пастаяла на ганку, азіраючыся. Выйшла да яе і Каця з Машай. "Ведаеце, што гэта было?" — задуменна прамовіла Алена. — "Што?" — зноў спалохалася. "Не, не можа быць. Відаць, адалося мне..." Эх, Алена. Кожны чалавек напрыканцы і нават у сярэдзіне жыцця ведае, з якой жанчынай яму трэ было б жыць, і кожная жанчына ведае, з якім мужчынам ёй было б найлепей. Вось і Алена з Сымонам ведалі. Прынамсі, дазналіся пра гэта яны даўно, да сярэдзіны жыцця было яшчэ далёка. Папрасіла яна яго абганцаць бульбу, бо палоскі побач. Пляшкы віна прынесла на поле, катлету. Зірнуў ён на яе, рыжаныю, крутленькую, рабенькую, як спелы сланечнік, — а за яе спінаю сонца заходзіць. "Як жа мне далей жыць?" — падумаў. Не, пра гэта ён падумаў тады, як сонца ўжо апусцілася за небакрай, а яна, Алена, моўчкі паднялася, спаднічку кароценькую разгладзіла. Як жа гэта здарылася ў іх? Ён жа нічога такога і ў галаву не браў... Палоскі каля лесу, а ў лесе ручай — чысты, звонкі. У гэтым, відаць, і справа. "Як жыць?" Здавалася — ніяк, а вось і пражыў, і памёр без яе. Вядома, часу для душы няма, людзі ёй непатрэбны, тым не менш праз гадзіну-дзве Сымонава душа зноў усхвалявалася: Антосю і Міхаса не было. Цела, дарэчы, не можа халявацца, яно — жывы посуд, вялікая колба, у якой да свайго часу жыве-выспявае душа. Выспее — адляціць, у каго раней, у каго пазней. Гэта яго, цела, асноўная роля. Людзям здаецца, нібыта чалавек памірае ад таго, што хварэе — на галаву там, на страўнік... Насамрэч усё значна прасцей: то выспеўшая душа процістая на волю. У харошых людзей яна часціком выспявае хутэй. Нездарма ж каталікі кажуць: харошых людзей патрэбны пану Богу. Між іншым, каб у людзей былі ўважлівыя вочы, убачылі б, што душа ў Сымона неаблагая, а значыць і чалавек ён быў харошы. Бо як душа кепская, то не залацістая, а — сінявата-шэрая ці чорная, часам вільготная, нават ліпкая. Трывага рабілася неадольнаю, і яна — бо людзі заўважаюць яе колер ці святло — дачакаўшыся сонечнага промяня, выплыла ў адчыненую фортку. Людзям не трэба бачыць яе, каб не збіцца з панталыку ў штодзённым побыце. Не, каля хаты іх не было. Яна паднялася вышэй, каб убачыць гарадок цалкам, а галоўнае — тыя мясціны, дзе яны, бывала, збіраліся з палучкі ды авансу: піўбар "Рамонак", магазін "Каласок" і пеня ад ліпы ў старым гарадскім парку, на які можна было ўладкаваць не толькі пляшкы "Піанічнай", тры піва, сельдэца ды хлеб, а і шмякнуць, каб было, палову свінні. Не, не было. Яшчэ трэ было б палятаць над ускрайкам горада — там, дзе амаль кожную суботу-надзелю яны ўтрох рабілі ў людзей: каму дах, каму падмурак, каму хлест ці пуню. Але ж раптам яе, быццам сонечным ветрыкам, пацягнула да могілак. Так, Міхас і Антось былі тут, капалі яму магілу. А яшчэ з імі быў Грышка Махавы, непастаянны член іх кампаніі. Грышка — чалавек прыезджы, са Смаленшчыны (жонка-беларуска спалохалася, што будзе дзяржаўная мяжа, перацягнула сюды), таму і боўтаўся ён між людзей, не знаходзячы пастаяннага прытулку. Мужык

ён быў неаблагі, але ж пляшкі нават на траіх малавата, і запрашалі яго адно як ужо — край. Аднак, відаць, і ён займеў цяпер сваё месца. Магіла была амаль што гатовая, з ямы тырчэла толькі Антосева галава. Месца яны выбралі добрае, з відам на рэчку. Тут, на гэтым баку, па схіле былі маладыя бярозкі, на тым — хваёвы лес. Прыемна будзе ў добры дзень прыйсці сюды, адпачыць, памянуць. — Ніяк не ўцяплю, чаго ён памёр, — сказаў з ямы Антось. — Жыў-жыў і на табе. — Смерць прыйшла, вось і памёр, — адазваўся Міхас. — Быццам не хварэў. — Гэта нам невядома. — Жонка ягоная казала — а сёмай гадзіне. Якраз я прагнуўся. Падняўся, думаю — нешта не тое: бы ветрыкам у хаце пацягнула. — Ты работаць будзеш ці не? — раптам злосна сказаў Міхас. — Дванаццаць хутка. — Нешта рукі баяць, — заклапочана адказаў Антось. — Не ведаеш, у Сымона не балелі?.. Можна, і я памру. — Чорт цябе, гультая, не возьме. Усіх перажывеш. Аднак — такі вось чалавек Антось. Хоць шпій у вочы — як стаў, абaperшыся на рыдлёўку, так і стаіць. Трэба сказаць, што зямля тут была гліністая, цяжкая. Затое матыла атрымаецца акуратная, з роўнымі сценамі, не аб'едзе, як пачнуць апускаць труну. Пад канец нават давлялося біць ломам. Лепш за ўсё біў і капаў Грышка, яно й зразумела: новы член садружнасці, павінен сябе праявіць. — Вось тут, ля ложка, баліць. Раніцаю — не разгнуць... І чаго так жыццё ўстроена? Жывеш-жывеш... Несправядліва. Я лічу, раз ужо чалавек нарадзіўся на свет, няхай жыве. — Будзеш ты работаць ці не? — Ідзі ты са сваёй работай... Усе як ачмураці: работай, работай! Мо Сымон і памёр ад таго, што працаваў за двух... А жыць? Як жыць, калі нічога, акрамя работы?.. На гэты раз Міхас прамаўчаў. Праўду кажа Антось: нічога ў іх жыцці, акрамя работы. Мо і насамсправе Сымон памёр ад работы: кідаўся, калаціўся, біўся ўсё жыццё, што рыба аб лёд. Дзеля чаго? Адзінае свята — як трохі вочы залеш... — Папраўдзе, баюся я, хлопцы, у яме стаяць, — нечакана вінаватым голасам прамовіў Антось. — Быццам сабе капаю. Яшчэ як уверсе — нічога, а як з галавой... Аж ногі ступнуць. Я нават у свой пограб баюся халзіць. — Ладна, давай я, — міралюбна сказаў Грышка і скочыў у яму. — Чаго тут баяцца, зямля і зямля. Дзень быў харошы, ясны. Павуцінне серабрылася на кустах, бярозкі залаціліся. Ціпа — ад зямлі да неба, сусветны спакой. — Пашанцавала Сымону памерці, — прамовіў Антось. — То нам пашанцавала. Яму цяпер — хоць дождж, хоць снег, ён цяпер вольны чалавек. Ні жонка яму, ні начальства. Заробак не выдалі — хрэн з ім. — Адно кепска: як дадуць — не атрымае, а месяц адпрацаваў. Несправядліва. Грышка ў гэтым абмеркаванні ўдзелу не прымаў. Па-першае, не гаварун, па-другое, камусці трэба капаць.

Антось лёг на траву, заціснуў у зубах цыгарэту. — Што гэта будзе на зямлі гадоў праз дзвесце? А праз трыста? Страшна падумаць... — І раптам ўскочыў, загаласіў, паказваючы некуды ўверх, на вярхушку маладой бярозкі. — Глянь, глянь! Што гэта, што гэта? — Дзе? — Ды во яно, во яно! Голас быў такі, што нават Грышка выскачыў з ямы. — Бачылі, бачылі? Было й няма!.. Празрыстае такое, залацістае... Што ж то было? Доўга ўсе трое разглядалі бярозку, пазіралі ў неба над галавою. — Можна, чыя душа праяталі, — сказаў Антось. — Могілкі ўсё ж. І ніхто такое меркаванне не абвергнуў. Але ж ніхто не здагадаўся пра тое, што душа — Сымонава.

Пахаванне было прызначана на тры гадзіны. Дзень вольны, надвор'е пудоўнае — людзей сабралася чалавек пяцьдзесят, а мо і болей. Тут яшчэ ў тым прычына, што даўно ніхто не паміраў з гэтага канца вуліцы, тым больш — маладыя мужчыны. Канечне, па-сапраўднаму мала хто шкадаваў-спачуваў, большасць прыйшла проста паглядзець, падзівіцца: смерць, што ні кажыце, галоўная цікавасць у чалавечым жыцці. На пахаванні ніхто не адчувае сябе госцем, наадварот, кожны — раўнапраўны, а можа, і галоўны — пасля самога нябожчыка — удзельнік самотнай урачыстасці: хто ведае, каму і калі прыгожа зайграе залатая труба? Калі труну з цела Сымона панеслі да выхаду, душа, счаканушы хвіліну, паплыла следам. Усе позіркы былі скіраваны на нябожчыка і радню, так што можна было не баяцца залішне ўважлівых вачэй. Ну, а як выйшлі з хаты, яна паднялася высока ў неба, прымасцілася да краю белага воблачка і гэтак лунала аж да могілак. Могілкі былі недалёка, і ўся жалобная працэсія ішла пешкі, на машыне раскашаванай толькі нябожчык. Звычайна па дарозе колькасць людзей змяншаецца, а тут — не, нават пабольшала. З хат уздоўж вуліцы, што вяла да могілак, выходзілі людзі пацікавіцца, хто памёр і чаму, а убачыўшы столькі народу, таксама далучаліся да шэсця. Да брамы прыйшла такая калона — бы дэманстрацыя на 1 мая, толькі музыка гучала іншая ды не было сцягоў і транспарантаў. Міхас з Антосем, як убачылі гэтую калону, вырашылі, што валакуць да Сымонавай магілы нейкага вялікага гарадскога начальніка, яны нават скапілі рыдлёўкі і паймалі насустрэч, каб адвадваць месца вечнага спачыну для сябра. Куды прэцэсія? На могілках — дэмакратыя! Але убачылі, што ўсё правільна: гойдаўся над галавамі, як паплавок у сусветным акіяне, іх сябрук. — Ну і ну, — сказаў Міхас. — Не слаба, — дадаў Антось. Потым было шмат гаворкі пра тое пахаванне. Хто ўспамінаў, якую прамову выдаў чалавек з камунгаса, дзе ўсё жыццё працаваў Сымон (маўляў, дыпер усё, канец камунальнай гаспадарцы раёна); хто — як іграў аркестр (паспелі хлопцы мэкунуць па сто пяцьдзесят ды і надвор'е адметнае) адзін жалобны марш за другім, нават дамоў вярталіся — гралі; хто пра тое, як спрытна Міхас, Антось і Грышка са Смаленшчыны апусцілі сябра ў магілу. Характар, колер ці, так бы мовіць, імпрэсія ўспамінаў залежалі ад таго, былі ўспамінальнікі на памінах альбо не. А памінікі атрымаліся добрыя. Дзеля такіх памінак можна і памерці. Не, не так. Болей бы такіх памінак — можна было б жыць. Між іншым, як на магільны грудок паклалі янкі і кветкі, і людзі пачалі разыходзіцца, Антось напайголаса сказаў Міхасю: "Бачыў? Зноў яно было тут". — "Што?" — "Гэтае, залацістае. То за гэтую бярозку зацэпіцца, то за тую". — "Мо і праўда — яго душа? — выказаўся Міхас. — Цікава, дзе яна цяпер?" А душа Сымонава ў гэты час ужо імчала па сіняму небу кудысьці туды, дзе жывуць іншыя вольныя душы. Яны там, у паднябессі, як вядома, раніцаю спяваюць хорам, а ўвечары водзяць карагоды вакол навічоў. Яна спадзявалася, што прымуць яе ахвотна: жыццё пражыла з чалавекам, які... Які ішчасія сабе не знайшоў дый не надта шукаў, а значыць, асаблівай шкоды нікому не нарабіў. Злева і справа, спераду і ззаду, унізе і зверху ляцелі іншыя вольныя душы. Былі сярод іх залацістыя, былі і зялёныя, сінія, блакітныя, ружовыя, нават чырвоныя, некалькі чорных. Ну, зразумела: блакітныя і ружовыя — гэта дзеткі. Яны і трымалі сябе адпаведна: насіліся, бы дуралі, то сюды, то туды. А вось чорныя з чырвонымі... ды і зялёныя з сінімі... Ясна было адно: залацістыя былі самыя спакойныя. Усе, вядома, спадзяваліся на добрае. Але ж магло атрымацца інакш. Там, у Паднябессі, маглі і не прыняць, адмовіць у вечным прытулку. І што тады? Набліжаліся. Ужо ніхто не выбываўся са свайго месца, нават дзеткі. Нейкі гул, ціхі плёскат даносіліся адтуль...

Гучы, бардаўская песня!

Сярод маладзёжных арганізацый сёння вылучаецца студыя "Ліцвіны" — дзецішча творчага калектыву, у які ўваходзяць і былыя сябры літаратурна-мастацкай суполкі Задзіночання беларускіх студэнтаў. Ад гэтай арганізацыі студыя атрымала ў спадчыну і эмблему былой літаратурна-мастацкай суполкі — васьміканцовую зорку, рассечаную маланкамі, з намаляванай на ёй літарай "Л". Сярод праектаў, якія правяла студыя (па словах прадзюсера, былога старшынні вышэйзгаданай суполкі Кастуся Елісеева), найбольш вядомыя Нацыянальныя фестывалі бардаўскай і самадзейнай песні Мінск-95 і Мінск-96. Чарговы фестываль павінен адбыцца ў пачатку 1998 года. Тут сабраны і апрацоўваецца фанатэка бардаўскай і фальклорнай песні. Выдадзены поўны збор твораў Андрэя Мельнікава (87—96 гадоў), альбомы Вальжыны Цярэшчанкі, Зміцера Бартосіка, Данчыка, Вольгі Акуліч, Сержа Мінскевіча, касеты рок-музыкі. Апроч таго, рыхтуецца выданне відэатэкі беларускіх культурных імпрэзаў. У хуткім часе ў Польшчы павінны выйсці кампакт-дыск "Хрэстаматыя беларускіх бардаўскіх фестываляў". Праводзяцца камерцыйныя праекты "Славянскія паліграфічныя сістэмы", рыхтуецца да выдання навукова-папулярная і мастацкая літаратура.

А. Т.

Сіметрыя творыць мастацтва

Менавіта так можна перайначыць вельмі трапную і шматсэнсоўную назву экспазіцыі Антаніны і Генадзя Фалей. Нягледзячы на блізкасць ідэйна-мастацкіх поглядаў, дуэт Фалей у творчым сэнсе прынцыпова асіметрычны. Маючы за плячамі аднолькавую прафесійную адукацыю — аддзяленне дызайну Віцебскага тэхналагічнага ўніверсітэта, кожны з мастакоў ідзе ў мастацтва сваім шляхам.

Генадзь даўно і паспяхова працуе ў адным з самых пашыраных ва ўсе часы на Беларусі рамёстваў — ткацтве. Яго габелены — гэта даволі сучасныя інтэрпрэтацыі тэхнікі, што складалася на працягу стагоддзяў. Ведваючы народную традыцыю, мастак свядома выбірае сярод матэрыялаў лён, а кампазіцыі — будзе на рытмічнай арганізацыі прасторы. У ягоных творах пануе строгая геаметрыя арнаменту, у першую чаргу простага, клятчастага, некалі асабліва распаўсюджанага ў Паазер'і і Панямонні. Карыстаецца мастак даволі абмежаванай колернай гамай, аснову якой утвараюць бела-шэрыя, бела-карычневыя, зрэдку чорныя фарбы. Да таго ж ён чаргуе адбеленыя кужэльныя і неадбеленыя суравыя лянныя ніці.

Аснову экспазіцыі складае кампазіцыя з трынаццаці габеленаў Генадзя. Вертыкальнасць паралельных ніцяў быццам падкрэслівае прыроду ткацкага матэрыяла, нагадвае аб яго трываласці і грунтоўнасці. Парныя кампазіцыі "Травень-1" і "Травень-2", як і габелены "квартэт" пад назвай "Гульня", хоць і ўяляюць сабой варыяцыі адной арнаментальнай тэмы, вылучаюцца адметным кампазіцыйна-рытмічным ладам.

Антаніна зусім нядаўна ладзіла ў Віцебску персанальную выставу графікі, а ў гэтай экспазіцыі паказвае эксперыментальны тэкстыль, вынік яе "супрацоўніцтва" з камп'ютарам. Знайсці ў гэтых даволі цікавых і выразных модулях, Антаніна з дапамогай некалькіх вясюль сіметрыі паўтарае яго. Захапляючыся самім працэсам, мастачка, здаецца, і не імкнецца пераканаць гледачоў у бездакорнасці сваіх твораў.

Яна адмовілася ад падрыхтоўкі тэкстыльнага малюнка. Нібы "гуляючы" з малавядомым "мастацкім матэрыялам", Антаніна падкрэслівае адноснае выпадковасць сваіх тэкстыльных праектаў.

Гэта першая сумесная экспазіцыя мастакоў, для якіх традыцыя і наватарства, рацыянальнае і эмацыянальнае, вечнае і імгненнае перапляліся. У такой аднасці антаганістычных паняццяў, злучанасці белага і чорнага (як сведчыць адна з канцэптуальных тэкставых кампазіцый Антаніны Фалей) і бачыцца творцам сіметрыя рэальнага свету. Менавіта так, як і было пазначана на афішы іх сумеснай выставы: "Сіметрыя творыць падзею".

Міхась ЦЫБУЛЬСКИ

БАЛЕТ

"Марыш пра ролю і атрымліваеш яе"

"Працы Мініна" — так падпісаў свой рэферат па гісторыі 16-гадовага навучэнца Беларускага дзяржаўнага харэаграфічнага вучылішча Руслан Мінін, цяпер вядучы майстар сцэны Нацыянальнага тэатра балета Беларусі. Руслан ніколі не пакутаваў на адсутнасць пачуцця гумару, а ўпэўненасць у сабе — ягоная асноўная якасць, якой ён паспяхова карыстаецца як у жыцці, так і на сцэне.

У балете Руслан апынуўся невыпадкова. Ягонныя бацькі — салісты балета — былі асноўнымі натхняльнікамі сына ў выбары прафесіі і галоўнымі ягонымі памочнікамі на працягу васьмі гадоў навучання. Але гэта не значыць, што будучы артыст быў адмежаваны ад усялякіх цяжкасцяў і праблем абранай прафесіі, бо выконваць балетныя падаводзілася яму самому. І тое, што Р. Мінін стаў сёння лідэрам, самым тэхнічным танцоўшчыкам трупы, артыстам з яркай індывідуальнасцю, — заслуга ў першую чаргу яго асабістая.

У школьным касцюме, у акуларах, сур'ёзны і задумлены, Руслан быў падобны на маленькага вучонага. Але гэта было толькі знешняе падабенства. Прыхільнік Барышнікава, ён быў далёкі ад рашэння матэматычных задач, яго не цікавілі правілы даласавання і рэльефы на геаграфічных картах.

Затое ў балетнай зале ён быццам абуджаўся ад летуценняў і паступова, крок за крокам, ажыццяўляў іх. Бо мара была, і Руслан ішоў да яе ўпарта і мэтанакіравана.

Педагог А. Калядзінка, які вырасціў цэлую плеяду зорак Беларускага балета: Ю. Траяна, У. Камкова, У. Іванова і інш., даў добрую школу яшчэ аднаму пакаленню артыстаў балета. Гэты педагог заўсёды трымаў клас у рамках праграмы класічнага танца, не дазваляючы раней часу выконваць "трукі", складаныя падыходы да вялікіх падскокаў, што практыкуюцца на сцэне ўжо вялікімі майстрамі балета. Руслан, у сваю чаргу, запоўніў гэты "прагал", займаючыся дадаткова з бацькамі — Я. Мініным, які перадаваў сыну ўсе свае веды і ўмельствы.

Сцэнічная знешнасць, добрыя фізічныя дадзеныя, велізарнае жаданне танцаваць дазволілі Руслану прыйсці ў тэатр не проста выпускніком вучылішча, а дыпламантам I Міжнароднага конкурсу імя Дзягілева.

Руслан не танцаваў у кардэбалеце. Яму адразу пачалі даручаць сольныя месцы. Не выклікаў вялікага здзіўлення і той факт, што яму даверылі партыю Базіля ў "Дон Кіхоце".

Дэбютант упэўнена заявіў пра сябе як пра здольнага маладога саліста, талент якога відэафонны, толькі яшчэ ў няразвітай, нераскрытай форме. Руслан паступова апраўдваў спадзяванні, рос, мацнеў у прафесійным сэнсе проста на вачах. Але і Фартуна не абдырала яго сваёй увагай. "Няма ў мяне любімых роляў, — гаворыць артыст, — марыш пра ролю, атрымліваеш яе, працуеш, танцуеш і загараешся наступнай...". За 5 гадоў працы ў тэатры Руслан станцаваў 18 вядучых партый!

Творчы працэс у кожнага артыста працякае па-свойму. Некаторыя загадзя прадумваюць кожны крок, жэст, паварот галавы. Руслан у гэтым сэнсе непрадказальны. Які ён будзе сёння? Гэтае пытанне бессэнсоўна задаваць Р. Мініну перад выходам. Адказ лепш убачыць, чым пачуць.

Гучыць уверцюра да балета Хачатурана "Спартак". Крас — Р. Мінін. Будзе ён самаздаволеным, уладарным патрыціем або жорсткім палкаводцам, які змятае ўсё на сваім шляху, а можа бесклапотным сладастраснікам, які з радасцю ідзе на вайну па славу і забавы?..

Вядома, у працэсе дзеяння вобраз развіваецца. Зусім не залежачы ад тэхнічных складанасцяў, Руслан можа дазволіць сабе імпрэвізаваць і ўносіць нечаканыя характарыстыкі ў вобраз свайго героя. Гэта надае свежасць успрымання, захапляе гледача натуральнасцю паводзін на сцэне. Стварае вострыню пачуццяў паміж партнёрамі, пастаянна "качыра нерв", прымушаючы быць уважлівымі тых, хто яго акружае.

Як артысту шырокага амплуа, яму часта даводзіцца выконваць супрацьлеглыя партыі ў спектаклях. Гэта Спартак і Крас у "Спартаку", Ланкедэм і Конрад у "Карсары", Хаза

МУЗЫКА

Віншуем, Сяргей!

Пераможцам вярнуўся з Японіі 17-гадовага вучань выпускнога класа Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі Сяргей Смірноў, які заваяваў Гран-пры і першую прэмію на V Міжнародным конкурсе вышэйшых школ музыкі і вытанчаных мастацтваў у горадзе Такасака. Прапануем увазе чытачоў гутарку з ягоным педагогам, дацэнтам кафедры спецыяльнага фартэпіяна, дэканам фартэпіянага факультэта Беларускай акадэміі музыкі Уладзімірам НЕХАЕНКАМ.

— Уладзімір Мікалаевіч, калі я не памыляюся, прадстаўнік нашай краіны ўпершыню з'явіўся на гэтым конкурсе?

— Так. І гэта прыемна, бо конкурс у Такасака не толькі вельмі прэстыжны, але і унікальны па арганізацыі, накіраванай на найбольш шырокае прыцягненне маладых музыкантаў з усяго свету. У саборніцтве ўдзельнічалі выканаўцы розных спецыяльнасцей з 29 краін: піяністы, вакалісты, скрыпачы, духавікі, у асобную намінацыю быў вылучаны электраарган. Першыя два туры конкурсу кожны раз праходзяць у розных краінах (У мінулым годзе гэта была Венгрыя). Першы — адборачны — тур праводзіўся па аўдыёзапісах у Кракаве. Тамсама, але перад публікай і журы, адбываліся і выступленні другога тура. Беларусь

была прадстаўлена сямю піяністамі, але па выніках праслухоўвання ў фінал прайшоў толькі Сяргей.

А ў Японіі нас чакаў сюрпрыз. З прычыны вялікай колькасці канкурсантаў (30 чалавек і з іх 13 японцаў) фінал падалялі на два туры. Кожны з новай жараб'ёўкай і новым журы! Так што абодва выступленні пачыналіся як быццам з "чыстага аркуша", мінулыя заслугі не ўлічваліся. Аднак Сяргей здолеў "перайграць" усіх: ён атрымаў не толькі Гран-пры, дарэчы, прысуджаны ўпершыню за ўсе гады існавання конкурсу, але і першую прэмію. Наогул, журы было надзвычай аб'ектыўнае. Японскія музыканты, што ўваходзілі ў яго склад, зусім не імкнуліся любой цаной "працягнуць" сваіх, і заключны тур атрымаўся чыста еўрапейскім. Лаўрэатам II прэміі

стаў румын Мацей Варга, а III прэмію падзялілі пецярбуржцы, студэнт II курса Аляксандр Плоткін і ліцаіст Аляксандр Піражэнка.

— Для Сяргея Смірнова гэта быў ужо не першы сур'ёзны конкурсны іспыт?

— Гэта для яго дзесяты конкурс. І пяты толькі за час нашай сумеснай працы. За апошнія паўгода ён стаў уладальнікам дзвюх першых прэміяў. Але кожны конкурс мае свой непаўторны "сюжэт". У Японіі канкурсанты былі пастаўлены ў вельмі жорсткія ў прафесійных адносінах умовы: рэпетыцыя ў зале — тры минуты, разыгрыванне ў класе перад канцэртам — трыццаць минут. І ў той жа час уся конкурсная атмасфера была дзівосна цёплай і зычлівай. Канцэрты праходзілі пры аншлагах, у вялікай, сучаснай, прыгожа аздобленай і, галоўнае, з цудоўнай акустычнай зале Цэнтра мастацтваў. На заключным канцэрце, каб у залу патрапіла больш народу, палова крэслаў была прыбраная, і моладзь пасела проста на падлогу. Звычайна японцы пры ўваходзе ў памяшканне здымаюць абутак і пакідаюць яго за парогам. Але тут арганізатары, відавочна, спужаліся непазбежнай гары туфляў, і было вельмі нязвычайна і нават кранальна назіраць, як усе сядзелі,

Колер дняпроўскіх хваляў

і Тарэра ў "Кармэн-сцюце".

Партыя Хааз — гэта перш за ўсё дуэт, пачуцці, перажыванні. Дуэт, аснаны цяжкімі падтрымкамі, кожная з якіх нясе дакладны, неабходны для спектакля сэнс. Усе новыя партыі Руслан рыхтуе з народнымі артыстамі Беларусі Ю. Траянам. Работа над вобразам Хааз — велізарная школа для маладога саліста. Гэта не проста шанцаванне, а падарунак лёсу: працаваць з педагогам — першым выканаўцам Хааз ў спектаклі В. Елізар'ева.

Калі на прэм'еры "Кармэн-сцюты" ў выкананні Мініна мы бачылі Хааз — стараннага вучня, які дакладна пераняў усю манеру выканання свайго настаўніка (нават прычоскай — шапкай валасоў — ён нагадваў Ю. Траяна), то ў наступных спектаклях пачала вызначацца свая лінія пабудовы вобраза, заснаваная на ўласных роздумах і назіраннях. І пакуль маладому Хааз — Мініну не хапае жыццёвага вопыту, магчыма, зварот да іншых відаў мастацтва (навала Мерымэ, опера "Кармэн") дапамогуць глыбей пранікнуць у псіхалогію сталага мужчыны — салдата ў адстаўцы Хааз.

Руслан Мінін — адзін з нямногіх салістаў балета, які ўсе свае рэпетыцыі праводзіць на поўную сілу, без адгаворак, што не хопіць сіл на вярэньні спектакль. Таму і надзвычай трышчы і здольны атрымліваць задавальненне ад танца, якое ў канчатковым выніку перадаецца і глядачу.

Доказ таму — спектакль "Раймонда", не так даўно пастаўлены на мінскай сцэне Ю. Грыгаровічам. Абдарахман — Мінін, забіты ў II акце, "увакрасае", выходзячы на паклон пасля заканчэння ўсяго спектакля. І... гром апладысмантаў. Зала аддае перавагу адмоўнаму герою балета, захопленна вітаючы ягонае з'яўленне на сцэне.

Нечакана з'яўляючыся ў сярэдзіне I акта, усходні рыцар — Р. Мінін уносіць крыху містыкі і таемнасці, інтрыгуе залу. Рэальным чалавекам паўстае ён у II акце і заваёўвае яшчэ больш сімпатый глядача павышанай пачуццёваасцю, уласцівай людзям Усходу, спалучанай з палюхайчай настойлівасцю, якая выключае адмову або выбар. Нягледзячы на поспех, работа над гэтай ролю заўсёды працягваецца. Абдарахману — Мініну можна прапрацаваць над усходняй "кашчай" пластыкай, звярнуць увагу на, здавалася б, другарадныя перасоўванні па сцэне. Не дарэмна ж кажуць: "Усход — справа тонкая".

"Мне падабаецца мая праца, і калектыў добры, ды вось нормы ў нас нейкія дзіўныя, — гаворыць Руслан, — дзевяць вядучых партый у месяц. А да кожнай жа ролі пэўны падыход. Для аднаго спектакля дастаткова рэпетыцый, для другога ўвогуле іх няма. А неспці халтуру глядачу неяк не хочацца. Вось і выкручваюся як можаш. Я вось даўно хачу Альберта ў "Жызелі" падрыхтаваць, ды часу ўсё не хапае. І фінансава таксама не пеццяць... А ўвогуле мы вясёлы народ. Нават на сцэне кур'ёзы здараюцца..."

Пракоф'еў, "Рамэ і Джульета". Ці бальд — Р. Мінін у ярасці кідае іпагу ў Меркуцыю, а яна вазьмі ды завясні ў паветры над сярэдняй сцэны (зацапілася за дэкарацыю). Ці бальд абяззброены, Меркуцыю не забіты... Але не быў бы гэты Мінін, калі б не знайшоў эфектнае выйсце са становішча.

Прыходзьце, паглядзіце.

Дана БАКУНЧЫК

На здымку: Руслан Мінін — Абдарахман ("Раймонда")

Фота В. МАЙСЯЁНКА

зачаравана глядзячы на сцэну і сціскаючы свае поліэтыленавыя пакеты з абуткам. Сяргей публіка адразу неяк вылучыла сярод іншых удзельнікаў і палюбіла. Асабліва дзючынікі. Яны пісалі яму захопленыя лісты, фатаграфавалі...

— Каб выйграць такі конкурс, напэўна, трэба мець нейкі асаблівы якасці?

— Сяргей вельмі таленавіты, артыстычны, надзелены самавалоданнем, вастрынёй успрымання, дасціпнасцю. Умее добра арганізаваць сваё прафесійнае жыццё, інакш кажучы, умее працаваць. І ў гэтым цяжка пераацаніць ролю ягонага першага педагога Я. А. Гарбуновай — так што я меў магчымасць пачаць нашу сумесную з Сяргеем работу адразу з падрыхтоўкі да міжнародных конкурсаў. Мае значэнне, безумоўна, і конкурсны досвед Сяргея, дзякуючы якому ён валодае вельмі значным — для свайго ўзросту — рэпертуарам.

Але цяпер ужо час думаць пра будучыню. Наперадзе — выпускныя экзамены ў каледжы і ўступныя — у Акадэмію музыкі, гастролі ў новым годзе ў Токію і Кіёта, што прадугледжана для пераможцы ўмовам конкурсу. Так што пажадаем Сяргею новых вялікіх творчых поспехаў.

Вольга САВІЦКАЯ

Мастацкія працы Святаслава Федарэнкі я ведаю даўно, заўжды ўважліва сачыў за яго творчасцю. Мiane асабліва вабіў каларыт ягоных карцін. Блакітна-срэбраны, вытанчаны, мяккі, ён чамусьці выклікаў у мяне далёкія асацыяцыі з родным краем, са спакойнай плынню Дняпра на маім паўднёвым Палессі. Пазней даведаўся, што Святаслаў нарадзіўся ў Магілёве, на Дняпры — роднасць колераўспрымання стала зразумелай.

Але прывабнасць твораў С. Федарэнкі ў мінулым нярэдка і вычэрпвалася для мяне толькі іх каларыстычнымі якасцямі. Нельга было не заўважыць, што жывапісец крыху інертны і празмерна "памяркоўны" (а часам і заблытаны) у кампазіцыйнай будове сваіх карцін — асабліва фігурна-тэматычных. Асобным творам была ўласціва незавершанасць, эскізнасць, ды і мастакоўская — асноўная "свая" тэма — у іх не прачытвалася. Але сабраныя разам на персанальнай выставе, што экспанавалася летась у Мінскім Палацы мастацтваў, яго карціны нечакана высветлілі аўтара як мастака ўдумлівага і далёкага ад рацыяналізму; мастака, які ўвесь час — у пошуку, у творчым гарэні. Шматфігурныя тэматычныя кампазіцыі ("Марш адзінства", 1973; "Контррэфармацыя", 1990; "Баль пазта", 1991 і інш.), партрэты ("Ганначка", "Максім Багдановіч", 1981; "Дума пра Беларусь" — партрэт Якуба Коласа, 1993), пейзажы ("Разліў Прыпяці", 1980; "Нясвіж", 1985 і інш.) уразілі мастакоўскім тэмпераментам, выдатным малюнкам, тонкім адчуваннем колеру. Гэта палотны менавіта прафесіянала, які не толькі выдатна валодае мастацкай формай, але і неабякава да праблем свайго часу, да лёсу Бацькаўшчыны.

С. Федарэнка належыць да мастакоў сярэдняга пакалення. Гэта творцы, якія прыйшлі ў мастацтва праз 10 год пасля так званых "шасцідзсятнікаў" (мастакі, што выступілі на мастацкай арэне ў 1960-я гады) і таму мелі магчымасць шырока выкарыстаць іх творчыя дасягненні: высокі прафесіяналізм, пашыраны дыяпазон "зыходных" мастацкіх традыцый, выразнасць мастацкай мовы і г.д. У С. Федарэнкі, што атрымаў выдатную школу (у 1966 г. скончыў сярэдняю мастацкую школу пры Інстытуце імя В. Сурыкава ў Маскве, а ў 1973 г. — Беларускаю акадэмію мастацтваў), адзначаныя якасці вызначыліся асабліва ярка.

Нарадзіўся ён 31 кастрычніка 1946 года ў Магілёве ў сям'і вядомага беларускага мастака Мікалая Федарэнкі. Першыя навукі ў мастацтве атрымаў ад бацькі, пазней займаўся ў студыі выяўленчага мастацтва магілёўскага Палаца піянераў. Настаўнікамі ягонымі ў Беларускай акадэміі мастацтваў былі выдатныя майстры выяўленчага мастацтва В. Сухаверхаў, А. Казлоўскі, П. Крохалеў. У іх таленавіты юнак авалодаў майстэрствам малюнка, жывапісу, кампазіцыі, усёй выяўленча-вобразнай сістэмай мастацтва. Дыпломная праца мастака "Марш адзінства" была адзначана выдатнай адзнакай.

Адраду пасля заканчэння акадэміі мастак актыўна ўключаецца ў творчае жыццё, удзельнічае ў шматлікіх выставах — як у нашай рэспубліцы, так і за яе межамі. Карціны С. Федарэнкі знаходзяцца ў многіх галерэях і мастацкіх музеях, у прыватных зборах у Англіі, Галандыі, Германіі, Італіі, Іране, Швейцарыі, ЗША і многіх іншых краінах.

На мой погляд, мастак найбольш ярка выяўляе сябе ў жанры партрэта. Бліскауча напісаны мастаком Максім Багдановіч на фоне бяскрайнага мора. Мастак здолеў перадаць нязломны дух вялікага песняра, паказанага ў глыбокім роздуме над лёсам свайго народа. Партрэт выдатна скампанаваны (як, дарэчы, і іншыя творы), напісаны свежа і сакавіта.

С. Федарэнка працуе ў мастацкай манеры, якую сёння нярэдка называюць "традыцыйнай". Жывапісец прыніцовава выяўляе рэалістычнае адлюстраванне навакольнага. Некаторыя мастацтвазнаўцы часам робяць спробу супрацьпаставіць рэалізм так званай "сучаснай" манеры жывапісу, нярэдка паняццям "традыцыйнага манера" або "традыцыйны стыль" мастацтвазнаўцы надаюць на-

ват негатыўны сэнс. На мой погляд, такое супрацьпаставленне не мае ніякіх падстаў. Бо абавязковай умовай традыцыйна рэалістычнага мастацтва, што ідзе, як вядома, ад антычнасці, еўрапейскага Рэнесанса і барока, рускіх перасоўнікаў і так званай Віленскай школы жывапісу (звязанай з беларускім мастацтвам канца XVIII і першай паловы XIX стагоддзяў), з'яўляецца высокая прафесійная культура. Такая культура ўласцівая і лепшым творам С. Федарэнкі.

Аднак ён не застаўся аб'якавым да многіх пошукаў сучасных мастакоў. Пра гэта пераканаўча сведчаць яго тэматычныя карціны, у якіх шырока выкарыстоўваюцца прыёмы мантажу, кампазіцыйнага супаставлення "розначасавых" падзей і фактаў.

Трэба адзначыць дынамізм пластычнай лініі ў карцінах мастака. "Сродкамі метафарычнасці мантажу, усім вобразным ладам жывапісу я імкнуўся перадаць хваляючыя праблемы мінулага і сучаснасці, — гаворыць С. Федарэнка. — Мастак — гэта як бы нерв зямлі і таму ён не можа заставацца аб'якавым да ўсяго, што хвалюе народ, сучаснікаў, да праблем Айчыны з яе болем, трывогамі і надзеямі".

Аналізуючы палотны С. Федарэнкі, нельга не заўважыць: ягоныя партрэты вылучаюцца прастаюй кампазіцыйнай будовай, ясным і адкрытым "дыялогам" з глядачом, а ў фігурна-тэматычных кампазіцыях аўтар, на маю думку, часам празмерна ўскладнены.

У карціне "Больш пазта" вобраз Максіма Багдановіча нечакана з'яўляецца сведкай чарнобыльскай трагедыі і афганскіх падзей. Карціна ў цэлым уражвае. Як заўсёды, аўтару найбольш удаліся партрэтныя вобразы: гаротныя маці ля цынкавых трун, трагічна-задумлены Максім Багдановіч. Суровы, трывожны каларыт палатна падкрэслівае трагізм падзей. І ўсё ж глядача не пакідае ўражанне, што Максім Багдановіч "перанесены" жывапісцам у наш час, тут дадзены як бы "знарочыста". На мой погляд, агульны сэнс карціны "Больш пазта" не згубіўся б, калі б на ёй засталася згаданая маці ў роспачы, астатнія персанажы.

Вобраз Францыска Скарыны ў карціне "Контррэфармацыя" трапяткі і прывабны. Але ці не згубіўся ён тут сярод ксяндзоў, рыцараў, катаў, глядачоў сцэны экзекуцыі невядомай аголенай асобы на прырэднім плане?

Творчую работу Святаслаў Федарэнка спалучае з выкладчыцка-педагагічнай, выкладаючы малюнак, жывапіс, кампазіцыю ў Беларускай ліцэі мастацтваў. Ён падрыхтаваў нямала высокакваліфікаваных мастакоў. Сваё пяцідзсятгоддзе таленавіты жыва-

пісец сустрэў у росквіце творчых сіл і таленту, узадаванага роднай зямлёй. Імпульсы гэтага таленту ідуць ад сінечы дняпроўскіх хваляў і багатай гістарычнымі падзеямі Магілёўшчыны.

Віктар ШМАТАЎ,
доктар мастацтвазнаўства

На здымку: С. Федарэнка (злева) у майстэрні з гасцямі з Англіі; працы С. Федарэнкі "Матрос нафтааліўнога судна", "Партрэт А. Пысіна".

На сцэне будучыя медыкі

Прэм'ерамі тэатральны Мінск не здзівіш. Тым больш прэм'ерамі самадзейных творчых калектываў. Але тым, хто прыйшоў 16 снежня мінулага года на прэм'еру спектакля "Трыбунал" А. Макаёнка ў медвучэльні N 2, прыйшлося здзівіцца. Здаўленне было прыемным: напэўна, мала хто чакаў ад самадзейнікаў — прадстаўнікоў прафесіі, такой далёкай да тэатра, добрага артыстычнага ўзроўню, добрага валодання беларускай

мовай, сур'эзнага, амаль прафесійнага падыходу да імпрэзы. Ініцыятарам спектакля была выкладчыца беларускай мовы і літаратуры вучэльні Валяціна Іванаўна Барташэвіч. Стварэнне яго адбылося дзякуючы дырэктару вучэльні Аляксандру Міхайлавічу Грушы. Добра справіліся са сваймі ролямі другакурснікі, будучыя медыкі Вольга Вітус, Аляксандр Лісіца, Святлана Царкун, Кацярына Кунская, Тац-

цяна Храпко, Мая Лянцэвіч, Андрэй Рошчын, Максім Бандурка.

У вучэльні беларуская мова — на пачасным месцы. Дзейнічае літаратурнае аб'яднанне "Пачатак", выдаецца аднайменны часопіс, у якім сябры аб'яднання друкуюць свае творы. Адбываюцца сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі.

Н. К.

На ніве
ўзаемасувязяў

ВАЛЯНЦІНЕ ГАПАВАЙ — 75

Сярод тых, хто плённа працуе па асэнсаванні сувязяў беларускай літаратуры з іншымі літаратурамі, — В. Гапава. Валянціна Ігнатаўна нарадзілася 4 студзеня 1923 года ў вёсцы Малая Чэрніца цяперашняга Віцебскага раёна. Пасля заканчэння ў 1940 годзе сярэдняй школы паступіла на філалагічны факультэт Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. У гады вайны стала медыцынскай сястрой, прымала ўдзел у абароне горада на Ныве. Універсітэт скончыла ў 1946 годзе і паступіла ў аспірантуру. З 1949 па 1954 год выкладала ў гэтай вышэйшай навучальнай установе польскую літаратуру і вяла курс славянскіх літаратур. З 1954 года Валянціна Ігнатаўна звязала лёс з Мінскам, пачала працаваць старшым выкладчыкам педінстытута імя М. Горкага. З 1959 года — малодшы, з 1960-га — старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР. У Інстытуце працавала да 1986 года, калі пайшла на заслужаны адпачынак.

З першымі артыкуламі В. Гапава выступіла ў друку ў 1952 годзе. Даследуе праблемы параўнальнага славянскага літаратуразнаўства (сувязі беларускай, рускай і польскай літаратур), а таксама беларускую паэзію дваццятых гадоў. У В. Гапавай выйшлі кнігі "Эліза Ажэшка. Жыццё і творчасць" (1969), "Зменлівае і спрадвечнае. Вольны тыпалагічнага даследавання беларускай і польскай "вясковай прозы" (1975), "Пімен Панчанка" (1977), "Белорусско-русское поэтическое взаимодействие" (1981), "Перачытваючы "Спадчыну" Янкі Купалы" (1983). З'яўляецца адным з аўтараў "Гісторыі беларускай савецкай літаратуры" (т. 2, 1966), "Історыі беларускай савецкай літаратуры" (1977), падручніка для вышэйшых навучальных педагагічных устаноў "Беларуская савецкая літаратура. 1941—1980" (1983).

З 75-годдзем, шанюная Валянціна Ігнатаўна! Доўгіх год жыцця Вам і новых творчых поспехаў!

Любіла свой
край...

Вядомая беларуская паэтэса Канстанцыя Буйло з 1923 года жыла ў Маскве. Ды і нарадзілася яна ў Вільні, дзе на той час яе бацька Антон Аляксандравіч працаваў конюхам у князя Гагарына. Толькі тады, калі дзятчынцы споўнілася два гады, сям'я пераехала ў вёску Вішнева на Валожыншчыне, дзе бацька стаў арандатарам, лясным аб'ездчыкам. У 1914 г. К. Буйло скончыла кароткатэрміновыя настаўніцкія курсы ў Вільні. Настаўнічала на Лідчыне, загадвала беларускай кнігарняй у Полацку. Пасля рэвалюцыі працавала статыстыкам у Валакаланскім павятовым выканкаме рабочых і салдацкіх дэпутатаў, бухгалтарам у саўгасе "Данілкава". І ў Маскве займала пасады зусім "непазятчым" — працавала на заводзе "Аграном", была начальнікам збыту палітэхлабарсаюза, начальнікам аператыўнага аддзела, затым выконваючай абавязкі дырэктара цэнтральнай канторы ветэрынарнага забеспячэння трэста Саюзветзабпрам.

А з паэзіяй не развіталася на працягу ўсяго свайго доўгага жыцця (нарадзілася 14 студзеня 1893 года, памерла 4 студзеня 1986-га). Дэбютавала вершамі ў 1909 годзе на старонках "Нашай Нівы". Першая кніжка К. Буйло "Курганная кветка" з'явілася ў Вільні ў 1914 годзе. Яе адрэдагаваў Янка Купала (у 1989 годзе выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла факсімільны выпуск гэтага выдання). К. Буйло — аўтар кніг "Світанне", "На абноўленай зямлі", "Май", "Роднаму краю", зборнікаў для дзяцей "Юрочка", "У бялку зор", "Вясной", п'ес "Кветка папараці" і "Сягонняшнія і даўнейшыя" (апошняя была пастаўлена ў 1921 годзе). Многія вершы К. Буйло пакладзены на музыку. Асабліваю папулярнасць набыла песня "Люблю наш край", якая стала народнай. А пра яркае, цікавае і складанае жыццё Канстанцыі Антонаўны можна даведацца з кнігі Д. Чаркасавай "Люблю", што ў 1978 годзе выйшла ў "Бібліятэцы газеты "Голас Радзімы".

У 1989 годзе К. Буйло назаўсёды вярнулася на Бацькаўшчыну — урна з яе прахам была прывезена ў Вішнева і пахавана на мясцовых могілках. Імя К. Буйло прысвоена мясцовай школе, а на будынку яе ўстаноўлена мемарыяльная дошка.

ПАЭЗІЯ

Самы раз служыць малебен...

Раман
ТАРМОЛА-МІРСКІ

Доктар ёсць
як долі знак...

В. Я. РАБЕКУ

Шаноўны доктар мой Рабека,
Прызнайся, які пейзаж
Убачылі вы ў чалавеку,
Калі зажмурыліся аж...
Душа пазтава на месцы
Была? Не адвяла пагляд
Ці тут жа збегла да каленцаў,
А потым і да самых пят?
Хаця... Хто ведае жыхарства
І не пазтавай душы,
Якое трэба ёй ляркства,
Каб доўга жыць і не зрашыць.
Хай застаецца паміж намі
Таёмнасць беднага нутра
У Вамі абнаўлёнай раме.
Ну а душа — агоны кастра,
Які запалены аднойчы
І не патухне анік,
Пакуль глядзяць у неба вочы
І ёсць хірург, як долі знак.
Няхай жа не звядуць нас сцежкі
Ізноў ля белага стала,
А толькі тосты, толькі ўсмешкі
У схове цяплага жытла.

Вал бед

Пад вяду спывае мацярык.
Узыходзіць сонца над вадою
Як адзін крывава-чорны ўскрык,
Што спазніўся ўсплыць перад бядою,
Што не папярэдзіў анічым
На зямлі разумнікагаловых,
Заблудзіўся пасярод Айчын
Рознамоўных, рознакаляровых.
Як шкада, што голас мой слабы
Разбудзіць людзей тады не здолеў...
Рваць бы правады, ламаць слупы,
Бодем ратаваць ад большых боляў.
У паўпрывідным сціхотным сне
Сведка я, на жаль, бездапаможны
І на акіяніскім змрочным дне
Коціцца вал бед пераможны...

...Недзе ён вакол зямлі другой
Абаўцеца, як удаў сусветны,
І нікому не паможэ Ной —
Гэты божы ратаўнік сакрэтны...
Святары ўсё спішуць на грахі
У расходнай кнізе нашых жыццяў.
Рокат валу ўчуў мой кот глухі
І насустрэч выпускае кіпці.

Няма

Больш сіл...

У люда простага ўсё проста:
Паслаю, памыюся, паем,
Прашаццюрую да пагоста —
Вось і дасягнуты Эдэм.

Не трэба аніякіх схем
Пра генетычныя наросты,
Пра нашу рабскую каросту, —
На свеце многа лепшых тэм.

Работа... яна ёсць работа,
А не распяцце на крыжы,
Людзей не страіце толькі потам,
Рэвалюцыйныя мужы.

Каб ген гультайства не ўваскрэсіць,
Што рана лёг і позна ўстаў,
Павыў на ўлады і на месяц
І... зноўку спу сябе аддаў.

Дык адрачэмся ад фарностаў!
Дурніцы скончылі ліміт.
У люда простага ўсё проста,
Як люду голаў ні таумі.

Дзяды і нашыя бабулі
Ідуць з настроем у нябыт,
Як сённяшнія ўнукі ў гулі.
Няма больш сіл для барацьбы.

Тачы нарог, ары сваю дзятку
І помні, што, адкрыўшы і Парыж,
Прыманка славай — усяго прыманка
Для чалавека шэрага, як мыш.

Багаты мы не рэчамі, а рэчывам
І розуму, і сэрца, і душы,
Якое ў полі зроку чалавечага,
Бы ў чэрапе, у зорным у кашы.

Як сабака, шукаю ўсё больш адзіноту,
Каб чарговыя раны ў траве залізаць,
Не губляю надзею вялікую ўпотаі:
Жарабка свайго лёсу

І... была-не была...
Пад капітамі вёрсты,
А з бакоў падаюць ахвоты вятры,
Дзікі прысмак пагоні

і потны і востры
Каламуціць збалела цела ўнутры.

Жыццё — гэта чаканне смерці.
І там, дзе пекла, там, дзе рай,
Для нас заўжды адкрыты дзверцы.

Табе які? Выбірай!
І выбіраем на каленях
Ці іншых ставячы на іх...
З пракляццямі альбо з маленнем
На Бога.. Д'ябла? Перадых
Сабе на старасці дазволім,
Як раптам пойдзем на нажы...
Калі няма ні сілы волі,
Ні проста сілы болей жыць.

З гадамі высветліў я, што
Вышэйшы свет — не чалавечы,
І не аддам я з рэчкай вечар
За вечароў іх таўмных сто.

Са свечкай, з камнем у руцэ
У гэтым хітрым карагодзе
Люд божы з д'яблам шапіні водзіць...
Мне лепш між зорак на рацэ.

З цяжкай халоднасцю, бы ртуць,
Там разалюць пачуццяў хвалі...
Ізноў не лепшага пахваляць,
Не горшага зноў аблююць.

Балеснае

За хвастом каня з "Пагоні"
Адклубіўся думак пыл...
Конік больш не абароннік,
Ён з капём сасланы ў тыл.
Там, у тыле, не на віле
Моўкі лёс яго абняў.
Нават пены не абмылі
Служкі з файнага каня.
Зноў чакань ім... Год каторы
У гісторыю ўрастаць,
Так, што можа крыкам, шпораі
На пагоню не падняць.
Да славутых выху-шыяў
Прыпадзе адно паэт
Не стрыножаны... Павые...
І зляціць у белы свет.
У краіне, дзе патрэбен
Больш, чым годнасць, срэбны зван,
Самы раз служыць малебен
Пра не лепшасць нашых дзён.
За паўсюль мудрагалоўных
Чаркі з краю ў край трупіцаў.
На плячах жа адмысловых
Найчасцей тырчыць куляца.
Лепш бы сведак горкай з'явы
Затаптаў "Пагоні" бег
На барознах на крывавах...
...Белы снег як белы грэх.

Радкі

Яны прыходзяць са слязамі
Альбо са смехам сярод слёз.
Не верце, што радкі вазамі
Вывозіць з ночы творца-бос.
У час тварэння ён падлетак,
І ад збалеае душы
Сто раз ён стопча свой палетак,
Гукне сабе: "Лепш не пішы!"
І — вернецца сляпым прарокам,
Каб углядацца ў сэрцы зноў,
Бо ён падключаны да току
І родных душ... І родных слоў...

УТОДКІ

Радзіму ён збярог...

Верш, які даўно стаў хрэстаматычным:
Ніколі не ехаць
Хлапцу маладому
Да блізкага гаю,
Да роднага дому.

Над ім асыпаюцца
Слукія краскі,
Абсмалены колас
Схіліўся да каскі.

Ляжыць ён, як віцязь,
У стоптаным жыцце.
Маці спаткаеце —
Ёй не кажыце...

Назваецца гэты творы проста і стрымана — "У стоптаным жыцце". Аўтар яго Мікола Сурначоў — адзін з тых, хто, кажучы словамі М. Маёрава, пайшоў з жыцця "не долюбив, не докурив последней папирасы". Але здарылася тое на самым схіле вайны. Верш жа пісаўся ў 1941 годзе, на Заходнім фронце, калі да Перамогі было яшчэ далёка і вельмі трывожна на душы з-за няўдач, адступленняў. М. Сурначоў знаходзіўся на пярэднім краі барацьбы з фашызмам. Як пісаў А. Вялюгін, "усе яго вершы ствараліся на полі бою — у траншях над Дняпром, у бліндажах на Каўказе і Румыніі, на лясных прывалах Беларусі і Польшчы, у шпіталях глыбокага тылу".

Перад вайной, як ці не ў кожнага з яго пакалення, у М. Сурначова жыла мара аб радасным, шчаслівым жыцці. Былі, канечне, у краіне рэпрэсіі, але, насуперак усяму, верылася ў лепшае. Пасля сканчэння сельскагаспадарчага тэхнікума М. Сурначоў працаваў аграномам на роднай Рагачоўшчыне (нарадзіўся ў вёсцы Слабада), потым перайшоў у раённую газету "Камунар", а затым на працягу двух гадоў вучыўся на літаратурным факультэце Гомельскага педагагічнага інстытута, з якога ў 1939 годзе перавёўся ў Мінскі педінстытут імя М. Горкага. Вучобу спалучаў з працай у рэдакцыях газет "Звязда" і "Чырвоная змена". У 1941 быў прызваны ў армію.

Друкавацца М. Сурначоў пачаў яшчэ ў 1933 годзе ў рагачоўскай раёнцы. Выдаць сваю першую кніжку не паспеў. А ў час ваенных будняў заставалася толькі марыць пра яе, хоць з прам і не развітаўся. Жыў, як і іншыя — ад бою да бою. З той хіба розніцай, што адказваў і за жыццё салдат, якімі камандаваў. Старшы лейтэнант М. Сурначоў паказваў і асабісты баявы прыклад. Некалькі разоў цяжка паранены, ён не пакідаў армейскі строй. І з наступаючымі часамі ўсё набліжаўся і набліжаўся да фашысцкага логва. А пасля...

Трагічная вестка аб гібелі М. Сурначова прыйшла на Беларусь акурат у дзень Перамо-

гі. Аднапалчане пісалі: "Да Берліна заставаліся лічаныя кіламетры. У жорсткім баі Міколу параніла ў руку. Раненне было цяжкім, але наш адважны камандзір адмовіўся ехаць у шпіталь і прадаўжаў вясці бой. І вось у ноч з 19 на 20 красавіка мы непрыкметна паглыбіліся далёка ў тыл і напалі на адступаючую калону нямецкіх войск. Завязаўся жорсткі бой, які перайшоў у рукапашную. Перамога была за намі. Толькі не было ўжо Міколы. Нямецкі фаўстатрон трапіў у яго. Смерць прыйшла імгненна. Міколу пахавалі ў брацкай магіле за 8 кіламетраў ад Берліна..."

Першая кніжка М. Сурначова "На сурмах баравых" выйшла толькі ў 1946 годзе. Пасля з'явілася "Барвовая зара" (1959). Былі і публікацыі ў калектыўных зборніках, у тым ліку і ў "Крывёю сэрца", якому ў 1967 годзе было накіравана адкрыць серыю "Бібліятэка беларускай паэзіі" і дзе творы М. Сурначова прадстаўлены поруч з іншымі беларускімі паэтамі, што не вярнуліся з той вайны. Найбольш поўна творчая спадчына М. Сурначова прадстаўлена ў кнізе "Апошні спеў" (1986). У гэтым зборніку змешчаны таксама ўспаміны пра яго і лісты з фронту.

Напрыканцы мінулага года М. Сурначова споўнілася 60 гадоў...

САД ПАМ'ЯЦІ

Што таке талант? Талант — гэта загадкавы Сад, увайшоўшы ў які, сам расцвітаеш, як сад! Талант — гэта бязмежны акіяналюб, выкупаўшыся аднойчы ў якім, адчуеш і сам бязмежную любоў да свету, да зямлі, на якой нарадзіўся, вырас.

...Даўно збіраюся напісаць пра Віктара Казько, дзіўнага, непаўторнага, таленавітага Творца, акрыленага самім Богам, мабыць. Даўно збіраюся перачытаць усё, што выйшла з-пад яго пяра, што даўно перапаўнае душу, ды ўсё з-за нейкай мітусні-прозы адкладаецца на пасля... Не хачу, не магу параўноўваць яго ні з кім, ён — не такі, як усе. Не падобны ні на таго, ні на другога, ні на трэцяга. Ён — Віктар КАЗЬКО! Не ўвабраеце ні ў якія модныя псеўданімы Імя, Асоба, Чалавек, Талант! Уся

Ах, Мірон Апанасавіч! Каб вы ўзняліся раптам сёння з зямелькі — я стала б перад вамі на калені і памалілася б, як перад святым. Якое сапраўды вялікае сэрца білася ў вашых грудзях! Колькі дзяцей вы ўратавалі ў часы ліхалецця, галечы, колькі ўздавалі іх сумленнымі, высокадухоўнымі людзьмі! Яны — вашы прыёмныя дзеці — па ўсім ранейшым Савецкім Саюзе... І сярод іх — самыя любімыя: Віктар Казько, ваша пераствораная, абноўленая свежым ветрам жыцця душа, у якой не памыліліся вы калісьці!

Чуецца, як шуміць над вашай магілаю сад? Не, ён не ўчарнеў, не высах з гадамі, не засыпаўся попелам радыцыі. Чуецца, як набрыняюць сакавіцікам цяплом пупышкі, як прыпадаюць да іх цікаўныя сінічкі ды верабейкі? Вось яно — неабдымнае красавіцкае, а затым маёвае неба! Якія фарбы, якая шырыня сінечы, якія абноўленачыстыя, як выпаласканыя, вымытыя ліўнямі

што дужа многа страцілі мы, штатныя супрацоўнікі газеты, з вашай смерцю: страцілі жывы голас вільчанскага краю, апэратыўны голас, які паведамляў нам аб усіх яго навінах заўсёды сцісла і ясна...

О, тыя словы! Як мне хочацца іх сцерці з памяці і — заплакаць там, над вашай магілаю! Так, як сёння пад вашай яблынькай плачу... Вунь жа, вунь жа, воддаль ад мяне, ад маёй "прамовы" — стаіць збыллы Віктар Казько, разгублены Віктар Казько... Вунь яго жонка — таксама паніклая, разгубленая... О, не шумі так, яблынька, нада мною, даруй мне, калі ласка, тую лёгкую прамову! Я чую цяпер, чую і бачу — хто ёсць хто... І — дзе я, і чаму іменна тут...

АКТРЫСА

Яна стаяла, задуманная і адзінокая, ля самай Свіслачы павярнуўшыся да яе спіной. Яна сачыла за сабакам, за пушыстым

Марыя ПАНКОВА

Тры постаці

яго проза — глыбока псіхалагічная, лірычна-драматычная, яе чакаеш, яе хочацца перачытаваць і, вядома ж, светла хочацца пагаварыць-пазнаёміцца з ім самім!

О, як разварушыў мае думкі пра Віктара Казько прагледзе тэлевізійнага фільма, зробленага па яго ж, мабыць, сцэнарыі (уключыла тэлевізар не на самым пачатку фільма). О, гэты "Сад" Віктара Казько! Прабачце мне, шануюныя стваральнікі чудаўнага лірычнага фільма, ад рэжысёра да апэратара, да акцёраў! Усім вам вялікі дзякуй, але самая вялікая ўдзячнасць — яму, аўтару "Саду"! Бо каб не яго радкі — не было б гэтае радасці адкрыцця людзей, сапраўдных людзей нашай зямлі, не было б і тугі па іх сёння... І маёй, мабыць, — асабліва, бо і я, і я ж — спрычынена, правільней, маю нейкае дачыненне да "Саду" Віктара Казько. Хай сабе яно й ледзь-ледзь, недзе ў глыбінях душы святлеецца, але ж яно ёсць, ёсць і гарыць, нібы таямніца-свечачка, у самым сэрцы і час ад часу кліча, заве да сябе...

І раптоўная роспач, і жаль-шкадаванне абрынуліся раптам на душу. Гэта ж я магла б пахадзіць некалі па тым Садзе Віктара Казько, магла б пасядзець і пад ягонай яблынькай, і пад яблынькай высакароднай настаўніцы Вольгі разам з Міронам Апанасавічам Сарокам, з тым дзядзькам Міронам, якога шанавалі, любілі пісьменнік усё сваё жыццё, памяці якога — і гэты светлы фільм. Той сад — сад найперш яго, высакароднага чалавека і настаўніка Мірона Апанасавіча Сарока з вёскі Вільча Жыткавіцкага раёна (памяць не магла здрадзіць мне ні ў назве вёскі, ні ў імені героя Віктара Казько!). Бо нейкім таямнічым променем свайго жыцця закрэпаў мяне Мірон Апанасавіч Сарока, захапіў у душу, будзячы, часам, маю памяць, і хочацца ляцець птушкаю ў тую Вільчу, пакружыць над яго магілаю...

Так, я была знаёма з Міронам Апанасавічам. У 70-х гадах я працавала ў Жыткавіцкай раённай газеце. І вось сярод сваіх аўтараў аднойчы заўважыла Мірона Апанасавіча Сарока, а не заўважыць яго проста было немагчыма: ён прыслаў мне аднойчы цёплы ліст, прыемнасць якога чую душой і па сёння (чамусьці ён прарочыў мне лёс пісьменніцы, вітаў мяне шчыра і светла, жадаючы шчаслівай дарогі ў літаратуру). Тады я нічога не ведала пра яго самога, не ведала, якой радаснай павяззею злучаны ён на век з нашым таленавітым празаікам Віктарам Казько. А паколькі чалавек гэты быў задужа сціплым, не набіваўся, не навязваўся сам ні на якія сустрэчы, не ўзнікаў часта перад вачыма (помню толькі адну сустрэчу ў рэдакцыі, самую звычайную — забег, каб аддаць свой сціплы допіс у газету), то мы й перакінуліся з ім усяго некалькімі словамі, і я, помню, паабяцала яму заскочыць да яго ў вёску, але... Але закруціла-завірыла жыццё, і тыя адкрытыя мной ужо дарогі, якія вабілі мяне, не адпусцілі. І не падумалася нават, што я абкрадаю сябе на цэлы сад, які пасадзіў, выпаставаў сваімі рукамі гэты чалавек, абкрадаю на шчымлівую песню, на светлае сэрца, на праніклівую душу, на мноства людзей, узгадаваных гэтым сэрцам, гэтай душой!

аблок! Я закідваю рукі ўгору, разлягаюся на самым пухкім з іх — і плыву, плыву ў вечнае вашае лета! Мне хочацца пахадзіць па тым загадкавым, Боскім Садзе, дзе толькі Дабрыня, Свято, Пяшчота і Музыка! А не ўдасца пахадзіць — то палятаць: птушкаю, аблачынкаю, прырэнкаю? Дакрануцца да вас то крылом, то песняю, якую вы калісь пачулі ўва мне. Падзякаваць вам — о не, не словамі — боскімі гукамі, якія нараджаюцца толькі ў выпактаванай душы. Ах, як расунулася неба, якую дарогу да вас высцеліла мне сонца! Расступіліся беласнежныя, выпеставаныя сонцам аблокі, якія на лузе ўспыхнулі краскі! О, як заззялі яны ў маіх вачах! Нешта знаёмае з маленства праступіла ў іх і, разам з тым, загадкавае, таямніча-незнаёмае. Няўжо я й сапраўды сягнула ў нязнаныя дасюль нябёсы? Дзе вы, Мірон Апанасавіч, абгукніцеся-я! Жаль, што я не прывеціла вас калісьці так, як вы таго заслужылі, што зацягнула мае вочы палёнкай горкага туману. Я думала: будзе яшчэ час пагаварыць з вамі, напісаць пра вас, усё ў Тураў ляцела, усё пра тураўлян спявала. Ах, Мірон Апанасавіч, ну чаму ж вы не казалі мне пра лёс свой, пра Сад свой тады? Чаму, чаму я так позна пра яго ўведала?

І раптам — ашаламляльная здагадка паласнула па сэрцы: гэты Сад — Сад Віктара Казько!.. Ты яго ніколі не зразумееш, не адчуеш так, як чуе, разумее ён, прыёмны сын Мірона Апанасавіча! І не крыўдуй тут, і не шукай таго, што знайсці немагчыма...

Зашчымеў сэрца. Так заўсёды шчыміць яго па недасяжна-далёкім, тваім — не тваім... Так заўсёды гукае яно роднае, блізкае сабе — то яблыньку ў садзе, то вярбіну над ракою, то адзінокую хаціну, згубленую ў глыбіні неспазнаных яшчэ людзей жыцця. Так вяртаецца боль — па страчаным, але не забытым, вечна жывым у душы. Так вяртаецца слова, якое аднойчы знямае ў грудзях. Так вяртаецца і жалоба...

Колькі часу прайшло-праляцела з таго дня, калі і я назаўсёды развіталася з вамі, кінуўшы жменьку зямлі на вашу труну, Мірон Апанасавіч! Колькі чаго змянілася ў нашым жыцці! І не ў лепшы бок. Нават калі-нікалі цяпер думаю: гэта добра, што вы не дажылі да жажлівага землятрусу, добра, што вы не бачыце, што сталася з людзьмі, на якія лагеры падзяліліся мы. Для вас, былога воіна-франтавіка, гэта сталася б невыносна драмай. Вам, з вашай лірычна-ціхай душой, ці магчыма было б перажыць, пагадзіцца з нечым? Думаю, цяжка б маўчалі, прысеўшы пад адной з яблынь вашага вялікага саду...

Але — пад той яблынькаю я адна сёння. Апусцілася проста з пухкага воблака, проста з неба! Ці бачыце мяне, Мірон Апанасавіч? У высках — не дагукалася вас, можа б, тут абгукнуліся мне? О, што ты, аб чым ты, яблынька, мая — не мая?.. Гэта яна, здаецца, вяртае мяне ў той жалобны, пахавальны дзень, калі я гаварыла нейкую прамову над вамі. Як цвіла на мне, нібы луг, светлая льяная спаднічка-вышыванка! І я нібыта зрывала з яе краскі і кідала вам пад голаў, пад рукі, пад ногі... Я чула свой голас і — не пазнавала сябе. Ад імя рэдакцыі — гаварыла і гаварыла пра тое,

пудлікам, які не адбываўся ад яе далёка, а быў тут, побач. Яна ж усё роўна сачыла за ім, як сочаць маці за малымі дзецьмі.

Я была пablзу яе з дачушкай. Даша гуляла ля яе сабакі, заварожана назірала за ім. А я — за ёю, Актрысай, якую ведаюць, пазнаюць у твар усе, хто хоць аднойчы пабываў у тэатры або паглядзеў фільм з яе удзелам.

Галіна Макарава! Яна нібы прыйшла да нас з самае старажытнае вёскі, дзе кожны дзед, кожная бабуля — самабытны талент! Толькі народ, у маім разуменні, мог нарадзіць такую Актрысу! Толькі ён мог надзяліць яе такой адметнасцю талента! Колькі роляў ёю сыграны, пражыты на сцэне іменна такімі самабытнымі бабулямі-жанчынамі! І якой мовай! Не, яна не іграла, яна жыла на сцэне натуральным, зразумелым ёй, мне здаецца, з самага маленства, жыццём! Кожны зрух яе цела, яе душы быў натуральным, ненадманым, калі яна пражывала жыццё простых людзей. А якая, яшчэ раз падкрэсліваю з захапленнем, яе мова! Так гаварыла мая маці, так гаварыў мой бацька, усе, каго я ведала, чула з маленства ў роднай вёсцы. Не, гэткаму вымаўленню не вывучыш у горадзе! Я, напрыклад, чуйна рэагую, як прамаўляюць артысты. Нават самыя слышныя, самыя таленавітыя спатыкаюцца, бывае, на нечым у сваёй гамане са сцэны...

Галіна Макарава!.. Я бачыла яе перад смерцю (у хуткім часе яна сапраўды памерла). Стомлены, спярэшчаны ўжо маршчынамі твар, на якім — сляды, мабыць, бяссоннай начы і глыбокага одуму, развагі над жыццём Яна была з ёй асабіста знаёма і нічагусенькі не ведала пра яе лёс. Але як не пазнаць яе, як не пакланіцца яе таленту? І — сама таго не разумеючы нават, як тое сталася, я — сапраўды пакланілася ёй, а следам за мной, капіруючы маму, — і мая Дашутка. І — твар яе ажыў, засвяціўся, яна злёгка ўсміхнулася і — таксама лёгка пакланілася!

...Мінуў час. Леты, зімы, восені, вёсны, дажджы і грамы, градабоі і завеі пранесліся нада мной, над маім дзіцем і той ракою, ля якой мы стрэлілі з ёю, вядомай, любімай усімі Актрысай. Але (вось дзіва) стрэча тая не забываецца. Кожны раз, калі я іду па парку Горкага, калі падыходжу да Свіслачы, я няўменна бачу там, на тым жа самым месцы, Галіну Макараву! Светла, трохі зажурана ўсімхаецца яна мне, злёгка ківае галавой, вітаючыся са мной... Правяду рукой па вачах, нібыта здымаючы з іх туман сваёй адзіноты, а на далонь, як раса, скоціцца сляза. Памахаю тады ці чайцы над сабой, ці чародцы журавоў у небе, ці, калі зіма, сняжынку злаўлю, хукну на яе...

Галіна Макарава... О, як бы я хацела сустрэцца з ёю там, у завоблачных высках, калі праб'е і мой час адыходу з зямлі! Як зазьюны агеньчык у душы — той паклон яе мне...

СВЕТЛАЕ ІМЯ

Дзіўна: праз 20 гадоў, толькі праз 20 гадоў узнікла гэтае светлае жаданне — успомніць ягоную душу ўслых. Хоць часта я ўзгадвала пра яе, але вось такога неадольнага жадання — напісаць — не было. Мы ж не былі асабіста знаёмымі, я ніколі

не бачыла яго, нідзе з ім не сустракалася, і тая ягоная кніжка, якую купіла некалі ў краме (здаецца, "Людзі-суседзі"), згубілася недзе. Але як, якім чынам ацалела ягонае пасланне да мяне? Я й не берагла яго, як берагуць асабліва дарагое, асабістае, не захоўвала, а яго — захавалася!

Уздрыгнула нават: няўжо паштоўка Васіля Праскурава да мяне? Так, Ганцавічы, вул. Камуністычная... І подпіс — прыгожарослісны: Васіль Праскураў.

І ўскалыхнулася памяць... Хіба ж можна забыць час, калі стаяла на роскрыжы дарог, выбіраючы сабе пуцявіну? І туды хацелася пайсці, і туды... Але было так важна для мяне, каб побач былі духоўна блізкія людзі! І я выбрала: Ганцавічы! Калі ісці — то куды! Калі бегчы — то туды! І ляцець, ехаць — туды! Там жа быў і таленавіты паэт Віктар Гардзеі! І я напісала Васілю Праскураву, што хацела б пераехаць пад яго ахоўнае крыло, што надакучыла мне побач з вечнай шэранню, што хочацца разумення, адкрытасці ва ўсім, добра і цяпла, каб спявала душа, каб тужыла сэрца, губляючы! А то вось — не затужыць, хоць і збіраецца ў вырай, наадварот, парадуюцца, што адлятае, што стомлена прысядае недзе ля журавоў у небе і будзе плакаць-плакаць, сваё на зямлі гукаючы...

Помніцца, як, паслаўшы той ліст, на наступны дзень жажнулася: Б-б-ожа, што падумае Васіль Праскураў пра мяне? Мусіць, толькі адно: дурніца нейкая... І я тут жа паслала другі ліст, больш сухі, больш спайкойна-разумны — такі, якія пішуць, бадай што, усе нармальныя цярыозныя людзі.

Вось тады і прыйшоў адказ Васіля Праскурава:

"Дарагая Марыя! Даруйце, калі ласка, што я затрымаўся з адказам на Вашы лісты. Быў вельмі і вельмі заняты. Давялося многа ездзіць, сустракацца з родзічамі і проста з неабходнымі людзьмі. Але гэта не апраўдвае мяне, таму — даруйце.

Цяпер наконц Вашай просьбы. У гэты час месца вакантнага ў нас няма. Яно можа быць пазней, і я згодзен узяць вас да сябе ў рэдакцыю. Чаму? Сам не ведаю чаму. Падабаюцца мне такія шчырыя людзі, як вы. Нічога лішняга Вы не напісалі мне, так што няма чаго залішне турбавацца. Чытаўшы Вашы вершы ў "ЛіМе", але гэта было даўнавата, нават забыўся ўжо, адкуль Вы, дзе вучыліся. Ды і гэта, зрэшты, не галоўнае. Самае галоўнае — Вы хочаце пісаць. І я зычу Вам у гэтым поспеху. Калі змагу, рады буду дапамагчы. Віншую Вас са святам! Усяго Вам добрага! З павагай Васіль Праскураў."

Перачытала і — зашчымеў сэрца, зажалкавала: а яго ж самога Васіля Праскурава, ужо няма на свеце, і некаму паслаць ужо ў Ганцавічы ліст, хай сабе й позна. А гэтак хацелася б паслаць! Я ж больш не напісала яму, больш не прасілася да яго ў газету, знайшліся іншыя дарогі, іншыя песні. То чаму ж так забалела ўва мне тая неажыццёўленая дарога, чаму так захацелася прайсці па ёй і, як у той даўні маладосці час, даверыць мары свае Васілю Праскураву: "Я пісаць хачу, хачу пісаць, хачу многа бачыць і чуць, і раскажыць, і радавацца так, як ніхто на свеце да мяне, і адпачываць у стоме, пасля гулкі дарог, з блізкімі па душы людзьмі?"

О максімалісцкая маладосць! Але ж, мусібыць, толькі ў маладосці і цягнуцца так адкрыта да родных табе людзей, і гукаеш іх гэтак шчыра, і спадзяешся на іх гэтак, вядома, толькі ў маладосці! О, я б хацела вярнуцца ў той час! Я б павярнула, абавязкова павярнула яшчэ раз тады сваё сэрца на Ганцавічы, каб паглядзець, паслухаць той легендарна-плавучы край, які наталіў і душу таленавітага паэта і празаіка Віктара Гардзея, і столькі даў яму, нашаму вядомаму нарысісту Васілю Праскураву! А маё вось сэрца не піло з тае зайздроснай крыніцы! І так захацелася птушкаю пераляцець у той старажытны край! І вялізная, як неба, гаркота абвалілася на мяне: хацела павітацца з Васілём Праскуравым, хацела ўслых выгукнуць яго імя, ды... імя па бацьку забылася! І шкадаванне, і горны агарнулі душу. І прыйшло горкае разуменне: ці не так і ўсе мы: пакуль жывём, пакуль бачым-чуем, помнім? Штосьці я не чула пра яго, патрыёта роднага краю, ні па радыё, ні ў газетах хоць бы колькі слоўцаў-радкоў... Няўжо мы так аглушэлі сёння, што сваіх жа, родных па духу, забываем?!

Васіль Праскураў... Светлае імя ў нашай журналістыцы. З'явіўся. Асоба. Цэлы свет адкрыцця жыцця і людзей у ім! Дзякуй табе, жыццё, што падарыла мне такога чалавека, калі стаяла я, маладая і натхнёная, на роскрыжы ўсіх дарог! Дзякуй Вам, Чалавек, што вы былі Чалавекам!

Жывапісныя рапсодыі Мікалая Таранды

Шчырыя словы ўдзячнасці сваім педагогам гучалі з вуснаў аршанскага мастака Мікалая Таранды на адкрыцці яго персанальных выстаў у Віцебску і Мінску. Сталы майстар успамінаў аб сваім настаўніку па жывапісе, а пазней сябру Алегу Арлове, апавядаў аб яго неардынарнай асобе, якой у невялікай ступені абавязаны сваім станаўленнем як жывапісец.

М. Таранда нарадзіўся ў вёсцы Вялікае Падлесце, што на Берасцейшчыне. З дзяцінства захапляўся маляваннем. У 1965 годзе стаў студэнтам мастацка-графічнага факультэта Віцебскага педінстытута. Школай майстэрства стала вучоба ў таленавітых жывапісцаў, выдатных каларыстаў Фелікса Гумена і Алега Арлова. Пасляхова абарона дыпломнай работы па жывапісе і добрыя словы ў адрас маладога мастака, што прагучалі з вуснаў старшыні дзяржаўнай экзаменацыйнай камісіі Пятра Крахалёва, асабліва натхнілі М. Таранду. Імкненне да самарэалізацыі ў творчасці стала сэнсам існавання мастака.

Але было яшчэ і рэальнае жыццё, са сваімі будзённымі праблемамі, у якім творчасць даводзілася спалучаць з неабходнасцю зарабляць на жыццё. М. Таранда прайшоў шлях ад мастака-інжынера да начальніка праектна-канструктарскага бюро буйнога радыётэхнічнага прадпрыемства пад Оршай. Ад напружанай работы душа мастака адпачывала ў студыі выяўленчага мастацтва пры мясцовым Палацы культуры, дзе Мікалай вучыў маляваць дзяцей.

Творы, прадстаўленыя М. Тарандам на мінулагадні персанальнай выставе, красамоўна сведчаць аб творчых дасягненнях мастака. Экспрэсіўная манера жывапісу, выкарыстанне ўсёй багатай палітры фарбаў надаюць яго работам эмацыянальна выразны характар. У экспазіцыі пераважаюць пейзажы і нацюрморты. У вялікай колькасці прадстаўлены краявіды беларускага Паазер'я ("Кветкі Беларусі" (1996), "Свет зямлі маёй" (1996), "Аршаншчына" (1991), "Родныя мясціны" (1997), "Зямля Караткевіча" (1993). Мастак накладвае фарбу дынамічнымі шырокімі мазкамі; жывапісна абагульняючы канкрэтныя формы. Асаблівай завяршанасцю і жывапіснай і кампазіцыйнай цэласнасцю вылучаюцца пейзажы "Лета" (1991), "Вуліца Корбана" (1994). Вандроўкі па гістарычных мясцінах Расіі і Балтыкі знайшлі адлюстраванне ў нізках алейных і гуашавых кампазіцый "Сенежскае возера" (1979), "Вільня" (1976), "Крым" (1989). Цікавыя пошукі намеціліся ў дэкаратыўных па сваёй стылістыцы пейзажах апошніх гадоў. Яшчэ адну галіну захапленняў М. Таранды адлюстроўвае графічны раздзел выставы, у які ўвайшлі творы, выкананыя ў тэхніцы афорту, акватынты.

Апантанасць, з якой жыве і творыць Мікалай Таранда, заслугоўвае павагі і падтрымкі.

Міхась ЦЫБУЛЬСкі

Сябраваў з Купалам і Дубоўкам

6 студзеня споўнілася 100 гадоў з дня нараджэння украінскага паэта Уладзіміра Сасюры (памёр 8 студзеня 1965 года). Уладзімір Мікалаевіч належаў да тых, хто падтрымліваў цесныя сувязі з Беларуссю. Асобныя з яго твораў прысвечаны нашай зямлі, сярод іх — вершы "Беларуская грамада", "Беларускім дзецям", "Вечер Беларусі вее", "У Мінску мы". У Сасюра з'яўляўся адным з рэдактараў анталогіі "Беларуская савецкая паэзія", што выйшла ў Кіеве ў 1948 годзе. Сябраваў з Янкам Купалам, Уладзімірам Дубоўкам і іншымі беларускімі пісьменнікамі. Пераклаў на ўкраінскую мову творы Я. Купалы, Я. Коласа, В. Таўлая, А. Александровіча, М. Танка і іншых. Яго творы перакладаў М. Танк, Я. Сямяжон, М. Луканін, У. Дубоўка, А. Вялюгін і іншыя нашы паэты.

ВАНДРОўКІ

Мастак Андрэй Радзіёнаў, які нарадзіўся ў Асіповічах, а вучыўся, жыве і працуе ў Мінску, трэці раз ладзілася тут ягоная персанальная выстаўка. Двухтыднёвая вандроўка па прыгожай краіне, спатканне з казачным Зальцбургам — горадам Вольфганга Амадэя Моцарта, падарожны ўражанні, зафіксаваныя ў фотаздымках, і ўрэшце, размова ў аддзеле музыкі "ЛІМА"... У выніку з-пад пяра натхнёнага мастака з'явіліся вось гэтыя назіральна-асацыятыўныя нататкі, якія мы прапануем увазе тонкіх і ўдумлівых чытачоў.

ЧАРАДЗЕЙНАЯ ФЛЕЙТА

У войску са мной была блок-флейта. Па начах пры мажлівасці я вучыўся на ёй граць. І гэтыя хвіліны былі самымі прыемнымі ўспамінамі з вайсковага жыцця. Разам з лістамі я атрымліваў і ноты, якія потым з вялікімі цяжкасцямі пераводзіў у гукі. Нарэшце я атрымаў і Моцарта. Сядзець даводзілася амаль

Пасля чаго я ўжо не сумняваўся, што Дрэва слімакоў Клімта — карта дарог Верхняй Аўстрыі. Самі ж верхнеаўстрыйскія слімакі жывуць паблізу вясковых хат, як крымскія — каля мора. І пасля дожджыку яны, звычайна вандруючы па сцэжках, мажліва, таксама шукаюць у Аўстрыі мора.

Нездарма ж нашы продкі-славяне яшчэ з даўніх часоў называлі Аўстрыю — Ракушам.

Адшукаць Моцарта ў хмарках...

ЗАЛЬЦБУРГ

над кожнай нотай, але радаць, што з іх вымалёўваюцца знаёмыя мелодыі, была чарадзейнай! Я пачынаў з арыі Керубіна, потым была "Саракавая", а пасля "Начной серенады" я ўжо быў самым шчаслівым вайскоўцам. Гэта быў мой лепшы здабытак і адзінае, чаму я навучыўся ў войску за паўтара гады.

Свой першы паслявайсковы партрэт я, канечне, прысвяціў аўтару "Чарадзейнай флейты", якая ратавала мяне ад вайсковай нудзілаўкі. Але я ніколі не думаю, што майму Моцарту даваўся пабываць на сваёй Радзіме ў Аўстрыі.

Гэта была невялічкая вёска Унзэрфрэй (Ніжняя Аўстрыя), побач з якой на гары ўзвышаўся шыкоўны замак (XIII ст.). Яго гаспадарамі некалі былі Фюрстанбергі, адны з самых багатых і вядомых князёў Аўстрыі. Замак і цяпер належыць апошняму сваяку Фюрстанбергаў, які жыве ў Амерыцы. Ён дазволіў зрабіць у замку музей: Калекцыя Фюрстанбергаў унікальная. Гісторыя, быт, Кніга Нібелунгаў, Лукас Кранах, Гальбейн і, канечне, ноты ды лісты Моцарта з легендай пра-тое, як аднойчы ён прасіўся на працу ў замак, а яму адмовілі.

Выставу рыхтавалі тыдзень. І за гэты тэрмін маім карцінам пашэнціла. Яны наблілі яшчэ аднаго сааўтара. З гэтай нагоды перад адкрыццём я з вялікім задавальненнем зрабіў карэктыву ў подпісах на палотнах. Атрымалася досыць па-мастацку, асабліва ў перакладзе з нямецкай, нават знакава — "Млын на коле".

Манфрэд Міюлер дапамагаў тэхнічна, але ўжо на другі дзень у ім прагнуўся мастак. Карціны былі без рамак, і нам на месцы даводзілася прыдумваць "рамы", аздабляючы прастору вакол. Кайф неверагодны! Мы выкарыстоўвалі тканіны, чараціны, люстэркі, ракушкі ды іншыя аўстрыйскія рэчы. Я быў шчаслівы з таго, што карціны ўчававідкі набывалі новае гучанне. Для "Моцарта" мы выбіралі тканіну ў крамах прыгожага мястэчка Ветра. Вынік быў нечаканы. Малюнак тканіны нагадваў трубы аргана, з якіх выляталі каляровыя шарыкі-ноткі. Задаволеныя, мы кубістычна спалучылі тканіну з радном. Трубы аргана нібыта прадоўжылі белыя клавесіны, а каляровыя ноткі напоўнілі залу музычнай. Назоў мы пакінулі Шніткаускі: "Моцарт", што па-беларуску атрымалася яшчэ мацней.

РАКУШ

Некалі ў дзяцінстве я лічыў, што ў Аўстрыі ядуць менавіта аўстрыцы. Але рэчаіснасць аказалася больш праявілі. Нацыянальная ежа на радзіме Моцарта — венскі шніцэль.

Вядома таксама, што там, у краіне азёраў, ваду з якіх можна піць, смакуючы, — няма мора. Але — дзіўнае рэч. Мяне ўсё ж не пакідала адчуванне яго прысутнасці. І калі мы, як "аквалангісты", спускаліся пад зямлю ў горад саляных шахтаў, дзе, зачараваныя, плылі на пароме і дзе здавалася, што цуд блізка і мы вось-вось выйдзем у адкрытае мора. І калі я глядзеў на Зальцбург зверху, а ён нагадваў блакітную бухту.

Яшчэ да сустрэчы з Аўстрыяй геніяльны твор Густава Клімта, пано "Lebensbaum" ("Дрэва жыцця"), было для мяне загадкай. Я разглядаў фантастычнае дрэва — бясконы акіян, хвалі-галінікі якога пераходзілі ў абрысы слімакоў, і разважаў пра яго паходжанне. Мне здавалася, што ў дрэва ёсць сапраўдная таямніца.

Цяпер, калі мы ехалі па вузкіх дарогах Верхняй Аўстрыі, я зноў згадаў славутага аўстрыйскага мастака. Наша машына на хуткасці вырабляла неверагодныя баракальныя зігзагі, і здавалася, што мы сапраўды імчымся па фрагменце клімтаўскай карціны.

Пасля вялікай і бліскачай Вены Зальцбург выглядае больш камерным і ўтульным. Гэта горад аднаго кампазітара. Моцарта тут можна сустрэць паўсюль, пачынаючы ад фестывалю, музеяў, канцэртных пляцовак і заканчваючы фірменнымі цукеркамі, падобнымі да маленькіх навагодніх шарыкаў з выявай вялікага кампазітара. Я іх называю моцартціпанчыкамі. З іх добра было б рабіць гузікі для тэатральнага касцюма на моцартаўскі фестываль, альбо вешаць на елку.

Дарэчы, само свята музыкі Моцарта, так званы "Моцарт-Фэст", у Зальцбурзе пачалі праводзіць яшчэ ў XIX стагоддзі. Новы год у горадзе пачынаецца з Тыдня Моцарта, пасля якога настае Калядны фестываль Герберта фон Караяна. Ідэя ж Зальцбургскага летняга фестывалю належала вялікаму рэжысёру Максу Райнхарду ды Хуга фон Гофмансталу, аўтару вядомай п'есы "Ейдэрман", якая штогод ставіцца на Саборным пляцы ў час Фестывалю.

Згодна задуме, яшчэ з 1920 года Архіепіскапскія стайні перабудоўваліся ў комплекс фестывальных залаў. І сёння ў час фестывалю ўвесь горад ператвараецца ў святочную тэатральную кулісу, дзе амаль кожная вуліца гучыць мелодыямі Моцарта.

Самая ж вядомая вуліца Зальцбурга — Гетрайдгасэс. Гэта самая цікавая і дарагая

цартам. І таму, калі ў вас ёсць неабходнасць удакладніць Моцартаў маршрут, то лепш запытацца ў японца. Ён з горадасцю адкрые свой нататнік і прадэманструе вам: Гетрайдгасэс, другі дом на Макартплац, Моцартэум (музычная акадэмія) з хаткай "Чарадзейнай флейты", пляц, бібліятэка і г. д.

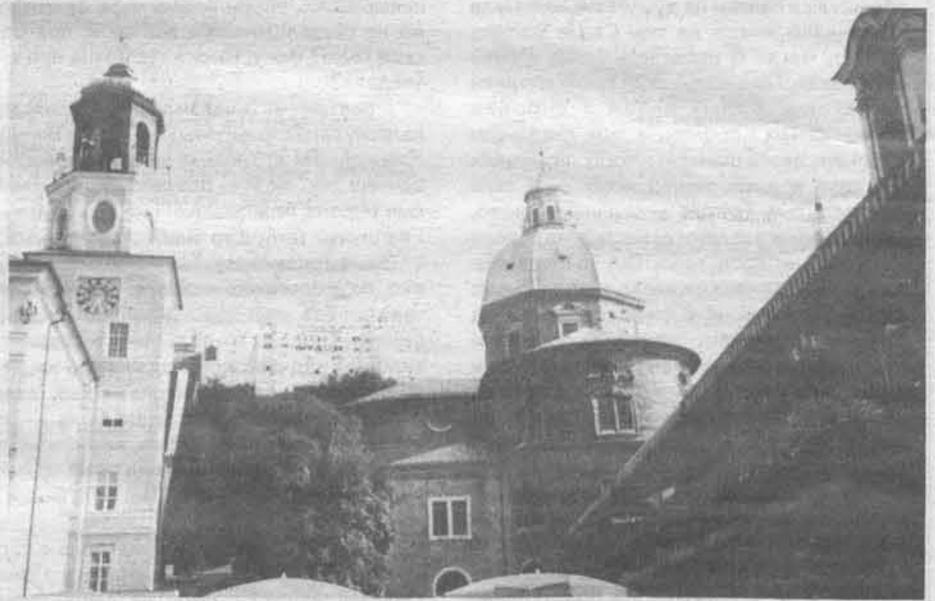
Мне ж больш спадабаўся Зальцбург як горад кантрастаў. Як казаў Малевіч: "Кантрасты вычарпаны, — карціна гатова". І ў гэтым сэнсе мне вельмі пашэнціла. Я быў у горадзе толькі два дні, але па кампазіцыі візіт атрымаўся досыць таленавіты.

Бо ў першы дзень мы спуścцілі глыбока ў саляныя шахты, туды, адкуль і пачынаўся Salzburg — саляны горад. А на другі дзень падняліся да самай высокай і старой крэпасці, каб убачыць горад зверху.

Глыбока пад зямлёй я прыгадаў наш

"Франя" намалюваны ў Мінску, тэмперай, за 10 гадоў да вандроўкі ягонага аўтара на радзіму Моцарта.

Куточак Зальцбурга.

міля горада. Ісці па ёй можна толькі пехам, але ідучы, ты адчуваеш, як актыўна працуюць мышцы шыі і паступова адкручваецца галава. Бо ты быццам ідзеш па вузкай расшчыліне высокай і бясконай дэкарацыі, з якой на цябе няспынна сыплюцца чароўны дожджык Андэрсена з усялякіх шылдачкаў, зорачкаў, літарыкаў ды чаравічкаў. Я ўжо не кажу пра вітрыны, дзе, здаецца, як на далоні, выстаўлена ўсё багацце свету. І праз некаторы час ты ўжо не заўважаеш, што стаіш побач з домам, дзе нарадзіўся Моцарт.

Нягледзячы на штотдзённы натоўп паклоннікаў, таўстыя барочныя сцены ўсё ж захоўваюць веліч і спакой моцартаўскіх інтэр'ераў, а рэчы і мэбля ўсё ж здаюцца чароўнымі і недатыкальнымі.

Здымаць у музеі забаронена. Але няцяжка было заўважыць, як успышкі кодакаў псавалі спакой Вартаўнікоў, і што самымі смелымі фатографамі ў доме Моцарта былі японцы.

Дарэчы, сярод наведнікаў іх большасць. Уражанне такое, што пасля таго, які японцы скупілі Ван Гога, яны цяпер зачараваны Мо-

Зальцбург (Салігорск) і думаў, як добра было б мець і яму такі фантастычны музей.

Мне асабліва спадабаліся падземныя карціны. Там нават ёсць партрэт "Нанэраль" — сястры Моцарта. Карціны хаця і не арыгіналы, але выглядаюць больш жывымі, чым тыя, што вісяць у сапраўдных музеях мастацтва. У цёмных залах глыбокага (праўдзівага!) андэргрунда кожны экспанат і карціна маюць сваё асвятленне. І нельга не заўважыць, як рамачкі з хвоя і шышачкаў на карцінах гарманічна ўпісваюць штучны жывапіс у грубую фактуру сцен і напалняюць галерэю-падземку сваім прыродным пахам.

Уверсе на самай вялікай у Еўропе крэпасці сярэднявечча — фантастычная дыярама горада. Аж дух займае ад вышні і прыгажосці! Тут усё сугучна і гарманічна. А ты, як зачараваны, стаіш пасярэдзіне велізарнай жамчужнай ракавіны, крылы якой з усіх бакоў пластычна перацякаюць у жывапісныя горы.

Раней я думаў, што на барока лепш глядзець у ракурсне знізу. Але зальцбургскія саборы, якія захавалі праз стагоддзі сваю

барочную планіроўку, лепш разглядаць усё ж адсюль, з Хоэнзальцбурга, крэпасці, якую самі аўстрыйцы называюць сімвалам горада. І зрабішы круг па старых сценах крэпасці, ты вяртаешся з падарожжа ў райскі куточак, дзе з кожным крокам, як казаў Моцарт, адкрываеш для сябе яшчэ адзін твор Бога.

ШМАТГАЛОССЕ

Кафэ ў мястэчку Сандл, любімае месца сустрэч вясковых жыхароў, рэдка бывае пустым. Яно, як хатні тэлесерыял, старанна адлічвае старонкі тутэйшага жыцця. Сюды можна прыйсці выпіць піва, паесці, паслухаць жарты, абмеркаваць, напрыклад, будаўніцтва канала, нават паспаць. Тут заўсёды знойдзецца месца і для маленькага свята ці якой-небудзь імпрэзы. Варта толькі з'явіцца гармоніку — і спевакоў не трэба шукаць. Пачне адзін столік, працягне другі. Раптам з'явіцца труба, якая мякка далучыцца да гармоніка, і пачнуцца мямкі.

Памятаю, як аднаго разу музыкі скончылі граць, але іхнюю таму лёгка працягнуў вясковы свістун. Ён старанна высвістаў, падгрываючы вачамі і дырыгуючы свабоднай ад келіха рукой, пры гэтым разбаўляючы мелодыі цірольскімі трыолькамі.

Але самае вялікае ўражанне ў мяне ўсё ж ад мясцовых паліцэйскіх. Нас з жонкай запрасілі на маленькае свята, дзе "абмывалі" чарговія зорачкі шэф-паліцыі. Быў дождж, і нас даставілі ў паліцэйскі пастарнак на машыне з мігалкамі. У падвальчыку быў велькі стол, шмат піва, смачнае мяса, многа жартаў. Было вельмі цёпла і па-хатняму добра.

Але калі кожны палісмен адкрыў свой спеўнічак з нотамі, і яны ўсе разам ладненька заспявалі, я зразумеў, што толькі ў гэтай краіне мог нарадзіцца Моцарт!

Аднойчы вельмі таленавіты рэжысёр, народны арыст Грэй Шалвавіч Джапарыдае, ідучы па Маскве, спяваў сваю песеньку пра маленькую птушку. Мая жонка падтрымала яго і прыбудоўвала да мелодыі другі голас. Спадар Грэй здзівіўся і праз паўзу сказаў: "Народ, які будзе шматгалоссе, мае культуру".

Я згадваў гэтыя словы, калі назіраў за жыхарамі аўстрыйскіх вёсак, якія з лёгкасцю на службе ў Саборы будавалі шматгалоссе.

МІФ

У 1830 г. Пушкін не браў з сабой сшыткаў і не збіраўся затрымавацца ў Болдзіне. Міф нарадзіўся залпам пасля навалніцы. Так сцвярджаюць пушкіністы, дадаючы, што на год для яго напісання былі распаўсюджаныя чуткі. Маўляў, на смяротным ложку Сальеры прызнаўся ў забойстве, і што некалі ён жа ў Празе быў здольны асвістаць Моцартавага "Дон Жуана". Адсюль паходжанне і ўжо вядомай пушкінскай фразы: "Зладзей, які змог асвістаць, змог бы і забіць!"

Памятаю, як у школе мы з лёгкасцю праглынулі міф пра "чорнага чалавека". Больш таго, наш клас адважыўся ставіць пушкінскую легенду на сцэне. Не ведаю, як цяпер ставіцца ў школах да "злачынцы", але тады, іграючы, мы верылі паэту, і ў мяне не было ніякага сумнення ў праўдзівасці прыгожай версіі злачынства.

А між іншым, Еўропа таксама не сумнявалася, і ўжо даўно. Відаць, з таго моманту, калі санітары, якія праводзілі апошнія гадзіны з Сальеры ў прытулку, адмовілі эпізод ягонага "прызнання" — адмовілі афіцыйнай паперай перад Богам. Яны таксама сведчылі пра душэўны спакой "злачынцы". Знайшліся сведкі і таго, што падчас пастаноўкі "Дон Жуана" Сальеры ў Празе не было. А быў ён запрошаны Моцартам на "Чарадзейную флейту", пасля якой асабіста выказаў аўтару свае кампліменты.

Дарэчы, сёння набыла большую актуальнасць першая назва пушкінскай трагедыі: "Зайздрасць". Яна ж і справакавала пытанне: "Але хто каму зайздросціў?" Пытанне, на якое і сучасны біёграфы адказваюць разнастайнымі фактамі. Сярод якіх, канешне, і 1786 год — год слаборніцтва дзвюх опер. Як вядома, опера Моцарта афіцыйна правалілася. Грошай ён атрымаў удвая менш за Сальеры. Прайграў ён і ў конкурсе на выкладчыка для рускай княгіні. Ён не стаў і 1-м капельмайстрам Вены.

Акцёр Мюрэй Абрахам, які атрымаў за ролю Сальеры ў вядомым фільме "Оскара", сам не верыў у праўдзівасць злачынства. Больш таго, у адным з інтэрв'ю ён прызнаўся ў любові да Сальеры, які, першы капельмайстар Вены, вучыў сына Моцарта і прадказваў яму поспех не меншы за бацькаў.

Але гэта факты. Іх шукаюць, збіраюць, кладуць у тэчку, захоўваюць, прыгадваюць.

А між тым міфы, аформленыя па-мастацку, даюць больш прыбытку і жывуць даўжэй. Памятаю, як пасля апошніх кадраў "Амадэуса" Мілаша Формана я і з заплісчанымі вачамі выходзіў з кіназалы на асляпляльнае сонца. У вушах гучаў "Рэквіем", і мяне літаральна калаціла. Дома я змяляў цэлы стос паперы. На кожным аркушыку былі Моцарт і Сальеры, дакладней — Хальсы і Абрахамы. Я згадваў іх паводле фільма, і, малюючы, адчуваў сябе ў палоне геніяльнай пары.

Цяпер я зноў сустраўся з імі. І ў сваім нататнічку пазначыў для сябе, што ў Аўстрыі два помнікі Моцарту. Але калі ўважлівей да іх прыглядзецца, то ўсё роўна атрымаецца, што адзін з іх... Сальеры.

КАМЕННЫ ГОСЦЬ

На пляцы Моцарта, каля помніка, гралі чатыры валтарністы. Я здзівіўся: няўжо гучыць званы "Вір" Аляксандра Літвіноўскага? Але гэта быў Моцарт. Дакладней, Моцарт для Моцарта, бо аднаго выконвалі, а другі, стоячы на пастаменце, слухаў і чакаў падзякі.

Пасля венскага помніка, дзе лёгка, як матылёк, Вольфганг спрабуе адарвацца ад пастаменту, зальцбургскі Моцарт здаецца больш цяжкім і халодным. А яго зялёны, акіслены ад часу жывапіснымі разводамі твар Мюрэя Абрахама нагадаў мне яшчэ аднаго Моцарта з тварам Сальеры. Але — ужо нашага, тутэйшага Моцарта... з "Альтэр-націўнага тэатра".

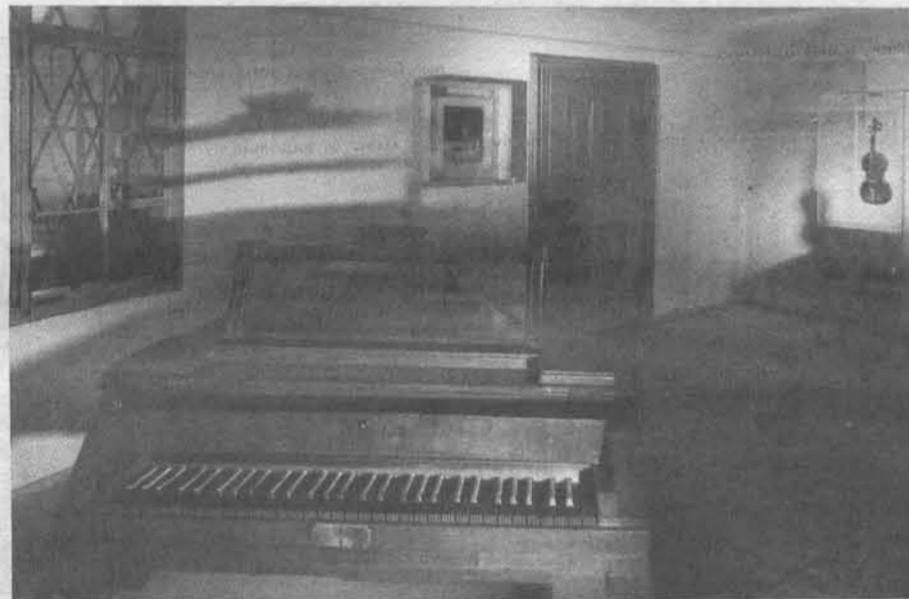
Якраз у гэтым тэатры мы з Андрэем Дубініным, маім калегам па часопісе "Бярозка", ладзілі выставу-хэпенінг. І яе падрыхтоўка супала з "моцартаўскімі" прэм'ерамі. Спектакль пачынаўся ўвечары, калі мы з Андрэем прыносілі матэрыялы для выставы. Мы праходзілі праз фая і траплялі за кулісы, у

Яўгенам. І ў тэатры Яўген, акрамя Моцарта, іграў яшчэ жыда і адказваў за ружовую штору, якую асабіста абяцаўся выдаваць нам для рэпетыцыі. Ягоная каморка месцілася ў канцы таго самага калідора, дзе ўжо традыцыйна праходзіў наш "спектакль сустрэч". Але аднойчы калідор быў пасечаны цяжкімі гукамі электрагітары. Здавалася, мы ішлі ў самае пекла. Адчынілі чорныя металічныя дзверы, і нас з ног да галавы абдало дымам. Праз хвіліну мы разгледзелі перад сабой скураную куртку ў заклёпках. Гэта была спіна Яўгена, які рэпетыраваў на сваёй гітары. Ён быў рокам і ў вольны ад Моцарта час падрабляў на вяселлях.

Памятаючы першую сустрэчу з ім, мы вельмі асцярожна і па чарзе звярталіся да спіны. Гром стаяў неверагодны. І ўжо ведаючы, што ён нас ўсё роўна не пачуе, мы паспрабавалі адважна крычаць у два галасы: "Гэй, Моцарт, не зрывавай нам рэпетыцыю, дай штору!" Але Моцарт не чуў нас. Дакрануцца ж да яго мы баяліся і, расчараваныя, ужо сабраліся адыходзіць. Але ў гэты момант наш

Пад гэтай вокладкай — "Маленькая начная серэнада".

Радзінны дом і фартэп'яна Моцарта.

цёмны вузкі калідор. Там і адбываліся нашы таемныя сустрэчы з Моцартам і Сальеры.

Першая сустрэча для нас была проста страшылкай. Мы неслі шпалеры і, раптам на нас выскаквае чорны чалавек. Ён быў у плашчы, з доўгім арліным носам і кудлатымі валасамі. У руках невядомец трымаў свечку, ад якой па сценах прабеглі чорныя цені з доўгімі насамі. А па мне, памятаю, ад жудасці прабеглі тады мурашкі. Мы, канешне, падумалі, што гэта быў Сальеры. Але гэта быў Моцарт.

Наступныя разы мы ўжо ведалі, што за кулісамі можна спалохацца Моцарта, але ўсё роўна палохаліся. І таму кожны вечар, перад тым, як ісці па закуліснай сцежцы, мы спачатку пужалі сябе Моцартам. Паступова ўсё гэта ператварылася ў адмысловую гульню, новы спектакль. Мы адчувалі, што калідор з грывёркамі належаў не толькі Моцарту і Сальеры, але і нам, і што закулісная атмасфера ў час спектакля нагадвала кіно, якое мог бы здымаць сам Феліні, дзе ў кантраст павольнаму шпацыру Сальеры бегалі шалёны Моцарт.

Сальеры ж, нягледзячы на ягоны суровы грым, з намі быў больш мяккі і чалавечны. Важна трымаючы цыгарку, ён мог падміргнуць, спыніцца і пагаварыць. Спытаць, што за спектакль ценяў мы робім і ці не жадаем мы паглядзець на яго, Сальеры, з залы?

Моцарт нерваваўся, глядзеў на нас варожа і ніколі не вітаўся. Але аднойчы нам усё ж пашэнціла пагаварыць з ім. Моцарта звалі

Моцарт у заклёпках варухнуўся і павольна, як каменны госць, пачаў на нас разварочвацца. Раптам па мне зноў прабеглі мурашкі. Нарэшце перад намі ўжо быў няўцямны твар Яўгена.

У рэшце рэшт мы пабачылі Моцарта і Сальеры на сцэне. Гэта быў спектакль-перавёртыш, працяг пачатай у калідоры п'есы, дзе нягразнага Моцарта граў выдатны Сальеры, а элігантнага Сальеры — абялыны Моцарт.

Але той, хто вечарамі метадычна пужаў нас у калідоры, зараз выглядаў больш камічна, і маленькая трагедыя для нас з Андрэем перарастала ў маленькую камедыю. Да вострага і выразнага твару вялікага кампазітара, які ў спектаклі не ведаў, як трымаць відэлец, дадаліся яшчэ безгустоўны касцюм, тоўсты зад і неверагодна вялікія памеры абупку. Што, дарэчы, было вельмі цяжка заўважыць за кулісамі.

Канешне, кожны рэжысёр выпускае на сцэну свайго Моцарта. Наш пляцігадовы сын, напрыклад, намаляваў Моцарта на дрочце, са скрыпкай і велізарнымі зубамі. Але да каго б ні быў падобны кампазітар, лепшы помнік яму — музыка, якая гучыць і сёння. А партрэты мы прыдумваем самі. Мне ж больш падабаецца пікасаўскі — адшукаць Моцарта ў хмарках.

МОЦ-АРТ

Музыканты кажуць, што эпоха так званай калектыўнай музыкі (барока, класіцызм) пакінула часу няшмат імёнаў. Баха, напрыклад, забылі адразу пасля смерці. Ягоную музыку адшукаў у свой час Мендэльсон.

Моцарту ж удалося праскочыць межы "калектывізму" і застацца ў музыцы адразу і назаўжды.

Музыка ў тыя часы была падобная. Каноны выконваліся дакладна, а час індывідуальнай творчасці, самавыяўлення толькі падыходзіў. Але спецыялісты па музычных запавычанасцях усё ж сцвярджаюць, што Рэкардара моцартаўскага "Рэквіема" нагадвае французскі "Рэквіем" Гаска. А матыў уверцюры да "Чарадзейнай флейты" ўзяты з санаты Клеменці, якая выконвалася ў прысутнасці Моцарта. Знаходзяць і іншыя "паралелі".

Для мяне, чалавека, які сам значны перыяд выхоўваўся ў сістэме: "Шукай сябе, не змалеўваючы і не падглядваючы", зараз гэта зусім не прынцыпова. Хаця з задавальненнем магу прызнацца, што "падглядальчык" Моцарт мне яшчэ больш даспадобы. У такім выпадку ён мне здаецца яшчэ больш геніяльным і сучасным. А "плагіят" для Моцарта, на маю думку, сам падкрэслівае сваю бессэнсоўнасць, бо як канстатуець тыя ж самыя музыказнаўцы: "Моцарт быў геніем і ў запавычанасці чужых ідэй, якія з лёгкасцю развіваў і даводзіў да дасканаласці".

Думаю, у такім разе Моцарта можна ўключыць у спіс "Вялікіх плагіятараў XX стагоддзя". А Ігара Стравінскага і Пабла Пікаса назваць, напрыклад, ягонымі вучнямі. Бо менавіта яны, па-мастацку гуляючы з часам і таленавіта карыстаючыся ўжо зробленым да іх, не толькі валодалі вялікім мастацтвам "Моц-арта" (моцнага мастацтва), а і падаравалі нам мажлівасць сустрэчы з ім.

Таму зараз, развітваючыся з XX стагоддзем, па-мойму, зусім не важна, які ты стыл пазычыў і ў палоне якога мастака зараз знаходзішся, ці, можа, вандруеш па ўласным агародзе, ці шукаеш прынцыпова "новага". Галоўнае ўсё ж моц твайго арта і наколькі ты сам Моц-арт.

ВОЛЬФГАНГ

Калі кліматскіх слімакоў можна сустрэць на дарогах Верхняй Аўстрыі, то любімай кветка аўстрыйскага мастака Эгана Шыле расце пераважна ў Ніжняй Аўстрыі — краіне сонечных коўдраў. І калі ты на хуткасці праяджаеш чарговае жоўтае мора сланечнікаў, то вельмі цяжка ўстрымацца ад жадання спыніцца і выкупацца ў промнях сонечных кветак.

Прафесар Вольфганг Вос мажліва адзін у свеце чалавек, які жыве паводле законаў чароўнай Sonnenblume (сонечнай кветкі). Яго ўласная абсерваторыя нагадвае схаваны ў лясны краявід касмічны карабель, у якім знаходзіцца каралеўства дзіцячых калейдаскопаў, а на сценах замест карцін вісяць велізарныя спілы старых дрэў.

Абсерваторыя круглы год ацяпляецца сонечнай энергіяй. Вольфганг перакананы і ў тым, што сонечнае святло павінна падаць толькі зверху. Таму кожная столь "карабля" мае сваё вакенца — пукатае сонечнае вока. Бакавыя ж вокны пакінуты нібыта для гульні з чароўнымі промнямі. На адным вісіці маленькі крышталік, які па ўсім пакоі раскідвае рознакаляровыя фантазіі сонечнай графікі. У другога вакна бакі ў лустэрках — гэты сонечны капканчык. Праз трэцяе святло запальвае чароўны вітраж з лепшых касмічных здымкаў прафесара. А ў вешачцы абсерваторыі знаходзіцца самы галоўны твор Вольфганга — унікальны тэлескоп, зроблены, як і ўсё на "караблі", яго ўласнымі рукамі.

Мне не верылася, што ўсё ў той вечар было насамрэч. Але калі я ўжо дома раптам паварочваю галаву да вакна і згадваю вітражык тэлекапічнага здымка прафесара, дзе адзін з аб'ектаў Арыёна падобны да Пегаса, я раблюся шчаслівы ад таго, што недзе ў недалёкай Аўстрыі зараз жыве і назірае за зоркамі геніяльны астраном і вынаходнік, мой знаёмы Вольфганг.

Я запамінуў яго, як цэлы мастацкі твор. Разам з яго касмічным караблём, з жонкай Ірмгад і чырвонымі мацісаўскімі рыбкамі ў сажалцы. Ягоны твар быў вольнай копіяй сланечніка. Ён увесь свяціўся, вочы гарзлі, а сам прафесар Вос у жоўценчкіх шорціках, ахоплены дзіцячым радасцю, нібыта лётаў па сваім караблі, размахваючы рукамі сапраўднага дырыжора і па-мастацку распавядаючы пра свае адкрыцці.

У той вечар я яшчэ раз упэўніўся, што прынцып таленту — у аддачы.

Я глядзеў на рукі Вольфганга, якія з неверагоднай лёгкасцю перабіралі чорнабельныя клавшы раяля, і адчуваў, што паміж Вольфгангам-кампазітарам і Вольфгангам-астраномом існуе нейкая касмічная сувязь, і што яны, Вольфганг і падобныя між сабой сваім талентам. Гэта талент лёгкага дыхання — моцарціянства. І здаецца ўсё вельмі проста. Набіраеш паветра, робіш: "Ах!" — і раптам побач прамільгнула святлае імгненнае мастацтва.

Мы зусім не гаварылі пра Моцарта, але на развітанне Вольфганг падаў нас да сцяны, дзе вісеў самы велізарны спіл старога дрэва, і тыцнуўшы пальцам у колца драўлянай павуціны, пазначанае аловачкам, сказаў: "А вось тут нарадзіўся Моцарт".

Андрэй РАДЗІЁНАЎ

У паэтычнай спадчыне Ларысы Геніюш значнае месца займаюць калядныя вершы. Апублікаваныя яны далёка не цалкам. Дагэтуль найпаўнейшым іх зборам застаецца ратапрынтная брашура "Дзевяць вершаў", што выйшла лацінкаю ў 1987 г. у Беластоку; вершы з яе часткова перадрукоўваліся на Беларусі ў перыёдыцы. Калядныя вершы (нам вядома каля трох дзесяткаў тэкстаў) адносяцца да позняга перыяду творчасці паэтыкі: першы з датаваных пазначаны 1971-72 гг. Мяркуючы па змесце, яны адрасаваліся замежным родзічам і сябрам Ларысы Геніюш. Ці не ў кожным сустракаюцца звароты нахштальт "З Новым годам, са Святам, Браты на чужыне" і спадзяванні на тое, што некалі давядзецца разам сесці за калядны стол. Але, вядома, тая духоўная, маральная дыяпазічная вестка, якую нясуць гэтыя вершы, тычыцца кожнага з нас.

Публікацыя падрыхтаваная паводле тэксту, які захоўваецца ў архіве Ларысы Геніюш.

Ларыса Геніюш

Да любові, дабра і свята

● Без любові ў жыцці як без сонейка,
Змрочны час і сучальны будзень,
Будзем верыць,
што ўвечар сёння
Зноў любоў народзіцца людзям!

І паложыць яе у Яселькі
Каля рук святое Марыі,
І засвеціцца зорка ясная,
Пастушкі наддыдуць малым.

Паглядваюць авечкі, вослікі
На Дзіцятка,
што спіць на сене,
Йдуць здалёк каралі узнёслыя
Прывітаць Яго нараджэнне.

Усе галовы прад Дзецем
схіляюцца,
Знойдуць ўсе да Яго дарогу,
І вякі, ідуць, не спыняюцца
Па дарозе святой да Бога!

Цішыня над зямлёю соннаю,
Спіць Дзіцятка яшчэ ля Маці,
Спіць маленькае, безбароннае,
Блаславеннае сном Дзіцяці.

А такое ж накіравана —
Увабраць у сябе ўсю любоў,
Увакросіваць ужо пахаваных
Божай ласкаю, сілай слоў.

Яму біцца са злом, як з немаччу,
І загінуць у барацьбе,
Што так проста і гэтак велічна:
Любі бліжняга, як сябе!

Будзе слава Бога-Прарока,
Будзе суд і смяротны загад,
Будзе крыж цяжкі і Галгофа,
Каб жыла Яго праўда праўд!

Будзе плакаць Маці гаротная
І панікне зямля ў журбе,
Каб жыла Яго несмяротнае:
Любі бліжняга, як сябе.

А пакуль што спіць ў Віфліеме,
У скромных ясельках на зямлі,
Перад ім стаяць на каленях
Пастушкі з палёў і каралі!

У гэты вечар Бог нарадзіўся,
Усе сабраліся ля стала,
Кожны вернецца, хто заблудзіўся,
Да любові, дабра і свята.

Кожны прыйдзе шукаць спакою,
Ад збойстваў ўцячы і зла.
Не дажджом, а слязьмі і крывёю
Ужо прасякла гэта зямля!

Да крыніцы, да першапачатку
Праўды Божай у жыцці,
Кожны прыйдзе да ног Дзіцятка,
Каб ўжо болей не адысці!

Каб са злом змагацца,
як з немаччу,
У найслахотнейшай барацьбе.
Гэтак проста і гэтак велічна:
Любі бліжняга, як сябе!

● Святы Калядны Вечар,
І я яшчэ дзіця,
Уся ялічка ў свечках,
А на сталае Куцця.
Уся сям'я ў застоллі,
Хто святая дачакаў,
Абрус, бы снег на полі,
І безліч посных страў.

Над Бэтлеемам ясна,
Зара над ім блішчыць,
І нам здаюцца яслі,
У якіх Дзіцятка спіць.
Сціхае вонку вецер,
Слязіна ўпала з воч.
Суладна ўсё на свеце
Здаецца ў гэту ноч.
— Зноў гдзесь гучаць Калядкі,
А я адна стаю,
Збяры жа нам,
Дзіцятка,

За стол усю сям'ю,
Каб сіраты ніводнай,
Каб сэрцам ля сваіх,
За шчодры стол Народны
Збяры калісьці ўсіх.
Хай прыйдзе ўсё жывое
Дамоў з усіх краёў,

Маленькае, Святое,
Што прынясла любоў!

● Каляда, ноч плыве ў задуменні,
Ужо першая зорка гарыць,
На сталае снежна-белым, на сене
Куцця з макамі і з мёдам стаіць.

Ужо вятры калядуць па сёлах,
Распываюцца ў небе дымок,
У гэты вечар, харошы да болі,
Дамоў людзі спяшаюць здалёк.

Для усіх адчыняем мы дзверы,
Хопіць месца за шчодрым сталом,
Сёння ў хатах Святая Вячэра,
Цені Продакў спуюць за вакном.

Урачыста усе пасядалі,
У вачах браццёў затоены боль,
Шмат каго яшчэ не прычкакалі
Мы здалёк за калядны наш стол.

Шлем вам сёння,
сябры на чужыне,
Пачуцці, што ад сонца цяплей,
Пажаданні, тугу і ўспаміны,
І любоў, і слязіну з вачэй.

Шлем Вам пасму
надзену-вясёлкаў
У калядны густы снегапад,
Каб сустрацца на радасным залку
Нам, Браты, ля пакінутых хат.

Не забыліся мы, не забудзем
Тых, што доля забрала ад нас,
Мацярынскай тугі не астудзіць
Ні далёкая ростань, ні час.

А пакуль пажадаем нямнога
Усім, хто ў роскашы
з Вас ці ў бядзе:
Не забудзьце да сёлаў дарогі,
Не зрачэцеся Маці нігдзе!

Жыць Вам доўга,
шчасліва, багата,
Быць заўсёды ў пашане людскай,
Дык са святам, сябры,
Вас, са святам,
Што ўрачыста плыве над зямлёй!

Публікацыя
Міколы РАМАНОЎСКАГА

АВОХЦІ МНЕ

Гісторыі для самых меншанькіх

"Для нас казкі найбольш
важныя, як матэрыял для ха-
рактарыстыкі народа", —
пісаў рэвалюцыйны дэмак-
рат М. Дабралюбаў. І пра-
вільна, пісаў, думаю я, шука-
ючы дома пяты кут доўгім
зімовым вечарам. Хоць бы
кніжку з унукам пачытала,
а то прыкіпеў, нябось, да "ві-
дзіка" з ягона "зялёнай
маскай"...

У часы, калі яшчэ не было
тэлевізара, людзі больш ца-
нілі жывое слова. "...у нас
служыў рабочы... нехта Пес-
ляк... Памятаю, што я не да-
ваў яму праходу. Ці пойдзе
ён у поле араць, ці паедзе
на начлег, я заўсёды з ім і
заўсёды выпрошваў ў яго
казкі. Можна сабе ўявіць:
чалавек ходзіць за сахой, а
следам за ім, як варона, ха-
джу я і слухаю". Гэта Янка
Купала ўспамінае. Увогуле
пра казкі столькі захапляю-
чых слоў сказана, што не
надта ганарова ўносіць ды-
санансную ноту ў гэты друж-
ны шматгалосы хор. А пры-
дзецца...

З малым Антонам мы
шмат казак перагарталі —
народных і літаратурных,
беларускіх, рускіх, англій-
скіх — якіх заўгодна. Выда-
валіся яны ва ўсе часы ў вялі-
кай колькасці і вялікай раз-
настайнасці. Адно не ляну-
ся, чытай.

Прыносіць мне ўнук ад-
нойчы "Сказку об Иване-ца-
ревиче, Жар-птице и сером

волке". Для тых, хто забыў-
ся, нагадаю сюжэт. Панадзі-
лася ў царскі сад Жар-птуш-
ка красці залатыя яблыкі.
Шкоду рабіла, значыцца.
Што з яе, птушкі, возьмеш?
Яна ні запаведзяў божых, ні
законаў людскіх не ведае.
Цар з дэмакратычным
іменем Дзям'ян, каторы раз
не далічыўшыся пладоў, за-
гадаў тром сваім сынам па
чарзе пільнаваць сад. Два
старэйшыя не здолелі ўпіль-
наваць злодзея — праспалі,
а меншы, Іван, не толькі
згледзеў птушку, але і пёр-
ка зіхоткае прынёс бацьку ў
якасці доказа. Лепей бы не
прыносіў, бо цару захацела-
ся мець у сябе ўладальніцу
дзівоснага п'яра. З чаго,
уласна кажучы, усе прыго-
ды і пачынаюцца.

Першую палову казкі мы
з Антонам праскочылі глад-
ка. Пытанні пачаліся пазней
— калі царзвіч пазнаёміўся
з шэрым воўкам, а той наву-
чыў яго, як выкрасці спачат-
ку Жар-птушку, а потым ка-
ня залатагрывага і каралеў-
ну.

Тут мы спынімся і зробім
агаворку: выкрадаць, абдур-
ваць, выходзіць сухім з вады
— звычайная рэч у казках
усіх народаў. Але абдурва-
юць у іх, як правіла, адмоў-
ных персанажаў — Бабу-
Ягу, Цмока ці яшчэ каго ма-
лапрыемнага. У гэтай жа ах-
вярам махлярства сталі не
ліхадзеі якія-небудзь, а ні ў

чым не вінаватыя правіцелі.
Прычым герой наш двойчы
пападаўся і яго двойчы сара-
мацілі:

— Чаму ж ты па-добра-
му не папрасіў? З павагі да
тваёга бацькі я і сам аддаў
бы. А так давядзецца ган-
цоў у суседнія дзяржавы ра-
заслаць, каб усе ведалі, што
царскі сын злодзеям аказаў-
ся.

Думаецца, юны царзвіч
згарэў ад сораму, павініўся?
Зусім не. Ён адно ў шэрага
воўка папрасіў прабачэння
— за тое, што не ва ўсім таго
слухаўся:

— Вінават я перад табою,
даруй мне ўжо...

Звернем увагу на два
важныя моманты. **Першы:**
герой казкі, хоць і царскай
краві, а крадзе так нату-
ральна, як птушка залатыя
яблыкі дзяўбе. Не то ўра-
дзіўся такім, не то выхаван-
не атрымаў адпаведнае. І
другі: як вынікае з тэксту,
звер аказаўся сумленнай за
чалавека: воўк служыць ца-
рзвічу, бо з'еў ягонага каня.

Але прадоўжым. Умову
цароў наш герой выканаў:
здабыў і каня, і каралеўну,
каб віну сваю загладзіць і
ганьбы пазбегнуць. Але ж
вось якая няўдобоца — вяр-
таць не хочацца! Адсюль
паўстае нялёгка задача, як
яму цароў абдурчыць і каш-
тоўную здабычу сабе пакі-
нуць. Зноў воўк свае паслугі
прапапоўвае, з найлепшых

нібыта намераў. Ну сапраў-
дны Мефістофель! Ён і ў
каня залатагрывага ператва-
рыўся, і нават у прыгажуню-
каралеўну.

Усё займаў Іван-царзвіч,
што неабходна для шчаслі-
вага жыцця. Што яму па да-
розе дахаты родныя браты
галаву адсеклі — дробязь,
можна сказаць, агульнае
месца ва ўсіх чарадзейных
казках. Ды і тут служба шэ-
ры не падвёў: спаймаў вара-
нкі і тым прымусіў вора-
на прынесці мёртвай і жы-
вой вады. Так што ўсё на-
рэшце скончылася класіч-
ным хэпі эндам.

Час падсумаваць мараль-
ныя ўрокі рускай народнай
казкі. Што ж мы маем з пунк-
ту гледжання чалавечых, а
не зварыных законаў? Пе-
рад намі цалы шэраг проці-
праўных дзеянняў: крадзеж,
ашуканства, шантаж, і ўсё
гэта нават без намёку на асу-
джэнне! Слухайце, дзеткі,
матайце на вус...

Не, унучак, давай мы з
табою другую кніжачку
возьмем, пра казу з казляня-
тамі. "Козлятушкі, ребятуш-
кі, отопритесь, отомкните-
ся"... Тыя, дурненькія, і ад-
крылі дзверы... Праўда, і
гэтая казка добра скончы-
лася. Спіць сыты воўк, а каза
падкралася, распарола яму
жылот ды камяні заместа
дацяей зашыла. Ну як? Чы-
сты трылер, а не казачка для
малодшага школьнага ўзро-
сту. Такія гісторыі ў ка-
лядныя ночы хіба тэлеге-
дачоў палюхаць...

Дык што там гаварыў пра
казкі рэвалюцыйны дэмак-
рат?..

Галіна
КАРЖАНЕЎСКАЯ

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

"Зоркі глядзяць уніз"
бязглузды дэвіз? А як на-
сельнікам неба раскажаш
пра пах глебы? Ці тым са сва-
іх вяршынь раскажаш пра
нябесную стынь? Па ўсім ві-
даць, так і трэба: зоркі гля-
дзяць уніз, а мы — на неба.
І гэта да цяпла з халаду зніч-
кі коцяцца долу. І мы да свят-
ла з мораку ўсё імкнёмся да
зорак.

● Дубоўка з Броўкам... Мо-
царт і Сальеры... Адзін "ад
Бога", а другі "з даверам".
Бы нехта вечнаю пячоткаю.
Гады мінаюць — а
ўсё спачатку.

● — Адзін-адзіночкі ўба-
ку стаіць, фігура амаль тра-
гічная... — Вучыся, сыноч,
назіральным быць. Хай са-
мотны той убаку стаіць, ды
ўсё перад ім навіцяжжу.
Дык хто сапраўды варты па-
толі — той адзін ці натоўп
зняволеных?

● Каб прэзідэнтам быў я,
прэзідэнтам была б мая
жонка. У гісторыі нашага
банка гэта нейкая новая ста-
ронка. Ну і што як жонка без
адукацыі, знай сабе друкуй
асігнацыі. Усім сплываем,
датацыі — на табе, ніякіх
проблем з пенсіямі і зарпла-
тамі. Краіну разорым, жа-
раваць прымусім? Дык я
швейцарам як быў, так і за-
стануся, а з жонкай які прэ-
цэдэнт, яна ж упершыню
прэзідэнт.

Галіна
КАРЖАНЕЎСКАЯ